

UNIVERSITETET I
NORDLAND

MASTEROPPGAVE

Karriereveiledning-

En studie om kommunikasjon med unge voksne om karrierevalg

Ingvil Pedersen

November 2015

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven i tilpassa opplæring er en studie om kommunikasjon med unge voksne angående karrierevalg. Problemstillingen er *”Hvordan kan karriereveiledning bidra til å finne potensialet, og evnen til selvmotivering?”* Det å ta utdanning krever investering i tid og energi, og det er ikke alle som fullfører eller i det hele tatt starter på den utdanningen de kunne tenkt seg. Feil valg av utdanning er dyrt, både personlig og samfunnsøkonomisk. Fokus i oppgaven er hvordan informantene kom fram til riktig utdanning og hvordan de mener en karriereveileder kan hjelpe unge til å ta et reflektert utdannings- og yrkesvalg.

Forskningsmetoden i oppgaven er det kvalitative forskningsintervju, siden det gir mulighet til å gå i dybden og ha fokus på fem informanters oppfattelse av egen motivasjon og potensiale i forhold til utdanning og karrierevalg. Informantene sier også, ut fra deres perspektiv, hva de ville gitt av råd til 15-åringer som skal velge videregående utdanning og råd til karriereveiledere som skal veilede unge veisøkere.

Teoridelen har fokus på kommunikasjon, veiledning og karriereveiledning.

Hovedproblemstillingen er blitt operasjonalisert til tre forskningsspørsmål som fokuserer på potensiale, motivasjon og videre utdannings- og karrierevalg. Ut fra forskningsspørsmålene ble intervjuguiden utarbeidet, og empirien er samlet inn gjennom dybdeintervju av fem kvinner i alderen 18 til 21 år.

Et av de mest sentrale funnene i oppgaven er at informantene var usikre i valg av utdanning, og at de tilfeldig kom fram til riktig utdannings- og karrierevalg. Informantene som valgte feil utdanning sier at feilvalget ble en del av en prosess for å komme fram til riktig utdanning. I stor grad har informantene først blitt klar over eget potensiale gjennom praktisk arbeid. Der andre har sett deres styrker og gitt ros. Denne konstruktive tilbakemeldingen har gitt dem selvinnsikt til å se selv hva de er flinke til. Alle informantene anbefaler bedre karriereveiledning til 15-åringer som skal velge videregående utdanning. Videre anbefaler de at karriereveilederne gir unge tid til å reflektere selv over hva de skal bli. Unge må få ta ansvar for eget karriere- og utdanningsvalg, men få hjelp til å se hva de passer til og mulighetene de ulike utdanningene gir.

SUMMARY

This thesis is a study based on conversations with you adults about career choices. The discussion evolves around “How can career guidance help determine the potential and the ability to self-motivate?” Education is an investment in both time and energy. Students are prone to dropping out, and some are even excluded from their favoured choice of education. Choosing the wrong education can be both personally and socioeconomically expensive. My main point in this study is how my informants were able to choose the right education for them, and listen to their stories on how they thought they could benefit from a career-mentor helping them in order to make a reflective decision in choosing an education and career.

The study's research method is the qualitative research interview which gives possibilities to delve and keep focus on five informers perception of own motivation and potential related to education and career choice. The informers are also telling, from their own perspective, what advices they would like to give to 15-year olds who are about to choose secondary education, and to mentors who are guiding young career seekers.

The theory part is focused on communication, guidance and career mentoring. The main approach is operationalized to three research questions that have focus on potential, motivation and further education and career choice. The interview guide was prepared based on the research questions, and the empirical data is gathered through in-dept interviews of five young women aged 18-21 years.

One of the most important findings in the thesis is that the informers were all undecided in their choice of education, and that they randomly found proper level of education and career choices for themselves. The informers that chose wrong education told that this became part of a process to find the right education. Largely informants first became aware of their own potential through practical work. Where other saw their strenght and gave them positive feedback. This constructive feedback has given them introspection to see for themselves what they are good at. All five informers recommend better career guidance to 15-year olds that are about to choose secondary education. Further they recommend that career mentors provide young people time to reflect themselves over what career they want. Young people must take responsibility for their own career and educational choices, but need help to see what fits for them and what possibilities the various programs give them.

FORORD

Endelig kan jeg si masteroppgaven er ferdig, det har vært en tidkrevende, men spennende prosess. Det å kunne fordype meg i et fagfelt jeg brenner for har vært både utfordrende og lærerikt. Prosessen fram til sluttresultatet har vært mer krevende en jeg trodde det skulle bli når jeg startet, derfor var det godt å se alle tråder falle på plass til slutt. Kunnskap jeg har fått vil jeg ta med meg videre både i arbeid med mennesker og videre utdanning.

Jeg vil takke Forsvarets høyskole for fri til å delta på samlinger, og utdanningsstipend til å fullføre masteren. Videre vil jeg gi en stor takk til min veileder, førstelektor Trond Lekang ved Universitetet i Nordland. Trond har vært en motivator gjennom hele prosessen med å skrive masteren, og satt av tid til veiledninger og gitt direkte, gode og konstruktive tilbakemeldinger.

Ønsker spesielt å takke Mariann Vading Hartveit, vi har fulgt hverandre gjennom hele studiet. Det har vært en glede å studere sammen med deg! Ønsker også å takke venner og familie som har stilt opp med å lese korrektur, og gitt meg gode tilbakemeldinger underveis i prosessen. Informantene som stilte opp og satte av tid til å delta i undersøkelsen retter jeg en stor takk til. Uten gode svar fra dere hadde ikke resultatet blitt så interessant!

Ønsker å takke psykolog Arne Svendsrud daglig og faglig leder i Karriereverktøy AS for all hjelp og støtte. Takk for at du har tatt deg tid til å svare på spørsmål og har motivert meg til å skrive en master om karriereveiledning. Dette er ditt fagområde, og det er en stor inspirasjon og snakke med en som brenner så sterkt for tema! Du har vært med å opprettet facebooksidene ”Karriereveiledning – et diskusjonsforum for veiledere”, og har delt av din kunnskap og erfaringer til andre veiledere. Det å få tilgang til nyere forskning fra inn og utland har vært svært interessant. Det har vært mange spennende diskusjoner på meldinger og facebook gruppen underveis i prosessen med skrivingen av masteroppgaven, som har utvidet mitt syn på karriereveiledning som profesjon.

Vil også takke mine to skjønne jenter Emma og Mie for deres tålmodighet underveis i skrivingen. Det har blitt noen turer på lekedilla med masteroppgaven i fokus mens dere leker.

Ingvil Pedersen november 2015

INNHALDSFORTEGNELSE:

1	INNLEDNING	8
1.1	Bakgrunn for valg av tema	8
1.2	Formål med oppgaven	10
1.3	Hva skal denne forskningen bidra til?	11
1.4	Problemstilling og forskningsspørsmålene	12
1.5	Begrepsforklaringer	14
2	TEORIDEL	18
2.1	Kommunikasjon	18
2.1.1	Relasjonskompetanse	18
2.1.2	Forsvarets kommunikasjonsmodell	20
2.1.3	Metakommunikasjon	21
2.1.4	Kongruent kommunikasjon	21
2.1.5	Mentalisere	22
2.1.6	Kommunikasjon med unge om karrierevalg og utdanning	22
2.2	Veiledning	23
2.2.1	Perspektiver på veiledning	24
2.2.2	Handling- og refleksjonsmodellen	24
2.2.3	SØT modellen som struktur på veiledningen	24
2.3	Karriereveiledning	26
2.3.1	Den motiverende samtalen	26
2.3.2	Selvledelse i karriereveiledning	27
2.3.3	Karriereveiledning i et samfunnsperspektiv	27
2.4	Motivasjon	29

2.4.1	Indre og ytre faktorer i motivasjon.....	30
2.4.2	Maslows behovshirarki.....	31
3	METODE	33
3.1	Forskningsdesign.....	33
3.2	Forskerrollen	34
3.3	Forskningsmessig ståsted	35
3.4	Valg av metode.....	35
3.5	Kvalitative forskningsintervju.....	36
3.6	Fenomenologisk perspektiv på et fenomen.....	37
3.7	Utforming av intervjuguide.....	38
3.8	Gjennomføring av intervjuene.....	40
3.9	Utvelgelse av informanter	41
3.10	Forskerrollen	42
3.11	Etiske betraktninger.....	43
3.12	Validitet og reliabilitet.....	44
3.13	Generaliserbart	45
3.14	Transkribering	45
3.15	Analyse.....	46
4	RESULTATER	48
4.1	Egen praksiserfaring.....	50
4.2	Valg av riktig utdanning.....	51
4.3	Valg av yrke	54
4.4	Tanker om eget potensiale.....	58
4.5	Informantenes indre motivasjon.....	61
4.6	Informantenes råd til veisøkere og karriereveiledere	64

5	DRØFTING.....	71
5.1	Egen praksiserfaring.....	71
5.2	Valg av riktig utdanning.....	74
5.3	Valg av yrke	78
5.4	Tanker om eget potensiale.....	80
5.5	Informantenes indre motivasjon.....	83
5.6	Informantenes råd til veisøkere og karriereveiledere	87
6	KONKLUSJON	92
6.1	Konklusjonene på undersøkelsen	93
6.2	Undersøkelsens validitet, reliabilitet og generaliserbarhet.....	99
6.3	Metodekritiske betraktninger	100
7	OPPSUMMERING	102
7.1	I forhold til om undersøkelsen har gitt svar på problemstillingen	102
7.2	Forhold som kunne påvirket forskningen.....	106
7.3	Forskers utbytte av forskningsprosjektet.....	106
7.4	Forhold som bør undersøkes videre	107
	LITTERATURLISTE	109
	VEDLEGG 1: Intervjuguiden	112
	VEDLEGG 2: Statistikk frafall videregående utdanning.....	113
	FIGURER.....	115

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Kongen i statsråd utnevnte i mars 2015 et utvalg som skal se på hvordan livslang karriereveiledning kan styrkes. God karriereveiledning vil ifølge en OECD (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling) rapport (2014) kunne styrke veisøkeres evne til å ta bevisste valg om utdanning, yrke og karriere. Regjeringen offentliggjorde 27. mars i år at de har satt sammen et offentlig utvalg om karriereveiledning. I offentliggjøringen står det at utvalget skal se på hvordan Norge kan utnytte befolkningens kompetanse bedre, og hvordan den enkeltes kompetanse kan utnyttes til å møte arbeidslivets behov for arbeidskraft. Utvalget skal også se på hvordan Norge kan sikre bedre kvalitet og god tilgang på karriereveiledning.

OECD rapporten (2014) konkluderte med at Norge ikke utnyttet kompetansen i befolkningen godt nok til å sikre konkurransekraften og velferden i framtiden. Rapporten slo fast at arbeidslivet vil bli endret og at det vil bli vanskeligere i tiden som kommer å få tak i nok kvalifisert arbeidskraft. OECD rapporten (2014) anbefalte å gi bedre tilgang til karriereveiledning for ulike grupper, styrke kvaliteten på tjenesten og utnytte ressursene på en bedre måte. Rapporten så også på hvordan elektroniske karriereveiledningstjenester i større grad kan bli en integrert del av det offentlige karriereveiledningstilbudet.

Ifølge Skaug (2011) setter arbeidsgivere i dag større fokus på personlighet, selvinnsikt, modenhet og personlig egnethet. Skaug mener ansatte i framtiden må ta mer bevisste verdivalg og møte samfunnets økte kompleksitet med økt personlig modenhet. Skaug legger vekt på at ansatte i dag utvikler seg gjennom hele sitt yrkesliv, og ønsker livslang læring. Videre sier Skaug at dagens arbeidsgivere krever langt mer av sine ansatte, og det blir viktigere å utdanne seg til et yrke der både personlige egenskaper og evner blir utnyttet.

I stortingsmelding nr. 14 (2013) står det presisert at etter en lang omstillingsprosess står Norge nå ovenfor en ny tid der sektorens viktigste ressurser, nemlig menneskene og deres kompetanse, skal settes i fokus. Stortingsmeldingen var tydelig på at det vil bli økt behov i Forsvaret og samfunnet for øvrig for spesialister med dybdeinnsikt. I årene framover signaliseres det behov for ansatte som kan sette seg inn i komplekse situasjoner, og handle

raskt og riktig i pressede situasjoner. Det vil bli viktigere å ha de rette menneskene på rett plass og få kontinuitet.

Det å gjøre et riktig karrierevalg i ung alder som balanserer egne kvaliteter opp mot behovet samfunnet har for arbeidskraft er vanskelig. Røise (2011) fokuserer på hvilke utfordringer ungdom har i karrierevalget. Hun sier hjernen til ungdom er i en utviklingsprosess der følelsene er så sterke, at avgjørelsene ville være mer basert på følelser en fornuft.

Ifølge Røise (2011) er ungdom i en utviklingsfase der de har behov for en samtalepartner som fokuserer på selvledelse. Selvledelse handler om å kjenne seg selv, vite hva de vil og hvor de vil med livene sine. Røise legger vekt på at ungdom må ta ansvar for eget liv, og øve seg på å ta kloke avgjørelser. Hun hevder ungdom kan lede seg selv til bedre prestasjoner ved å sette seg mål. Unge må definere stegene de må ta for å komme seg framover, ta initiativ og ta kontroll over livene sine. Ungdom må selv tenke gjennom og lage en plan for videre utdanning og karriere.

Røise (2009) legger vekt på kommunikasjon gjennom refleksjon, der fokus blir å stille spørsmål istedenfor å komme med råd. En ung person som får råd ifra en erfaren veileder, vil stole mer på veileders råd enn egne tanker om sine ønsker for fremtiden. Røise (2009) har fokus på at ungdom må ta ansvaret for egne valg, men trenger hjelp av veiledere til å skape refleksjon rundt karriere- og utdanningsvalget.

I 2009 begynte jeg å jobbe som undervisningsinspektør ved Forsvarets kompetanse-og utdanningssenter (FOKUS). Forsvaret var da midt i en omstillingsprosess, og vår avdeling ble underlagt Forsvarets høyskole. I tråd med endringer kom det nye retningslinjer for Forsvarets høyskole (2011), der det var presisert at FOKUS skulle gi vernepliktige adgang til kunnskap, innsikt og ferdigheter som fremmet soldatenes personlige utvikling. Kompetansen skulle styrke soldatenes muligheter for videre utdanning, samt gi økt mulighet for arbeid ved tjenestens slutt. Det ble også fremhevet at FOKUS skulle være et strategisk element for rekruttering av ønsket personell til Forsvaret. For å klare dette måtte FOKUS til en hver tid være godt oppdatert på utviklingen i utdanningssamfunnet, Forsvaret og arbeidslivet. Endringene førte til et behov for mer kunnskap og dannet grunnlaget for en masteroppgave om karriereveiledning av unge voksne.

1.2 Formål med oppgaven

Masteroppgaven har som mål å belyse hvilke utfordringer unge møter i en samtale om karrierevalg. Det å snakke om sine drømmer og planer for framtiden med en veileder som veisøker ikke kjenner kan være vanskelig. Målet med karriereveiledningen er at veisøker skal reflektere å ta gode valg for utdanning og karriere, der evner og personlighet blir utnyttet, og det legges opp til videreutdanningsmuligheter og livslang læring. Veileder må ha god kunnskap om utdanningsmuligheter og kommunikasjon, for å kunne stille konstruktive spørsmål som fører til refleksjon. Det er viktig at samtalene er åpne og ærlige, og at veisøker selv setter opp delmålene i sin egen karriere- og utdanningsplan.

OECD rapporten (2014) slår fast at Norge ikke er flink nok til å tilpasse den enkeltes kompetanse mot arbeidslivets behov. I veiledning er ofte fokuset på hva veisøker ønsker, og hvilke jobbmuligheter de har etter endt utdanning. På samme tid som ønsker blir i fokus, er det viktig å bevisstgjøre veisøker på hva samfunnet trenger av framtidig arbeidskraft.

Ifølge Røise (2011) ser unge veisøkere den kortsiktige gevinsten av en utdanning, og veileder bør i større grad åpne opp for refleksjon rundt en langsiktig utdanningsplan. Det å snakke med unge veisøkere om livslang læring, langsiktige planer og samfunnets behov for arbeidskraft i framtiden kan virke fjernt og fremmed. Unge veisøkere har behov for hjelp til å starte prosessen med å selv reflektere, og sette seg mål og ønsker for framtidig karriere.

Min erfaring med karriereveiledningssamtaler er at veisøkere ofte ikke vet helt hva de vil bli. Er veisøkeren usikker, handler veiledningen om å finne deres indre motivasjon og troen på egne kvaliteter og styrker. Det er ikke alle som er klare til å ta et valg om framtidig karriere, da kan det være riktig å gi veisøker tid. Gi informasjon og la kunnskap modnes for å starte prosessen med å reflektere over egne muligheter.

Det fins mye informasjon om ulike utdanninger både i brosjyrer og på Internett. Det kan bli for mye informasjon, og så mange muligheter at det blir vanskelig å ta et valg. En karriereveileder kan strukturere samtalen om karrierevalg og veilede veisøker gjennom all informasjonen med å ta stegene i takt med veisøkers prosess. Samtalen kan starte med å finne ut hva veisøker synes er spennende og kanskje ønsker å utdanne seg til, og så se på mulighetene innenfor det området. Det å lage en karriereplan er en prosess der det er viktig å

la veisøker styre tempoet. Unge må bli trygge på valgene sine så de ønsker å fullføre utdanningen og får motivasjon og mot til å komme i gang.

Masteroppgaven vil belyse mange utfordringer unge møter i et karriere- og utdanningsvalg. Det settes fokus på informantenes perspektiv, og hva som gjorde at de kom fram til riktig yrkesvalg. Erfaringen min er at unge trenger hjelp til å lage en langsiktig utdanningsplan, der de vet hvilke fag de må ta for å komme seg inn på utdanningen de ønsker på sikt. Har noen for lavt karaktersnitt til å komme inn på utdanningen de ønsker, trenger de hjelp til å se hvilke fag de kan ta opp igjen for å forbedre snittet. Derfor er det viktig med en realistisk utdanningsplan som gjør at unge oppnår studiekravene for ønsket utdanning, og ser hvilke muligheter utdanningen gir videre.

Det er de unges liv og framtid dette handler om, og det framtidige arbeidsmarkedet er i stadig endring. Dagens fokus på livslang læring kan virke overveldende på mange, det er vanskelig å forestille seg sin egen framtid. Samfunnet har behov for alle nivåer av arbeidskraft for å dekke arbeidsoppgavene i samfunnet. Ifølge OECD rapporten (2014) vil ikke Norge kunne få dekket sitt behov for arbeidskraft, om ikke unge får hjelp til å tenke langsiktig og utdanne seg videre.

1.3 Hva skal denne forskningen bidra til?

Denne forskningen skal belyse hvordan unge tenker om å planlegge framtiden. De unge og deres perspektiv skal være i fokus. Jeg håper oppgaven gi svar på hvilke utfordringer unge har i forhold til å ta et utdannings- og karrierevalg. Oppgaven vil også kunne belyse hva som gjorde at unge valgte feil eller riktig utdanning til nå, og hva de tenker om videre utdanning.

Masteroppgaven vil også kunne gi innblikk i hva som gjør at unge ser sitt potensiale, og hvordan det påvirker deres valg av yrke og utdanning. Videre vil oppgaven kunne gi svar på hva som motiverer unge til å jobbe hardt med skolearbeid, lage langsiktige planer og sette seg mål. Oppgaven fokuserer på hvordan unge tenker om egen motivasjon og hvilke utfordringer de har i forhold til selvmotivering.

Tilslutt vil oppgaven undersøke hvilke tips informantene gir i forhold til å veilede 15-åringer som skal velge videregående utdanning, og råd de ville gitt seg selv som 15-åring, eller andre

som er usikker på valg av videregående. Svarene i denne masteroppgaven vil kunne bidra til å gi karriereveiledere innblikk i hvilke utfordringer unge har i forhold til å se sitt eget potensiale, finne motivasjon og klare å lage en langsiktig karriereplan.

Masteroppgaven kan samfunnsmessig bidra til å sette fokus på behovet unge har for karriereveiledning og hjelp til å se eget potensiale. Det å se eget potensiale gir motivasjon og mot til å ta utdanning. Tidlig karriereveiledning kan bidra til mindre frafall i videregående skole. Fordi unge som velger en utdanning som passer dem, opplever å lykkes i studiene. Det å lykkes i utdanningen gir gode resultater, selvtillit og motivasjon til videre utdanning og spennende karrierevalg. Det å gi tidlig karriereveiledning av dyktige veiledere, kan være nøkkelen til å få dekt Norges behov for kvalifisert arbeidskraft i framtiden.

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmålene

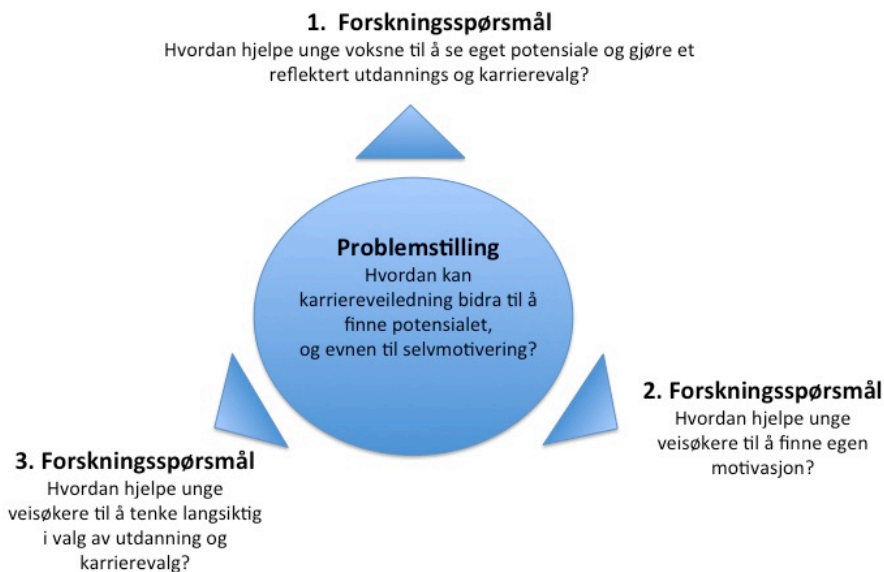
Denne undersøkelsen vil belyse hvilke utfordringer unge møter i en samtale om karrierevalg, og deres tanker rundt det å ta et karrierevalg. Karriereveiledning kan bidra til selvmotivering, der veisøker gjennom å finne sitt potensiale blir motivert til å ta en utdanning. På bakgrunn av det som er beskrevet vil problemstillingen formuleres slik:

Hvordan kan karriereveiledning bidra til å finne potensialet, og evnen til selvmotivering?

Oppgaven har tre forskningsspørsmål, som går i dybden og gir svar på problemstillingen. Ut fra forskningsspørsmålene vil jeg lage intervjuguiden. Denne operasjonaliseringen fra problemstilling til forskningsspørsmål er ment for å holde en rød tråd i oppgaven. Oppgaven får dermed en tydelig struktur, forskningsspørsmålene er med på å begrense oppgaven og gjøre det lettere å få svar på problemstillingen.

Figuren på neste side har jeg utviklet for å visualisere operasjonaliseringen fra hovedproblemstilling til de tre forskningsspørsmålene. Det første forskningsspørsmålet er: Hvordan hjelpe unge voksne til å se eget potensiale og gjøre et reflektert utdannings- og karrierevalg? Det andre forskningsspørsmålet er: Hvordan hjelpe unge veisøkere til å finne egen motivasjon? Det tredje forskningsspørsmålet er: Hvordan hjelpe unge veisøkere til å

tenke langsiktig i valg av utdanning- og karrierevalg? Etter figuren vil hvert forskningsspørsmål bli utdypet.

Figur 1
Problemstilling
operasjonalisert til
tre
forskningsspørsmål

1. Hvordan hjelpe unge voksne til å se eget potensiale og gjøre et reflektert utdannings og karrierevalg?

I karriereveiledning av unge voksne vil alltid noen være usikre på hva de vil, selv om de har tatt et reflektert valg. Andre igjen kan framstå som sikre på hva de ønsker å bli, uten at de vet hva de går til eller har undersøkt om de har forutsetninger for å komme seg inn på studiene.

Et av spørsmålene informantene fikk var hva er ditt potensiale. Svarene vil være sentralt for å forstå hvordan de fant ut hva deres potensiale er. Oppgaven vil belyse hva informantene ser på som sitt potensiale og hvordan de vil utnytte det. Informantene vil si noe om deres tanker rundt hvor langt de kan nå, og hva som er deres framtidig utdannings- og karrierevalg.

2. Hvordan hjelpe unge veisøkere til å finne egen motivasjon?

Ifølge Skaug (2011) er det viktig å skape gode relasjoner med veisøkere, for det danner grunnlaget for samtaler basert på ærlighet og oppriktighet. Gode relasjoner vil føre til bedre kommunikasjon om informantene sine drømmer og ønsker for fremtiden, og det blir lettere å forstå deres ønsker og behov. Det er viktig at samtalen blir konstruktiv og at veisøker ser at

det å holde seg til planen de selv har laget blir det de ønsker seg på sikt. Da blir delmålene og fagvalgene meningsfulle, og de ser at mål de har satt er oppnåelige.

I masteroppgaven vil intervjuobjektene få spørsmål om hva de motiveres av. Det å skape refleksjon rundt motivasjon er viktig i prosessen med å velge riktig utdanning, og interessant for å forstå hvordan unge tenker i planleggingsprosessen. I oppgaven vil intervjuobjektene bli spurt om hva de mener en karriereveileder kan hjelpe dem med, for at de skal realisere sitt potensiale.

3. Hvordan hjelpe unge veisøkere til å tenke langsiktig i valg av utdanning og karrierevalg?

Ifølge Røise (2011) er unge mer styrt av kortsiktig gevinst, og tar valg mer ut fra følelser enn fornuft. Derfor trenger unge hjelp til å sette opp en langsiktig utdannings- og yrkesplan. En oversiktlig plan er hensiktsmessig for å få en rød tråd gjennom hele utdanningsløpet. Veisøker vil da raskest mulig kunne ta fagene og utdanningen som fører til neste steg på planen. Planen vi også kunne inneholde realistiske mål og krav til resultat, noe som gjør unge fokusert og målrettet.

Fokus på livslang læring handler om at veien blir til mens en går, og det kan hende at endringer i den langsiktige planen blir naturlig underveis på grunn av andre spennende muligheter. Derfor må det være balanse i en langsiktig plan, det å tenke livslang læring handler om å utvikle seg i takt med både utdanningen veisøkeren tar og yrkeserfaringen.

1.5 Begrepsforklaringer

I oppgaven vil karriereveiledning av unge voksne være hovedtema, med teoretisk fordypning i kommunikasjon, veiledning og karriereveiledning. Det er disse temaene som danner grunnlag for forskningsspørsmålene og intervjuguiden.

Kommunikasjon og relasjon:

Kommunikasjon i veiledning er viktig for å forstå hverandre og danne relasjon, men også for få tillitt, respekt og trygghet. Den unge veisøker må tørre å diskutere tanker og drømmer om fremtiden, og hva de har lyst å bruke livet til. Veileder må være bevisst på kommunikasjonens

betydning i dannelsen av relasjon i denne prosessen, og ha kunnskap om hvordan dynamikken mellom veileder og veisøker fungerer. Veisøker tar valgene og veileder blir en støttespiller for å finne riktig vei til målet.

Forsvarets kommunikasjonsmodell handler om hvilke filtre budskapet skal gjennom i en dialog, og hvor viktig det er å finne en felles mening i samtalen. En samtale handler ifølge Bjørndalen (2009) om å forstå hverandre. Begge parter i en samtale har ansvar for å forstå og gjøre seg mest mulig forståelig. Det er viktig å metakommunisere, som betyr å kommunisere om kommunikasjon, og underveis i samtalen avklare om begge parter har forstått hverandre riktig.

Skaug (2011) sier det er viktig å kommunisere kongruent, det vil si at følelser, ord og handlinger står i samsvar med hverandre. En kongruent veileder vil bli oppfattet som ekte, entydig, ærlig, tilstede, oppriktig, og det vil være med på å skape relasjon, respekt, tillitt, og trygghet hos den som veiledes.

Kommunikasjon som gir mening handler ifølge Wallroth (2010) om å forstå det sosiale samspillet mellom personene i en dialog, og det påvirkes av vår evne til og mentalisere. Mentalisering er vår evne til å forstå at andre har ulike tanker og følelser enn oss selv, og at veisøker har sitt eget perspektiv og tolker virkeligheten på sin måte. Det å kunne forstå veisøkers perspektiv avhenger av at veileder mentaliserer og klarer og skille veisøkers perspektiv fra sitt eget. Det å gi uttrykk for forståelse av veisøkers perspektiv gjør det lettere å få til en god dialog med unge om deres karriere. Skaug (2011) sier det å danne en god relasjon og forstå hverandres perspektiv gir tillitt, kvalitet og utbytte.

15-åringer er ifølge Røise (2011) i en utviklingsprosess, og tar valget av videregående utdanning i en periode av livet der de er mer styrt av følelser og ønsket om kortsiktig gevinst. Derfor er det viktig å se på hvordan en veileder kan kommunisere og motivere veisøker til å reflektere og tenke mer langsiktig. Unge må selv ta ansvar for egen utvikling, læring, og bli modne og skape selvmotivering.

Mange velger ifølge Swahn (2008) å utsette valget over hva de skal bli med å velge studiespesialisering. Swan sier usikkerheten kommer av at unge har liten kunnskap om arbeidslivet og krav til ulike yrker og utdanninger. 15-åringer får ifølge Swan mye

informasjon om karrierevalg og ulike utdanningsmuligheter i en alder der de ikke klarer å sette disse faktorene opp mot hverandre. I tillegg hevder han at ikke alle unge er klare til å ta et utdanningsvalg.

Veiledning:

Veiledning er ifølge Tveite (2010) en dialog basert på refleksjon, der veisøker blir bedre i stand til å ta gode valg for seg selv. Veiledningens hensikt er å styrke mestringskompetansen, og hjelpe veisøker til å utvikle en plan og mål for videre karriere. Veileder har et etisk ansvar til å styre veiledningen slik at prosessen bli konstruktiv for veisøker.

Humanistisk psykologi bygger på det frie handlende individet som har behov for åndelig vekst og selvrealisering. I kognitiv psykologi ser man ifølge Imsen (2000) på mennesket som et individ som aktivt søker mening og sammenheng i tilværelsen. I dag lever vi i et samfunn med mange muligheter, og de fleste jakter på meningen med livet. Skau sier ”*Opplevelsen av mening er ikke noe vi kan kjøpe eller få fra andre, den er noe vi skaper – eller lar være å skape – gjennom den måten vi lever våre liv og former våre relasjoner.*” (Skau, 2011, s 18)

I Lauvås og Handal (2000) sin handling- og refleksjonsmodell blir veileders rolle å bevisstgjøre veisøker på hva som ligger bak deres valg. Veileder leder samtalen og konfronterer veisøker med hvilke verdier, erfaringer og kunnskap som ligger bak deres valg. Denne refleksjonen skaper en bevisstgjøring hos veisøker, og valget om framtidens karriere blir fundamentert på et bredere beslutningsgrunnlag.

SØT modellen (Hartviksen og Kversøy, 2008) er en metode for å lede og strukturere veiledningen for å oppnå konstruktive samtaler. Målet er å bevege seg fra ord til handling. S=situasjonen nå, Ø=ønsket situasjon, T=tiltakene som må til for å nå ønsket situasjon.

Karriereveiledning:

Gravås definerer karriereveiledning ”*som en profesjonell individuell samtale mellom veisøker og veileder om karriererelaterte spørsmål med den hensikt og bidra til å styrke veisøkers refleksjon, motivasjon og ferdigheter til å håndtere egen karriere*”. (Gravås, 2011;16) Gravås sier videre at hensikten med karriereveiledning er å bidra til å styrke veisøker gjennom å se et bredt perspektiv, der veisøker selv blir klar over sine personlige ferdigheter og selv utvikler

disse i lys av valg som tas. Veileder bidrar til positiv utvikling og økt selvforståelse hos veisøker, som gjøres bevisst på egen motivasjon, kompetanse og personlige egenskaper.

Imsen (2000) sier motivasjon er hvordan følelser, tanker og fornuft sammen påvirker og gir mening til våre handlinger. Motivasjon er sentralt i å forstå en persons adferd, og brukes ofte om målrettede handlinger, der personer ønsker å nå et mål ved å benytte sine personlige egenskaper. Imsen sier videre at motivasjon har en sammenheng med grunnleggende verdier. En persons handlinger forklares ut fra motiv, personlighetstrekk og ut fra hva personen ser på som positivt og negativt og viktig for seg selv.

Røise (2011) sier det er viktig med selvledelse, der unge får erfaring med å ta egne valg og tenke over hva de vil med livene sine. De må lære å sette seg mål, finne ut hva som kreves for å komme dit de vil, ta kontroll over livene sine og ta initiativ. Kun gjennom erfaring med å ta valg vil unge lære seg å ta kloke avgjørelser. Christophersen (2012) sier selvledelse er en prosess der utgangspunktet for å ta valg er forankret i våre verdier. Med bakgrunn i våre verdier setter vi oss mål, ambisjoner eller ønsker for hva vi vil ha ut av livet vårt.

Grepperud (2008) sier at tanken på livslang læring og selvledelse bygger på det enkelte individs lyst til å lære og framstå som selvstendig, modent og motivert, i både utdanning og læringsatferd. Det er viktig for unge å lære og ta ansvar for egne liv og valg for framtid. Det å nå sine mål gir mestring og lyst til å sette seg nye mål. Ifølge Gravås (2011) gir ikke yrket i en velferdsstat som Norge bare inntekt, men også mening. Yrket du velger gir deg tilhørighet til andre i samme yrke, og det er med på å forme identiteten din, og det definerer hvem du er og relasjonen du har til samfunnet. Samfunnsøkonomisk er det viktig at flest mulig bidrar, utvikler sine evner og lever gode og meningsfulle liv.

Selv om veisøker skal finne et yrke som passer egne interesser, er det viktig at samfunnet får den arbeidskraften som behøves for å få utført alle arbeidsoppgaver som trengs. Vurderingen av hvilke kvaliteter individet har å bidra med har fått langt større fokus i senere tid. OECD rapporten (2014) Skills Strategy konkluderte med at Norge ikke utnytter kompetansen godt nok til å få dekt framtidige behov for kvalifisert arbeidskraft.

2 TEORIDEL

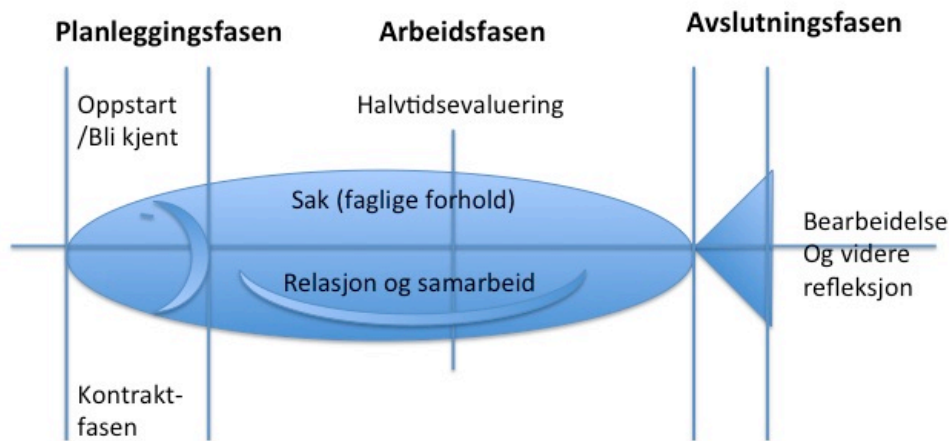
2.1 Kommunikasjon

Ifølge Skau (2011) deles kommunikasjon inn i verbal, nonverbal og paraspråket, dette kalles kommunikasjonsformer. Verbal kommunikasjon er ordene vi bruker, nonverbal er kroppsspråk og paraspråk. Paraspråket er valg av ord og stemmeleiet. Vi sender ut signaler i alle sosiale sammenhenger, og bør tenke bevisst på hvordan andre tolker oss. Derfor må vi være oppmerksom på å ikke sende feile signaler, og det er viktig å være ærlig. Har du et møte om fem minutter og ser på klokken ofte kan veisøker oppfatte det som om du ikke har tid, er avvisende og ikke har ønske om å hjelpe. Det er viktig at veileder har kunnskap om kommunikasjonsformer, og har selvinnsett i forhold til egen kommunikasjon og hvordan andre oppfatter det de sier og gjør.

2.1.1 Relasjonskompetanse

Relasjon kan ifølge Tveiten (2010) være forhold, kontakt eller forbindelse mellom mennesker. Relasjon handler i stor grad i veiledning om kommunikasjon og tillitt, og om hvordan budskapet sendes og tas i mot. Relasjon handler også om evne til å lytte, om verbale og nonverbale utsagn, om kroppsspråk, evne til å forstå, skape kontakt og evne til empati. Tveiten sier relasjon må være i fokus gjennom hele veiledningsprosessen. Det er viktig å ha fokus på hvordan veileder og veisøker påvirker og oppfatter hverandre. En trygg atmosfære er viktig for å ha en åpen og ærlig dialog.

Figuren på neste side er konstruert med utgangspunkt i Tveiten og visualiserer hvordan en veiledningssamtale er delt opp i tre deler. Oppstartsfasen i en samtale handler om å bli kjent med hverandre. Denne delen av samtalen kaller Tveiten planleggingsfasen, for her planlegges samtalen slik at begge har en felles forståelse for hva samtalen skal handle om. Neste fase kalles arbeidsfasen, og det er hoveddelen i samtalen. Her vil det faglige innholdet være avhengig av om det er etablert en god relasjon og godt samarbeid mellom veileder og veisøker. Er det ikke etablert en god relasjon og samarbeid, vil det ikke være mulig å få til en samtale med faglig innhold.

Figur 2 Relasjon og samarbeid.
Konstruert med utgangspunkt i Tveiten (2010)

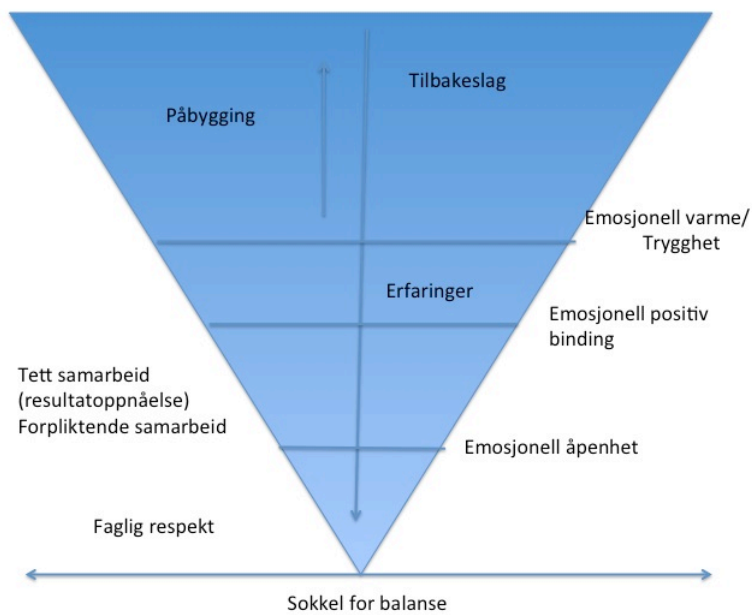
Tveiten anbefaler at det midtveis i samtalen gjøres en midtveisvurdering, og veileder undersøker med veisøker hvordan samtalen går og vurderer utbyttet. Til slutt kommer avslutningsfasen der begge bearbeider det som har vært tema og reflekterer over samtalen. Disse tre fasene i en veiledning viser hvor viktig det er å bygge relasjon og et godt samarbeid i en veiledningssituasjon for å få til en dialog med faglig innhold og utbytte.

Spurkeland (2012) sier tillit er bærebjelken i alle relasjoner, og tillit bygges opp gjennom erfaring og tillitsvekkende handlinger. Tillit er en persons opplevelse, og er ofte basert på gjensidighet, der forutsigbare handlinger og reaksjoner gir trygghet. Tillit krever bekreftelse og må vedlikeholdes. Tillit er avgjørende for påvirkning og innflytelse. Derfor kaller Spurkeland tillit for en sentral del av relasjonskompetanse. Tillit trenger ikke bety enighet, men er et tegn på klarhet og ærlighet.

Tillitsvekkende personer skaper ifølge Spurkeland (2012) ofte en atmosfære av omsorg og nærhet rundt seg. De utstråler trygghet, høy integritet og er tydelig på egne verdier og etikk. Oppbygging av tillit trenger tid, og er et resultat av erfaring og et tegn på forutsigbarhet i en relasjon. Når tillitt bygges i en relasjon gir det trygghet og det åpner opp for en god og ærlig kommunikasjon. I veiledning blir tillit en viktig faktor for å få til god kommunikasjon.

Figuren på neste side er konstruert med utgangspunkt i Spurkeland (2012) og visualiserer utvikling av tillit i en relasjon. Spurkeland sier det å utvikle tillit tar tid og avhenger av gode erfaringer og faglig respekt. Tett samarbeid vil vise handlinger over tid som gjenspeiler emosjonell åpenhet, positive bindinger og trygghet og varme. Figuren viser hvordan det tar tid å bygge opp tillit og at tilliten må vedlikeholdes, og at tillitsbrudd fører til at tillit forsvinner.

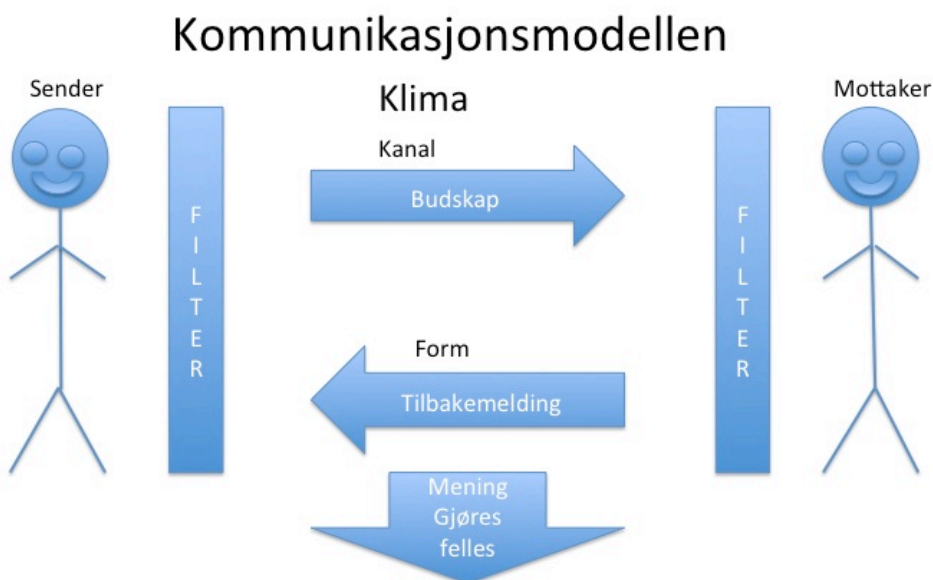
Derfor er det ifølge Spurkeland viktig å være bevisst på hvordan tillit må fortjenes og hvor viktig tillit er for å opprettholde en god relasjon.

Figur 3 Utvikling av tillit, konstruert med utgangspunkt i Spurkeland (2012)

2.1.2 Forsvarets kommunikasjonsmodell

Luftforsvarets Befalsskole har en figur som visualiserer dynamikken i kommunikasjon med andre, og viser hvordan sender og mottaker påvirkes i kommunikasjon.

Figur 4 Kommunikasjonsmodellen. Konstruert med utgangspunkt i Luftforsvarets befalsskole

Figuren viser at formålet med kommunikasjon er å danne en felles mening om hva samtalen handler om. Når sender kommuniserer et budskap vil mottaker tolke budskapet gjennom et filter som er veisøkers forkunnskap og erfaring. Det er ikke sikkert at mottaker oppfatter budskapet slik sender ønsket å formidle det. Derfor er det viktig at sender undersøker med mottaker om de har forstått hverandre og har en felles mening om hva som har blitt kommunisert. Det samme filteret har sender, og mottaker må avklare om sender har oppfattet tilbakemeldingen slik mottaker ønsket. Det viser at filtrene påvirker dynamikken i en samtale begge veier. All kommunikasjon er fortolkninger av hva en mottaker oppfatter at en sender har kommunisert.

Skaug (2011) legger vekt på at kommunikasjon er komplisert og handler i stor grad om erfaring, personlig kompetanse, situasjon og sosial intelligens. Sender har ansvar for å formidle et budskapet på en god og tydelig måte, og mottaker har ansvar for å forsøke å forstå.

2.1.3 Metakommunikasjon

Kommunikasjon handler om å forstå hverandre, derfor er det ifølge Bjørndalen (2009) viktig å kommunisere om kommunikasjon, og det kalles å metakommunisere. Bjørndalen fremhever at det å snakke om forventninger, roller, mål, hensikt, struktur og fokus i samtalen skaper en felles forståelse for prosessen. Om veisøker har helt andre forventninger til hva samtalen skal handle om, vil det påvirke utbyttet av samtalen. I veiledning vil det være naturlig at veileder styrer samtalen, og avklarer med veisøker hva samtalen skal handle om.

2.1.4 Kongruent kommunikasjon

Siden det i kommunikasjon er viktig å forstå hverandre, er det ifølge Skaug (2011) viktig å være bevisst på at vi kommuniserer med alt vi gjør. Veileder må være tydelig og kommunisere kongruent. Kongruent kommunikasjon er når våre følelser, ord og handlinger står i samsvar med hverandre. Det å være kongruent vil si at det verbale, nonverbale og paraspråket kommuniserer det samme. Det å dobbelkommunisere ved å si ja og samtidig riste på hodet, vil gjøre mottaker usikker på hva som egentlig menes. Skaug sier videre at en kongruent veileder vil bli oppfattet som ekte, entydig, ærlig, tilstede, oppriktig, og det vil være med på å skape tillit og trygghet hos den som veiledes. Det å kommunisere kongruent til enhver tid handler også om å være bevisst på de signalene en sender ut.

2.1.5 Mentalisere

For å kunne kommunisere og forstå hverandre er det ifølge Tveiten (2010) viktig å ha en god relasjon. Det å danne en god relasjon til veisøker vil ofte være avgjørende for å få til en god samtale.

Et begrep som benyttes i relasjonsbygging og kommunikasjon er ifølge Spurkeland (2013) mentalisering. Han sier god mentalisering er å føle, klarere og forstå bedre egne og andres følelse og motiv. Mentalisere blir ifølge Wallroth (2010) beskrevet som evnen til å se seg selv utenfra, og se andre innenfra. Veileder reflekterer over egne og andres tanker og følelser, og blir oppmerksom på at et hvert menneske har sitt eget perspektiv og tolker virkeligheten på egen måte. Vår evne til å mentalisere handler om å skille mellom oss selv og andre, og det påvirker vår evne til å kunne forstå andre og bygge relasjoner. Veisøkere har sine perspektiv, og det påvirker veileders evne til å forstå dem.

Rydén og Wallroth (2008) sier at uvisshet spiller en avgjørende rolle i mentalisering. Fordi det ikke nødvendigvis er så viktig å forstå hverandre raskt, men å komme inn i et reflekterende modus. Veileder ber den som veiledes om å utdype nærmere hvorfor de handlet som de gjorde. Det er viktig å gi veisøker tid til selv å fortolke, reflektere og forstå, og for veileder handler dette om å stimulere veisøker til å innlede en prosess. Veiledere må først få forståelse av veisøkers situasjon og følelser, før eget perspektiv bringes på banen. Dette gjelder i alle relasjoner, og derfor forbindes mentalisering ifølge Rydén og Wallroth (2008) med gjensidighet, toleranse og aksept.

2.1.6 Kommunikasjon med unge om karrierevalg og utdanning

Røise (2011) legger vekt på at hjernen til ungdom er i en utviklingsprosess der følelsene er så sterke at avgjørelsene er mer basert på følelser enn fornuft. Hun sier unge må lære å bli uavhengige, ta egne valg og se konsekvensene av valgene de tar. Selvinnsikt og selvfølelse påvirker hvordan de ser på sine muligheter til å nå mål og få en følelse av kontroll.

Røise (2011) sier videre at nyere forskning viser at den grå hjernemasse fortsetter å vokse til vi er cirka 20 år, ved at hjernecellene lager nye forbindelser. I 14 års alderen utvikles den del av hjernen som står for redegjørelse, organisering, planlegging, strategisk tenkning og avgjørelser, og det skjer i frontallappen. Det limbiske systemet er i denne perioden aktivt og gjør at ungdom sanser følelser veldig sterkt. Derfor kobler ikke unge veisøkere advarsler opp

mot handling, og har vanskelig for å forutse langsiktig gevinst opp mot muligheten for rask gevinst. Dette gjør at veiledere må være bevisst på unges kortsiktige tankegang, og bidra til bevissthet på og refleksjon over langsiktig perspektiv.

Swahn (2008) påpeker at ikke alle har karrieremodenhet og legger vekt på at karriereveiledning må tilpasses elevens modningsnivå. En undersøkelse Birkemo (2007) utførte på 2000 ungdomsskoleelever over en toårs periode, viste at flere valgte studiespesialisering for å utsette valget på hva de skulle bli. Undersøkelsen viste at enkelte elever hadde liten grad av realisme i forhold til sitt eget karrierevalg, og at valgene om utdanning ikke ble tatt på et rasjonelt grunnlag. I tilfeller der valget på videre utdanning virket urealistisk, var sjansen for at eleven fullfører eller trives i yrket ansett som liten. I de fleste tilfeller hadde veisøker mangelfull kunnskap om arbeidslivet og krav til ulike yrker og utdanninger. I tillegg hadde veisøkere vansker med å sette ulike faktorene som eksempel krav til en utdanning, egne egenskaper og interesser opp mot hverandre.

I samtale med ungdom anbefaler Røise (2012) å ta utgangspunkt i veisøkers positive sider. Veileder må prøve å finne ut hvilken retning veisøkere ønsker å gå, og kartlegge deres evne til utvikling. Ved å ta utgangspunkt i det de mestrer, vil veileder få tilgang til å forstå deres motivasjon, og sette samtalen inn i et positivt lys. I en positiv samtale vil veisøker oppleve trygghet og får satt ord på sine tanker. Siden veileder prøver å motivere og bygge opp under den unge veisøkers ønsker for framtiden er det viktig få til en samtale preget av likeverd. Ungdom vet best om sitt liv, og samtalen må derfor være basert på frivillighet for å skape utvikling.

2.2 Veiledning

Tveiten definerer veiledning som "en formell, relasjonell og pedagogisk istandsettelsesprosess som har til hensikt at fokuspersonens mestringskompetanse styrkes gjennom en dialog basert på kunnskap og humanistiske verdier" (Tveiten, 2010; 19)

En dialog basert på humanistiske verdier handler om å respektere hverandre, være likeverdige i en dialog og ønske den andre godt. Veileder må ha tro på at veisøker har mulighet og evne til å ta ansvar. Tveiten (2010) sier veiledning er en prosess, der veileder har en formell funksjon, mens veisøker har ansvaret for selve handling. Det er fokuspersonen selv som skal

finne veien videre, og veileder skal legge til rette for refleksjon. Målet med samtalen blir å skape selvmotivering til å fullføre utdanningsplanen som veisøker ønsker.

2.2.1 Perspektiver på veiledning

Veiledning basert på humanistisk psykologi bygger ifølge Imsen (2000) på det frie handlende individet som har behov for åndelig vekst og selvrealisering. Mennesker har fri vilje og et personlig ansvar, og kan ikke skyldes på andre om noe går galt. Eide (2013) legger vekt på at med et humanistisk menneskesyn, vil holdningene til andre mennesker være positive og optimistiske.

Imsen (2000) sier at i kognitiv psykologi ser man på mennesket som et individ, som aktivt søker mening og sammenheng i tilværelsen. I dag lever vi i et samfunn med mange muligheter, der de fleste jakter på en mening med livet. Skau sier *”opplevelsen av mening er ikke noe vi kan kjøpe eller få fra andre, den er noe vi skaper – eller lar være å skape – gjennom den måten vi lever våre liv og former våre relasjoner på.”* (Skau, 2011; 18)

Veiledning ut fra kognitiv psykologi bygger på refleksjon og ønsker veisøker har om å realisere seg selv.

2.2.2 Handling- og refleksjonsmodellen

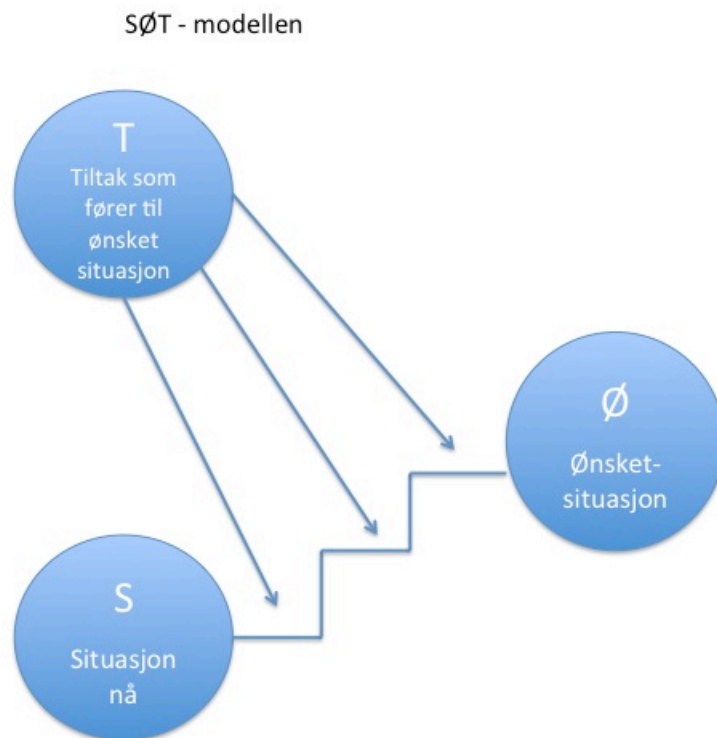
I Lauvås og Handal (2000) sin handling og refleksjonsmodellen blir veileders rolle å bevisstgjøre veisøkere på hva som ligger bak deres valg. Veileder leder samtalen og konfronterer veisøkere med hvilke verdier, erfaringer og kunnskaper som ligger bak handlingene de gjør eller planlegger å gjøre. Lauvås og Handal (2000) sier videre at denne bevisstgjøringen er en balanse mellom å lede veisøkers prosess, og samtidig øke veisøkers forståelse for hvilke verdier de legger til grunn for å ta egne valg.

2.2.3 SØT modellen som struktur på veiledningen

Hartviksen og Kversøy (2008) har lagd en figur som visualiserer prosessen i en veiledning. SØT modellen viser hvordan veileder kan strukturere og lede samtalen fra ord til handling. Veileder kan bidra til konstruktive samtaler, belyse den enkeltes ansvar og muligheter, og utfordre den som veiledes til å reflektere. Målet er at veisøker selv skal se for seg mulighetene

de har for å komme fra situasjonen nå (S) til ønsket situasjon (Ø). Fokuset er på framtiden, og på tiltak (T) som kan bidra til at veisøker når sine mål.

Figur 5 SØT modellen. konstruert med utgangspunkt i Hartviksen og Kversøy (2008)

Som figuren viser handler SØT modellen om å lage en plan der veisøker forplikter seg til realistiske og gjennomførbare handlinger, som stegvis vil føre til ønsket situasjon. Hartviksen og Kversøy legger vekt på et læringsperspektiv som tar hensyn til å oppdage selv, og sier at ”det å lære handler om å oppdage sammenhengen mellom sine handlinger og konsekvensene handlingene får.” (Hartviksen og Kversøy, 2008; 18)

Gjennom bruk av SØT modellen har Hartviksen og Kversøy (2008) erfart at veisøker opplever mestringfølelse av å fokusere på arbeidsoppgaver som bidrar til at de når sin ønskesituasjon. Kontrakten gir på den måten et fokus på målet og hensikten med handlingene veisøker gjør. Hartviksen og Kversøy legger vekt på at motivasjon handler om behov, interesser, ønsker og drømmer. Det å jobbe mot å nå ønsket situasjon er en viktig drivkraft som gir energi. Selvrealisering er et grunnleggende behov. Hartviksen og Kversøy sier at mennesker har et grunnleggende behov for å bli sett, bli tatt på alvor, og trenger å bli utfordret.

Imsen (2000) legger vekt på at motivasjon har sammenheng med grunnleggende verdier. En persons handlinger forklares ut fra motiv, personlighetstrekk og ut fra hva personen ser på som positivt, negativt og viktig for seg selv. Imsen sier det handler om å oppdage sammenhengen mellom sine handlinger og konsekvenser handlingene får.

2.3 Karriereveiledning

Karriereveiledning defineres ifølge Gravås som *”en profesjonell individuell samtale mellom veisøker og veileder om karriererelaterte spørsmål med den hensikt og bidra til å styrke veisøkers refleksjon, motivasjon og ferdigheter til å håndtere egen karriere”*. (Gravås, 2011;16) Hensikten med karriereveiledning er ifølge Gravås å bidra til å styrke veisøker gjennom å se et bredt perspektiv, der veisøker selv blir klar over sine personlige ferdigheter og selv utvikler disse i lys av valg som tas. Veileder må være ydmyk og se det komplekse liv andre har, og bidra til positiv utvikling og økt selvforståelse hos veisøkere gjennom å gjøre dem bevisst egen motivasjon, kompetanse og personlige egenskaper.

Swahn (2008) legger vekt på at i et kunnskapssamfunn vil yrkene være i endring, og kravene til kompetanse vil forandres i takt med dette. Derfor må veisøkere ta hensyn til å endre yrkesvei og oppdatere kunnskap underveis, og legge vekt på viktigheten av livslang læring.

2.3.1 Den motiverende samtalen

Imsen (2000) legger vekt på at motivasjon er hvordan følelser, tanker og fornuft sammen påvirker og gir mening til våre handlinger. Motivasjon handler om våre forventninger og følelser for en aktivitet, og våre erindringer i ettertid knyttet til den samme aktiviteten. En positiv opplevelse knyttet til en aktivitet vil motivere til gjentakelse. Imsen definerer derfor motivasjon som det som forårsaker aktiviteten til en person, som gjør at en gjentar aktiviteten, og som gir den mål og mening. Motivasjon er sentralt i å forstå personers adferd. Ofte brukes begrepet motivasjon om målrettede handlinger, der årsaken er noe en ønsker å oppnå, ved å benytte sine personlige egenskaper. Motivasjon har også sammenheng med grunnleggende verdier, der en persons handlinger forklares ut fra motiv, personlighetstrekk og ut fra hva personen ser på som positivt og negativt og viktig for en selv

Karriere assosieres ifølge Gravås (2011) med å være vellykket, og i karriereveiledning handler det om å kartlegge og optimalisere ferdigheter, evner, interesser, personlige forutsetninger og rammebetingelser i forhold til en jobb eller yrke. Ikke alle har de samme personlige ressurser og noen har helsebegrensninger. Det kreves en empatisk veilederstil uten å bli for involvert personlig, men fokusere på hva gjør deres hverdag meningsfull. En motiverende samtale som metode handler om å ta tak i mestring, muligheter gjennom å bygge på deres verdier og hva som er viktig for personen. Den motiverende samtalen har ifølge Gravås (2011) fokus på motivasjonsaspektet ved endring. Veileder åpner for en samtale som reflekterer og motiverer veisøker til å ta valg som skaper endring, gjennom å få fram egne tanker og oppfatninger om eget ståsted og muligheter. Veileder styrer samtalen på en indirekte måte, mens veisøker påvirker innholdet med temaene de ønsker å diskutere.

2.3.2 Selvledelse i karriereveiledning

Røise (2011) mener det er viktig med selvledelse, unge må lære å kjenne seg selv, og vite hvor de vil med livet sitt. Veisøker lærer seg å prestere ved å sette mål, definere stegene, ta kontroll over livet sitt og ta initiativ. Veisøker må få erfaring i å ta avgjørelser for å lære. Det er viktig å drømme om fremtiden, det gir energi til endring og trygghet til å leve eget liv. Christophersen (2012) sier selvledelse er en prosess der utgangspunktet for å ta valg er forankret i våre verdier. Med bakgrunn i våre verdier setter vi oss mål, ambisjoner og ønsker for hva vi vil ha ut av livet vårt.

Christophersen (2012) sier at i det verdisamfunnet vi lever i så identifiserer vi oss med rollemodeller, og reflekterer rundt hvem vi er i verden. Vi prioriterer våre valg ut fra hva vi anser som viktig, der verdier, vilje, valg og velvilje styrer vår selvdisiplin. Grepperud (2008) sier at tanken på livslang læring og selvledelse bygges på det enkelte individs lyst til å lære og framstå som selvstendig, modent og motivert for utdanning og læring.

2.3.3 Karriereveiledning i et samfunnsperspektiv

OECD rapporten (2014) satte fokus på viktigheten av at Norge utnyttet arbeidskraften bedre. I mars utnevnte kongen i statsråd et utvalg (2015) som skal se på hvordan livslang karriereveiledning kan styrkes. Målet er at Norge i fremtiden skal utnytte kompetansen i den norske befolkningen bedre. Norge må produsere den arbeidskraften som trengs for å sikre

konkurranseskraft og velferd i framtiden. OECD rapporten (2014) slår fast at god karriereveiledning vil styrke den enkeltes evne og mulighet til å ta bevisste valg om utdanning, yrke og karriere. Norge må bli flinkere til å utdanne veisøkere ut fra kompetansen samfunnet trenger.

Profesjonaliseringen av karriereveiledning har ifølge Gravås (2011) som mål å sikre Norge ansatte med høy faglig kvalitet, se individers ferdigheter og gi veisøkere innsikt i sine muligheter og motivasjon. Gravås mener at en profesjonell karriereveileder må ha kunnskap om karriereutviklingen i arbeidslivet, jobbsøkingsteknikker og ha tydelig rolleforståelse for etisk kompetanse, og kunnskap til å håndtere utfordringer. Det er veisøker selv som har de beste forutsetningene for å finne den veien som er riktig for seg selv.

Gravås (2011) sier at valg av yrke i en velferdsstat som Norge ikke bare gir inntekt. Valg av yrke i dag gir veisøker mening, tilhørighet, identitet, og definerer relasjon til samfunnet. Samfunnsøkonomisk er det ønskelig at flest mulig bidrar til samfunnet, utvikler sine evner og lever gode og meningsfylte liv.

Ifølge Gravås (2011) lever vi i et moderne samfunn, med endringer, fleksibilitet og omstilling, med usikkerhet og mange valgmuligheter. Derfor er det viktig med god karriereveiledning som hjelper veisøkere å bli kjent med seg selv, vite hva som er deres sterke og svake sider, og vite hva de vil og drømmer om. Videre legger Gravås vekt på at de fleste legger stor innsats i å ta en utdanning. Unge veisøkere fokuserer på å skaffe kvalifikasjoner som gir muligheter for å få en jobb og videre karriere innenfor det de selv ønsker og har interesse for. Videre sier Gravås at karriereutvikling er en kontinuerlig prosess, der det gjelder å se muligheter.

Christophersen (2012) legger vekt på at vi lever i et kunnskapssamfunn med overflod av informasjon om høyere utdanning, og rask tilgang til kunnskap gjennom Internett. Vi stilles ovenfor en rekke valg, med mange muligheter og tilbud som vi skal ta stilling til. Fagområder spesialiseres, teknologi og kunnskapsutviklingen skjer raskt, og mange beslutninger vi tar må tas på usikkert grunnlag. Christophersen sier at unge veisøkere må lære seg å ta ansvar, avklare hvem de selv ønsker å være i verden og hvilke verdier de ønsker å realisere i sine liv. Det vil kreve vilje, selvdisciplin og gode arbeidsmåter å administrere livet, og fokuset må være en kontinuerlig læring og utvikling for å holde følge med samfunnsendringer og muligheter.

Ifølge Skau (2011) endrer samfunnet og arbeidslivet seg, og framtidige arbeidsgivere vil ha mer fokus på veisøkers personlige kompetanse og godt arbeidsmiljø. Det at en arbeidstaker har relasjonskompetanse øker muligheten for at arbeidsmiljøet blir bedre og at samarbeid med kollegaer fungerer. Det å ha en arbeidsgiver som takler motstand på en god og konstruktiv måte, er med på å dempe konflikter og bedre det psykososiale arbeidsmiljøet. Konflikter er krevende, og arbeidsgivere setter nå i større grad fokus på arbeidstakere med sosial intelligens. Det stilles krav til at veisøkere gjør bevisste valg av videre utdanning ut fra personlighet, egne styrker og svakheter. Det setter krav til at veisøkere blir kjent med seg selv og tenker over hvilke jobber som vil passe, ut fra personlighet.

Virgerland (2006) legger vekt på at mennesker er forskjellige, vi har ulike evner, preferanser og muligheter til å leve et godt liv. Samfunnet har en utfordring i å tilfredsstillende de fellesmenneskelige behovene som best støtter de svake, uten å kvele de sterkeste. Mulighet til selvrealisering styrker både identiteten og vår opplevelse av egenverdi. I tillegg er følelsen av innflytelse med på å bygge opp selvspekt. Vigerland mener at for å oppnå tilfredsstillende disse behovene må vi selv må være aktive, ansvarlige og gi tilbake til samfunnet. Samfunnet er en helhet, og vi har ulike roller som alle må fungere for at hjulene skal gå rundt.

2.4 Motivasjon

Brochs-Haukedal (2014) sier at ordet motivasjon brukes i hverdagspråket om entusiasme og ønsket om å prestere. I en mer presis definisjon sier han at motivasjon er psykologiske prosesser som igangsetter, regulerer og opprettholder atferd. Fysiologiske behov som sult kan virke motiverende, men det kan også psykologiske størrelser, som ønske om status og mestring.

Mikkelsen og Laudal (2014) beskriver motivasjon gjennom med tre ord; retning, intensitet og utholdenhet. Videre sier de at høyt motiverte personer tar valg og vet hvilke mål de vil gå for når de står ovenfor alternativer (retning). De bruker tid og krefter for å komme dit (intensitet) og klarer og holde ut og opprettholde aktiviteten til målet er nådd (utholdenhet). Mikkelsen og Laudal sier videre at indre motivasjon kommer av våre psykologiske behov og indre driv etter vekst. Når indre motivasjon ikke er tilstede, må motivasjon komme utenifra som lønn eller andre former for belønning, som ros og oppmerksomhet.

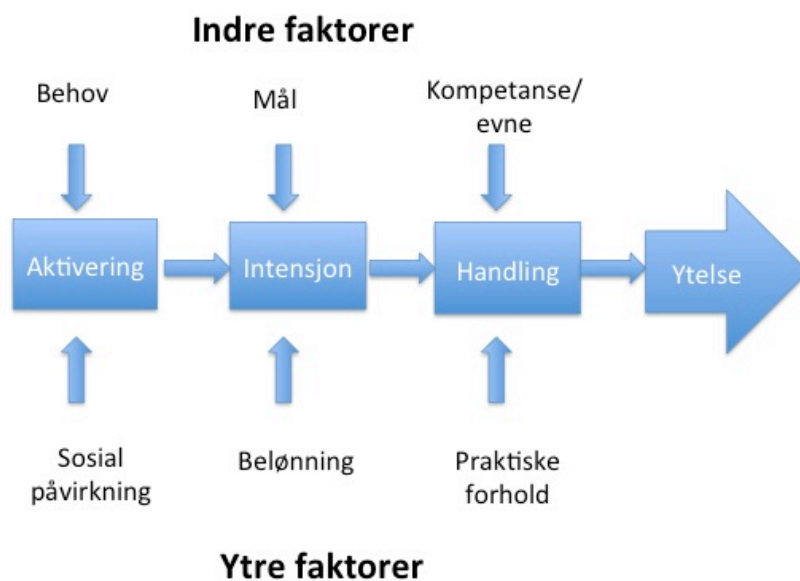
Ifølge Mikkelsen og Laudal (2014) er det å tilfredsstillere behov viktig for å overleve, men også for å oppleve velvære og trivsel. Et utilfredsstillt behov skaper en slags spenning som får oss til å sette oss mål og handle slik at behovet blir tilfredsstillt. Våre behov endres etter hvert, og når et dekkes vil et annet behov bli mer fremtredende. Dermed motiveres vi hele livet til å prøve å tilfredsstillere ulike behov.

2.4.1 Indre og ytre faktorer i motivasjon

Definisjon på motivasjon tar ifølge Brochs-Haukedal (2014) tak i tre ulike prosesser for ytelse: igangsetting, regulering og opprettholdelse av adferd. Der motivasjonsbegrepet prøver å forklare hva som startet adferden, hva som er målet og hvorfor adferden gjentas over tid. En forklaring på årsaken til at mennesker handler som de gjør til enhver tid.

Brochs-Haukedal (2014) forklarer hvordan motivasjon og ytelse er et produkt av indre og ytre forhold. Aktivering vil si igangsetting av en handling, hva som fikk mennesket til å starte en handling. Den vanligste forklaringen i psykologien er at handlingen kan knyttes til et utilfredsstillt behov. Behovet blir en indre faktor på noe en ønsker seg, for eksempel status, der behovet gir vilje til å utføre en handling, som å melde seg på et studie.

Brochs-Haukedal (2014) har lagd en figur som visualiserer hvordan ytre og indre motivasjon påvirker ytelsen.

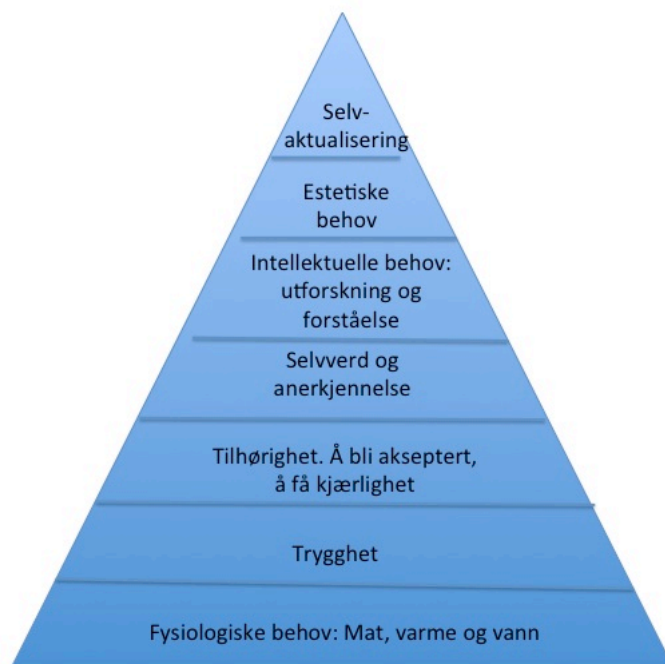
Figur 6 Indre og ytre faktorer i motivasjon. Konstruert med utgangspunkt i Brochs-Haukedal (2014)

Ifølge figuren vil indre faktorer hos mennesker kunne utløse aktivering av en handling på grunnlag av et udekt behov. Dette kan være å starte på et studie, der målet er å fullføre utdanningen. Handlingen blir å jobbe med studiet og arbeidskrav underveis, som igjen gir studenten en kompetanse eller evne. Dette er indre styrte faktorer for motivasjon som alle påvirker og fører til en ytelse som individet ønsker seg.

Ytre faktorer som påvirker motivasjon er sosial påvirkning fra venner og familie. Intensjon blir en belønning som høyere lønn eller kvalifisering til en bedre jobb. Handlingen blir påvirket av praktiske forhold som tid til å studere og utstyr studenten trenger som tilgang til datamaskin. Alle disse ytre faktorene kan påvirke et menneske til å utføre en handling over tid som fører til en ytelse. Figuren viser hvor lang vei det er fra tiltak til ytelse, og hvor mange faktorer som påvirker på samme tid. Den kan også forklare hvorfor samme tiltak ikke gir samme ytelse hos ulike personer.

2.4.2 Maslows behovshirarki

Skaalvik og Skaalvik (2013) sier at behov er mangelen på goder en person trenger for å føle velvære. Behovsteorier tar utgangspunkt i at mennesker er motivert til å tilfredsstille sine behov. Ifølge Mikkelsen og Laudal (2014) er Maslow en av de mest kjente teoretikerne innen behovsteori. Maslow tar utgangspunkt i at mennesker er frie, aktive og handlende, og har behov for åndelig vekst.

Figur 7 Maslows behovshierarki utvidet versjon. Konstruert med utgangspunkt i Skaalvik og Skaalvik (2013)

Figuren over er en visualisering av Maslows behovshierarki, en utvidet versjon utviklet på bakgrunn av Skaalvik og Skaalvik (2013). Maslow tar utgangspunkt i to hovedtyper behov: mangelbehov og vekstbehov. Mangelbehovene tar for seg grunnleggende behov som alle mennesker trenger å få tilfredsstilt. Han delte disse inn i fire hovedgrupper; fysiologiske behov, behov for sikkerhet og trygghet, behov for tilhørighet og kjærlighet og behov for å bli verdsatt og for å verdsette seg selv. Disse behovene mener han er kritiske for menneskers psykiske og fysiske helse. Vekstbehovene er behov for kunnskap og forståelse. Etske behov og behov selvaktualisering beskriver han som det å utvikle sine muligheter. Maslow så på vekstbehovene som behov som aldri kan tilfredsstilles, jo mer kunnskap en person har desto sterkere vil behovet bli for å få mer kunnskap og selvutvikling.

Teorien til Maslow tar utgangspunkt i at alle trenger å tilfredsstille egne behov, og har selvmotivering til å jobbe hardt for å nå målene de har satt seg. Maslow så for seg et hierarki av behov, øverst satte han behovet for positiv selvoppfatning, selvrespekt og anerkjennelse. Tilfredsstillelse av disse behovene krever at elevene får oppgaver de mestrer, og at arbeidet de gjør blir anerkjent. Enda viktigere er det at eleven blir anerkjent uavhengig av hvor god prestasjon er, det må skilles mellom resultat og person. Skaalvik og Skaalvik trekker en sammenheng mellom at en elev som ikke blir anerkjent, ikke vil få motivasjon til skolearbeid. Maslow pekte på behovet for anerkjennelse og selvverd for å få fram en tettere sammenheng mellom selvoppfatning og motivasjon. Denne sammenhengten mente han var veldig viktig for å forstå motivasjon. Selvmotivering kom av et indre behov for å styrke selvoppfatning, selvrespekt og anerkjennelse.

3 METODE

I denne oppgaven vil forskningsmetoden være det kvalitative forskningsintervju. Samtalen vil være et halvstrukturert forskningsintervju, og beskrivelser fra informantenes livssituasjon og tanker vil være i fokus. Intervjuene blir strukturert av veileder, som holder en rød tråd i samtalen. Samtalene styres av en interaksjon mellom veisøker og veileder, det gjør at intervjuene blir tosidig. Det er interaksjon mellom veisøker og veileder som skaper kunnskap, og resultatet styres av relasjon.

I kvalitative studier er det hensiktsmessig å få informanter som gjenspeiler gruppen det forskes på, og som samtidig er motiverte og ønsker å delta. Utvalget i denne oppgaven er fem informanter i alderen 18-21 år, som har møtt ulike utfordringer når det gjelder karrierevalget.

Pedagogisk forskning undersøker ikke en objektiv virkelighet, og oppgaven har derfor ikke som mål å finne målbare resultater som er hevet over enhver diskusjon. Derfor vil validiteten være om forsker har forstått riktig hvordan informantene ønsker å framstille sin tolkning av egen situasjon. I kvalitativ metode er generalisering omdiskutert på grunn av at resultatet er basert på subjektive fortolkninger. Validiteten vil kunne sikres gjennom å la problemstillingen og intervju spørsmålene være forankret i teori.

3.1 Forskningsdesign

Forskningsdesignet er en overordnet plan på hvordan oppbygningen av oppgaven er strukturert for å få svar på problemstillingen. Oppgaven har som tema: Karriereveiledning av unge voksne, med fokus på veiledning, karriereveiledning og kommunikasjon.

Problemstillingen er formulert opp mot formålet med oppgaven. Målet med oppgaven ble styrende for problemstilling og forskningsspørsmålene. I oppgaven vil informasjon om informantenes oppfattelse rundt egen karriere- og utdanningsvalgene være nøkkelen. Derfor ble kvalitativt intervju som metode valgt, fordi det muliggjør dybdeintervju med fokus på informantenes perspektiv.

I valg av analyse er det i denne oppgaven fokusert på å systematisere funnene i nye temaer, og tolke funnene først separat og så opp mot teori. Dette for å styrke gyldigheten og påliteligheten til resultatet.

3.2 Forskerrollen

I masteroppgaven er det brukt kvalitativ forskningsmetode og dybdeintervju som metode. Det gir større nærhet til informantene enn ved spørreskjema eller statistikk. I kvalitative undersøkelser er det viktig at forsker har nærhet og forståelse for feltet, samtidig som det er viktig å være kritisk og reflektert i forhold til de etiske utfordringene.

To av informantene kjenner jeg foreldrene til, og der må jeg være bevisst på å ikke snakke om intervjuet og masteroppgaven med foreldrene. Dette av to etiske hensyn, ønsket om at intervjuobjektene skal være ærlige, og svare ut fra deres ståsted, og forståelse av egen situasjon. Samtalen er fortrolig, derfor vil ikke foreldrene bli informert om intervjuguiden eller oppgavens tema. Foreldrenes perspektiv vil på samme situasjon kunne påvirke forskers tolkning av svarene bort fra intervjuobjektets synsvinkel, og påvirke resultatet i undersøkelsen.

Informantene i oppgaven har jeg en relasjon til, men ingen lederansvar for. Teorien vil gjenspeile et utvalg gjort ut fra ønsket om å belyse unges perspektiv på utfordringer i utdannings- og karrierevalget. Teoriutvalget kan være påvirket av min forkunnskap på temaet, og vil derfor kunne påvirke resultatet på oppgaven. Informantene kjenner til at jeg som forsker kan mye om utdanning og utdanningssystemet. I oppgaven vil det kunne bidra til større ærlighet og dybde i svarene. På samme tid kan det også være at informantene kvier seg for å kritisere et system jeg kjenner godt. Min påvirkning på informantene og min forkunnskap er to faktorer jeg må ta hensyn til i analysen av data.

Forforståelse av karriereveiledning vil være påvirket av mine fem års erfaring med emne. Erfaringen min tilsier at motivasjon kommer når veisøker har en plan og et mål, som de selv er kommet fram til under veiledning. Det å ta opp fag blir lettere, og resultatene blir langt bedre. Frafallet blir i tillegg mindre når veisøker følges opp. Nå jobber jeg med spesialundervisning på fylket, som rådgiver opp mot de videregående skolene. Dette vil kunne påvirke resultatet av oppgaven, fordi jeg i jobben ser statistikk på det store frafallet i videregående utdanning, lave karaktersnitt og lav gjennomføringsprosent på ulike studier. Se vedlegg 2 statistikk fra SSB om frafall i videregående skole.

3.3 Forskningsmessig ståsted

På 1960 tallet stilte forskerne ifølge Nyeng (2012) spørsmål om vitenskapelig objektivitet var mulig. Siden mennesker tolker situasjoner ulikt, vil en fortolkning ikke være en sannhet, bare den personens oppfattelse av fenomenet. I oppgaven vil informanter svar være ulike, og det informantene forteller vil være deres oppfattelse av egen situasjon. Det å skrive en masteroppgave om andres synsvinkel krever aktivt lytting og forståelse av informantenes ståsted.

Derfor er det i utvalget valgt fem jenter jeg kjenner fra før, enten privat eller via jobb. Det å velge informanter jeg har en relasjon til håper jeg vil gi meg fordelene av ekte og ærlige svar, fordi tilliten allerede er etablert. Den andre fordelene jeg la til grunn var at dette er jenter som er reflekterte og som vil kunne svare utfyllende på spørsmålene. Utfordringen med å ha relasjon til intervjuobjektene, er at jeg som forsker ubevisst kan påvirke informantene.

3.4 Valg av metode

Bruk av en metode vil ifølge Johannessen (2011) si at en følger en bestemt vei til mål. Metoden beskriver hvordan forskningsdata i denne masteroppgaven vil bli samlet inn, og hvordan dataen blir analysert. Denne oppgaven fokuserer på å studere mennesker og deres perspektiv, og jeg har derfor valgt en samfunnsvitenskapelig metode. Funnene vil bli sett opp mot samfunnet og livsverdenen til informantene.

Ifølge Johannessen (2011) skilles det mellom kvantitative og kvalitative metoder. Felles for disse metodene er at det skal samles inn data, hvor virkeligheten observeres og registreres. Jeg har valgt kvalitativ metode for å gå i dybden og finne fenomener som belyser hvordan fem unge mellom 18 og 21 år tenker rundt eget potensiale, motivasjon, utdanning og langsiktig karrierevalg. Siden det kvalitative forskningsintervju gjør det mulig å gå i dybden og se detaljer og sette funnene inn i en teoretisk sammenheng, vil lydopptaker bli brukt under intervjuene. Dette gjør det mulig å få med detaljer, holde fokus på det intervjuobjektet sier og holde flyten i deres historie under hele intervjuet.

Intervjuene vil i etterkant bli transkribert, det vil si å få opptakene over til tekst. Dette vil være en tidkrevende prosess, men det gir mulighet til å i etterkant lytte gjennom intervjuene og fange opp detaljer som ikke ville kommet fram om forsker noterte ned stikkord underveis i

intervjuene. Kvalitativ metode gir muligheter til mer utfyllende svar, og dybdeintervju vil være den beste måten å få svar på problemstillingen.

Analysen vil først ta for seg interessante funn, kategorisere funnene og danne nye temaer. Disse nye temaene vil bli brukt for å tolke funnene og se om informantene har sammenfallende svar eller om svarene avviker fra hverandre. Tilslutt vil funnene i de ulike temaene sees opp mot teori for å forsterke troverdigheten til resultatet i masteroppgaven.

3.5 Kvalitative forskningsintervju

Kvale og Brinkmann (2012) sier det to typer kvalitative intervju, det halvstrukturerte intervju og det ustrukturerte intervju. I ustrukturerte intervju er det på forhånd ikke valgt et tema, og intervjuet blir som en vanlig samtale. I denne oppgaven er det valgt et halvstrukturert intervju med fokus på et bestemt tema, og det er på forhånd gjort en begrepsmessig og teoretisk forståelse av temaet som skal undersøkes.

I oppgaven er spørsmålsstillingene utformet som en intervjuguide, som danner utgangspunkt for samtalen. Forskeren er ikke bundet til å holde seg til disse spørsmålene, og kan utdype og stille uforberedte spørsmål underveis i intervjuet. Dette for å få de mest relevante, valide og gyldige svarene på problemstillingen og forskerspørsmålene.

Formålet med et intervju er ifølge Dalen (2004) å få fram fyldig og beskrivende informasjon om hvordan andre oppfatter ulike sider ved sin livssituasjon. Ordet intervju betyr utveksling av synspunkter. Det kvalitative forskningsintervju er et åpent intervju og målet er ikke å styre intervjupersonens svar, men å vise åpenhet overfor nye og uventede fenomener. Forskeren får kjennskap til intervjupersonens subjektive opplevelse av et fenomen. Det vil si hvordan mennesket selv erfarer og opplever sin egen situasjon.

Et intervju kan være strukturert med faste svaralternativer, eller mer uformelt med åpne svar. Hva som passer best vil være avhengig av målgruppe og tema. I oppgaven har jeg valgt åpne spørsmål, for å få kunnskap om informantens egen tolkning av sin livssituasjon og avgjørelser knyttet til yrkes- og karrierevalget. Bjørndalen (2011) legger vekt på at intervju som metode har blitt populært på grunn av dets fokus på å få øye på detaljer, og fordi det fokuserer på å

forstå perspektivet til den som blir intervjuet. I tillegg mener han intervjuet vil skape mulighet til å være fleksibel underveis og både forklare og oppklare misforståelser.

Dalen (2004) sier at i tolkning av intervju forsøker forskeren å finne den indre sammenhengen i datamaterialet. Informantens egne opplevelser og forståelser skaper en dypere forståelse hos forskeren. Siden denne forståelsen danner grunnlag for senere fortolkninger i en større helhetsforståelse, er det viktig å få valide, rike og fyldige beskrivelser fra informantene. Flexibiliteten som intervjuet gir, åpner opp for en mer uformell samtale om intervjuobjektens karriere og veien videre. Opptak av samtalen gir rom for å se på detaljer og se veisøkers helhetlige perspektiv.

3.6 Fenomenologisk perspektiv på et fenomen

Tjora (2012) sier perspektivet vi har som utgangspunkt danner rammen for fenomenene vi betrakter. Forskeren ser fenomenene han betrakter som eksisterende i samfunnet, og kan vite noe om og utvikle kunnskap om. Kvale og Brinkmann (2012) sier at det i kvalitativ forskning har vært utbredt med en fenomenologisk tilnærming. Metodologien baserer seg på den tyske filosofen Husserls som grunnla fenomenologien rundt år 1900. I kvalitativ forskning er fenomenologi et begrep som viser at forskeren forsøker å forstå sosiale fenomener ut fra informantens perspektiv og forståelse av en opplevelse. Tjora (2012) sier Alfred Schütz (1970) gjorde fenomenologien relevant innenfor sosiologien ved å legge vekt på hvordan medlemmer av samfunnet forstod verden rundt seg i interaksjon med andre. Derfor vil fenomenologi være en studie av fenomener sett fra intervjuobjektens opplevelse, erfaring og forståelse.

Fenomenologi legger ifølge Brown og Granberg (2012) vekt på å tolke mennesket ut fra et subjektivt perspektiv. De studerte hvordan fenomenene framtrer, og lette etter mønster og struktur i fenomenene. Brown og Granberg utforsker vår forståelse av erfaringer slik de faktisk opplevdes. Den franske filosofen Merleau-Ponty (2012) utarbeidet den eksistensielle fenomenologi ut fra teoriene til de tyske filosofene Edmund Husserl og Martin Heidegger. Han mente at vår forståelse av verden, bygger på kroppens forståelse av omgivelser og situasjon. Hovedtanken hans var at menneskekroppen ikke er et objekt, og dermed ikke objektiv til omgivelsene, og vil sanse, persipere, handle og føle.

Mennesker blir ifølge Nyeng (2012) påvirket av hverandre i sosiale sammenhenger, og dermed vil forskers syn utvikles og endres underveis i en forskningsprosess. Nyeng sier forskeren må gjenkjenne et sosialt fenomen, og kjenne til folks oppfatninger og motiver. Han mener at atferd bestemmes av personens egne subjektive oppfattelse av valg som tas, samtidig som valgene påvirkes av den kulturelle og sosiale sammenhengen rundt personene. Nyeng sier det er viktig at forskeren forstår at han blir påvirket, både av sitt utgangspunkt, forkunnskaper og forventninger til forskningsprosessen.

Fenomenene får ifølge Brown og Granberg (2012) betydning gjennom personens forhold til fenomenet ut fra tidligere erfaringer og egen forståelseshorisont. Derfor vil noen fenomener framstå som meningsfulle, mens andre vil framstå som meningsløse, alt etter hva vi ser og erfarer, og hvordan vi møter ulike kontekster og situasjoner. Brown og Granberg sier videre at det vi erfarer ikke er isolerte sanseintrykk, men må sees opp mot en meningsfull helhet. De mente at situasjoner og handlingene ofte blir vanebasert og ureflekterte, og at våre tanker og problemer blir løst intuitivt.

3.7 Utforming av intervjuguide

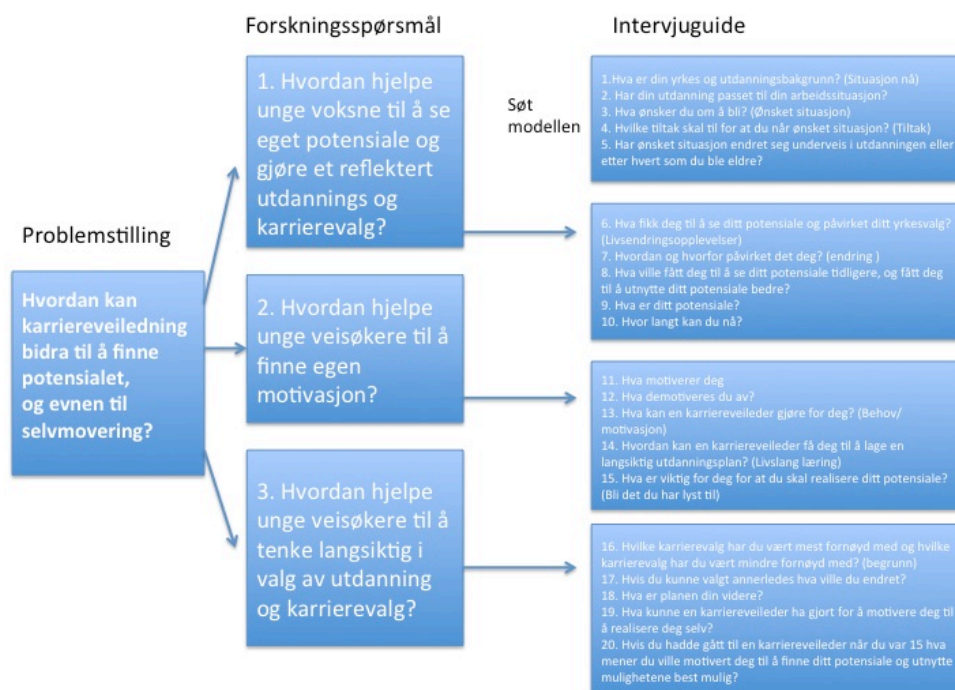
Bjørndalen (2011) sier at i intervju med åpne svar vil informantene kunne gi uventede svar, og siden de svarer åpent vil det kunne avdekke uvitenhet og misforståelser. Samtidig vil åpne spørsmål i et intervju ligne mer på en vanlig samtale, og det blir lettere for informanten å svare ut fra egne formuleringer. Ulempen er at det for forskeren vil være vanskeligere og mer tidkrevende å bearbeide svarene. Kvale og Brinkmann (2012) kaller halvstrukturerte intervju som omhandler dagliglivet og intervjupersoners perspektiv for semistrukturerte livsverdensintervjuer. Samtalene er verken åpne eller lukket av spørreskjema, men har en intervjuguide som omhandler bestemte tema og forslag til spørsmål.

Drønen (2011) sier at Gadamer mente at de riktige spørsmålene måtte inneholde et genuint ønske om å få vite noe nytt, og at vi må ha selvinnsikt og forståelse av at vi ikke forstår alt, for å skape nye øyeblikk. Drønen sier videre at forskeren ikke skal være nøytral eller selvutslettende, fordi bevissthet rundt eget ståsted og forutinntatthet skaper grunnlag for vår forståelse. Kvale og Brinkmann (2012) legger vekt på at i et kvalitativt forskningsintervju er det informantens livsverden som skal fortolkes.

Målet med intervjuene er å få beskrivelse av spesifikke situasjoner og hendelser, og ikke generelle meninger. Intervjuer skal vise åpenhet ovenfor nye og uventede fenomener innenfor de temaene det fokuseres på. I intervjuprosessen kan intervjupersonen få ny innsikt som endrer egen beskrivelse og fortolkning av temaet. Intervjuer vil få ulike svar på samme spørsmål avhengig av informantenes forståelse av tema. Kunnskapen som kommer fram i et intervju blir produsert i en interaksjon mellom intervjuer og intervjuobjekt.

Ryen (2002) sier graden av forhåndsstrukturering av spørsmål i intervjuguiden avhenger av fokus, forskningsspørsmål og utvalgsriterier. En for fast intervjuguide kan blinde forskeren, og kan hindre forståelser av fenomener som er viktige for respondenten. Derfor vil en intervjuguide være en grov skisse over emnene og forslag til spørsmål relatert til disse emnene. Intervjuet skal ifølge Ryen ha så få hovedspørsmål som mulig, for at respondentens erfaringer og opplevelser skal komme fram. Intervjuguiden med supplerende spørsmål kan bli brukt hvis respondenten har problemer med å beskrive sine opplevelser og erfaringer, og når forskeren opplever at respondenten snakker seg ut av temaet. Underveis i samtalen kan intervjueren stille utdypende spørsmål for å klargjøre innholdet i det respondenten beskriver.

Figuren under er en visualisering av hvordan problemstillingen er blitt utarbeidet fra problemstilling til forskningsspørsmål og fører videre til intervjuguiden.

Figur 8 Fra problemstilling til intervjuguide

3.8 Gjennomføring av intervjuene

Drønen (2011) sier at i interkulturell kommunikasjon skapes forståelse og mening gjennom å sette budskapet inn i en sammenheng andre allerede kjenner til. Samtidig sier Nyeng (2012) at tolkning først blir forståelig når den settes inn i en kontekst. Derfor er det i oppgaven lagt opp til en tydelig struktur med en intervjuguide informantene får se. Informantene vil få vite at hensikten er å forstå deres perspektiv på spørsmålene, og at samtalen er fortrolig og funnene brukt i oppgaven vil bli anonymisert. Informantene vil også få forklart fordelene med lydopptaker for å kunne registrere ordbruk, tonefall og pauser. Lydopptaker gir også forskeren mulighet til å konsentrere seg om intervjuet og dynamikken i samtalen.

Drønen (2011) sier at Hans-Goerg Gadamer's filosofi over spørsmål som hvordan forstår vi og hva som er forholdet mellom forståelse og sannhet. Han refererte til øyeblikk der det går et lys opp for oss, og vi intuitivt forstår at noe er sant. Forståelsen og sannheten skaper en kjedereaksjon i oss som gjør at ting faller på plass, og skaper en sammensmelting av fortid og nåtid. Gjennom intervjuet ønsker jeg å legge opp til en samtale som fokuserer på forståelse gjennom refleksjon, og at informantene selv opplever de små øyeblikkene der bitene faller på plass. Nye innsikter vil da danne grunnlag for diskusjon, og igjen nye innsikter.

Drønen (2011) sier at nøkkelen til å forstå andre er å bryte ned barrierer, der det skapes en felles forståelse og fornuft gjennom å avkle fordommer som hindrer at vi ser andre for den de virkelig er. I denne oppgaven er det viktig at informantene ser seg selv og forstår prosessen det er å velge utdanning eller yrke. Drønen sier videre at Gadamer mente språket vårt var fastlåst i mønster. Han mente at for å forstå, må vi bryte med gamle tankerekker, og måter å oppfatte situasjoner på. Forståelse krever åpenhet, og vi må åpne opp for andres meninger og bli bevisst egen forutinntatthet. I intervjuene er spørsmålene ment å skape refleksjon hos informantene, så de blir bevisst på egne tanker og begrunnelser for sine valg.

Fokus i intervjuene blir informantens tanker rundt spørsmål i intervjuguiden. Intervjuene vil bli gjennomført der intervjuobjektet ønsker. Spørsmålsstillingen vil ha fokus på å komme til essensen i hvordan informanten oppfatter egen situasjon. Derfor vil oppklarende spørsmål om fenomener som oppstår underveis være viktig. Underveis i samtalen vil jeg som forsker undersøke om jeg har oppfattet informantene riktige. Målet er å få en dialog som gir tydelige og så klare svar som mulig rundt de temaene jeg har valgt. Lydopptak vil bli brukt under intervjuene for å få med flere detaljer og muligheten til å se helheten på nytt.

3.9 Utvelgelse av informanter

Ifølge Johannessen (2011) er det i de fleste undersøkelser ønskelig å si noe om hele befolkningen, i andre sammenhenger en avgrenset gruppe. I oppgaven er fokusgruppen unge voksne som har valgt utdanning på videregående, og eventuelt startet på høyere utdanning og alle vurderer videre utdanning og karriere. Utvalget vil kunne gi svar som gir kunnskap om unges utfordringer rundt valg av videre utdanning og karriere. Informantene i oppgaven er motiverte og ønsker å delta, det gir mulighet for reflekterte og gode svar på spørsmålene.

Ifølge Ryen (2002) er ikke målet å finne respondenter som vil gi generaliserbare statistiske resultater, men å få resultater som gir et bilde av fordelingen av bestemte fenomener i en populasjon. Målet er å studere komplekse sammenhenger og sosiale relasjoner, og informantene gir konstruktive tilbakemeldinger til videre refleksjon og forskning. Derfor har informantene i denne oppgaven litt ulikt ståsted og erfaring, for det vil gi et bilde av ulike fenomener innenfor den samme populasjonen.

Ryen (2002) sier at det er ingen standardmetoder for utvelgelse av informanter i kvalitative undersøkelser. Får forskeren feil person med i utvalget, som gir dårlige svar eller har lite nytt å bidra med, kan dette ødelegge hele undersøkelsen. I den kvalitative forskningen vil materialet som undersøkes være en del av den større virkeligheten vi lever i. Forskeren må derfor via relevante utvalgs-kriterier sikre at de valgte er egnet til å belyse problemstillingen.

Utvalget i denne oppgaven er fem kvinner i alder 18 til 21 år. Informantene har ulikt ståsted i forhold til utdanning og yrkeserfaring. Fordelen med utvelgelsen er å begrense undersøkelsen til en gruppe i tilnærmet samme alder, kjønn og utfordringer. Under kommer en kort presentasjon av informantene.

Informant A er en kvinne på 18 år, som er lærling på første året. Hun har valgt feil utdanning både 1. året og 2. året på videregående. Det å velge feil er en erfaring hun tar med seg, og det gjør at hun nå vet hva hun ønsker å bli. Hun har ambisjoner og ønsker en lederjobb på sikt, der hun blir synlig og får påvirkningskraft. Hun ønsker å ta gode valg der hun når langt i forhold til å være så ung. Derfor tar hun studiekompetansen i læretiden og ønsker å ta høyere utdanning rett etter læretiden.

Informant B er en kvinne på 21 år som har fått fagbrevet og jobber. Hun valgte feil utdanning 2. året på videregående, og tok yrkesfagene ved siden av påbygg som privatist. Hun opplevde å jobbe under en dårlig sjef etter at hun var ferdig med videregående utdanning. Det har påvirket hennes valg av læreplan, der hun søkte en trygg arbeidsplass med godt arbeidsmiljø. Hun ønsker seg fast jobb, trygg økonomi, og muligheten til å kjøpe seg hus.

Informant C er en kvinne på 21 år som har fagbrev og studerer 2. året på høyere utdanning. Hun har ambisjoner og liker å sette seg høye mål. Hun tok studiekompetansen i læretiden, og kom rett inn på høyere utdanning. Målet er å få en lederjobb på sikt, hjelpe andre og være i en posisjon der hun får påvirkningskraft og at hennes uttalelser blir lyttet til. Hun ser for seg å ta mer utdanning etter hvert, og ønsker å bli økonomisk uavhengig.

Informant D er en kvinne på 18 år, som er lærling på første året. Hun opplevde å ikke vite hva hun ønsket å studere på videregående, men fant likevel ut gjennom praksis at utdanningen hun hadde startet på ble rett for henne. I praksis fikk hun gode tilbakemeldinger og fant en trygghet på at hun er flink. Derfor ønsker hun å jobbe hardt i læretiden for å øke mulighetene til å få fast jobb på samme arbeidssted etter læretiden.

Informant E er en kvinne på 18 år som går sisteåret på studiespesialisering. Hun valgte studiespesialisering fordi det ga henne flest muligheter. Likevel har hun vært usikker på hva hun ønsket å gjøre etter videregående utdanning. Hun har arbeidet i fire år ved siden av studiene, og har fått gode tilbakemeldinger fra kollegaer og kunder. Det har gitt henne trygghet på at hun er dyktig i jobben. Hun ønsker en jobb hun vil trives i, og som hun vil glede seg å gå til hver dag. På sikt ønsker hun seg god økonomi og muligheter til å gjøre karriere, og ser for seg at høyere utdanning vil åpne for flere muligheter.

3.10 Forskerrollen

Forskerens rolle og integritet er ifølge Kvale og Brinkmann (2012) avgjørende for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen undersøkelsen gir. I tillegg vil forskeren ta etiske vurderinger som påvirker den kvalitative forskningen. Forskerens integritet er avgjørende fordi forskeren blir det viktigste redskapet til innhenting av kunnskap. Forskerens integritet, kunnskap om temaet, erfaring med intervju, ærlighet og rettferdighet vil være den avgjørende faktoren som påvirker resultatet i undersøkelsen.

Kvale og Brinkmann (2012) sier at forskeren har mulighet til å ignorere noen resultater og legge vekt på andre, men det vil gå på bekostning av en nøytral undersøkelse av fenomenene. Dønen (2011) forklarer preferansedanningsmakt som en makt som skjer ubevisst eller bevisst når andre skal danne seg egne oppfatninger, ønsker og interesser. Gjennom å skape forestillinger om det ene som bedre eller dårligere en det andre, vil dette kunne påvirke informantene. Denne makten kan være på godt og vondt, og i mange tilfeller komplisert. Derfor er det ifølge Dønen viktig at forskeren er analytisk og har en empiri som prøver å se hvordan maktpåvirkningen påvirker samhandlingen. I en kvalitativ undersøkelse er det ifølge Tjora (2012) viktig å se på hvordan intervjuet som sosial situasjon kan spille en rolle på svarene respondenten gir.

Kvale og Brinkmann (2012) legger vekt på at det i et kvalitativt forskningsintervju er en asymmetrisk maktrelasjon. Det er forskeren som definerer intervjusituasjon, tema, stiller spørsmål og avslutter samtalen. Samtalen er ikke et mål i seg selv, men et middel for å få fram beskrivelser fra informantenes perspektiv. Forskeren fortolker og rapporterer videre hva intervjuobjektet virkelig mente. Et forskerintervju kan ha en skjult dagsorden, der intervjuobjektet blir fortalt hva forskeren er ute etter på en indirekte måte. Forskeren må være bevisst på å legge til rette for en struktur og metode som hindrer påvirkning av resultatet. Det er viktig at forskeren er bevisst og reflektert i forhold til egne verdier, holdninger og eget ståsted.

3.11 Ethiske betraktninger

I kommunikasjon med andre sier Dønen (2011) at det er viktig å ha forståelse og respekt for mangfoldet av fortolkninger, for mennesker i en sosial setting tenker ikke nødvendigvis likt. I veiledningssamtaler vil det derfor være viktig å poengtere og forklare at det er naturlig å tenke ulikt. Ulike perspektiver gir en mulighet til å tenke nytt og få belyst temaet fra flere ulike synsvinkler, og åpner opp for flere mulige svar. Dønen sier videre at ifølge Edamer dreier fortolkninger seg om hvordan individer fortolker sin egen situasjon (enkel hermeneutikk) og andres analyse, oppfatninger og fortolkninger av det andre har fortolket (dobbel hermeneutikk). Det dreier seg også om hvordan ytre faktorer setter rammer og føringer for samtalen, som for eksempel politikk, økonomi og ideologi. Den ytre maktpåvirkningen kalles trippel hermeneutikk, og må ifølge Dønen tas i betraktning, integreres og forstås som en del av fortolkningen.

3.12 Validitet og reliabilitet

Ryen (2002) sier at siden det ikke fins noen virkelighet vi kan bli enige om, blir det ikke mulig å oppnå direkte kunnskap om hva som er virkelig. Han skiller mellom intern og ekstern validitet. Intern validitet oppnås når forskeren avviser alle årsakssammenhengene som kan ha påvirket resultatet i undersøkelsen. Ekstern validitet er ifølge Ryen i hvilken grad årsakssammenhengene holder i andre settinger, og mulighetene det er for å bruke resultatet til å generalisere. Forskeren må ha god forståelse og kunnskap om temaet.

Kvale og Brinkmann (2012) sier det er en gjensidig avhengighet mellom filosofiske oppfatninger av objektivitet og sannhet. Samfunnsvitenskapelige validitetsbegreper benyttes til å verifisere intervjuforskningen. Objektivitet er viktig, og svarene må være kontrollert og funnet upåvirket av personlige holdninger og fordommer. I et intervju er det et asymmetrisk maktforholdet mellom forsker og informant. Forsker må prøve å få til en likevekt i samtalen som gir størst mulig objektivitet. Dermed trenger ikke intervjuet å være subjektivt, men kan i prinsippet være en objektiv forskningsmetode.

Reliabilitet er ifølge Johannessen (2011) spørsmålet om hvor pålitelig et datamateriale er. Reliabiliteten påvirkes av nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, måten de er samlet inn på og hvordan de bearbeides. Pedagogisk forskning undersøker ikke en objektiv virkelighet, og undersøkelsen søker derfor ikke å finne målbare resultater. Forskningens gyldighet avhenger av om forsker har forstått informantene riktig.

Kvale og Brinkmann (2012) legger vekt på at intervjuerens reliabilitet blir satt i sammenheng med om intervjuer stiller ledende spørsmål som kan påvirke svarene. Det er ønskelig med høy reliabilitet av intervjufunnene som motvekt til subjektivismen, men det kan også hindre kreativ tenkning og variasjon. Kvale og Brinkmann sier validitet kan defineres som en uttalelse om sannhet, riktighet og styrke. Et valid argument er et sunt og fornuftig overbevisende argument. I en bredere tolkning har validitet med i hvilket grad metoden undersøker det den er ment å undersøke, og om observasjonene gir svar på temaene forskeren ønsker svar på. Med denne brede oppfattelsen av validitet kan den kvalitative forskningen i teorien gi gyldig vitenskapelig kunnskap.

Kvale og Brinkmann (2012) sier at en undersøkelses gyldighet avhenger av om funnene forankres i teori, og hvor logisk sammenhengen mellom teori og forskningsspørsmålene er. Gyldigheten av kunnskapen som produseres avhenger av om metoden i undersøkelsen passer til å undersøke emnet, og formålet med undersøkelsen. Validiteten i et intervju har med informantens troverdighet, intervjuets kvalitet og kontroll av om intervjuer har oppfattet informanten riktig.

3.13 Generaliserbart

I kvalitativ metode er generaliserbarhet omdiskutert på grunn av at resultatet er basert på subjektive fortolkninger. I oppgaven sikres validiteten gjennom å la problemstillingen og intervju spørsmålene være forankret i teori, og ut fra informantenes framstilling vil konklusjon kunne si noe generelt om karriereveiledning av unge voksne.

I kvalitative metoder tallfester forskeren meningsfulle kvaliteter om menneskelige og sosiale forhold. Nyeng (2012) sier at om forskeren reduserer tolkningsmulighetene for tidlig i prosessen, kan verdifull informasjon gå tapt. Kvale og Brinkmann (2012) sier at dersom resultatene av intervjuene vurderes som pålitelige og gyldige gjenstår det å vurdere om resultatene kan overføres til andre intervju personer og situasjoner. I dagliglivet generaliserer vi ofte spontant, og ut fra erfaring danner vi oss forventninger om hva som vil skje i lignende situasjoner.

Vitenskapsteoretisk forskning skal ifølge Dønen (2012) ikke bare være åpen, redelig og etterprøvbart, men den skal også være kritisk. Forskeren må undersøke holdbarheten i dataene som blir samlet inn. McNiff (2002) sier at gjennom å dokumentere refleksjoner som skjer underveis i prosessen og gjøre endringer, vil forskeren dokumentere læring. Ifølge Nyeng (2012) er forskning systematisk produksjon av kunnskap, og vitenskap fokuserer på hvordan vi søker sannhet og oppnår et godt begrunnet resultat. Forskeren må velge en systematisk framgangsmåte som er mulig for andre å etterprøve.

3.14 Transkribering

Tjora (2012) anbefaler bruk av lydopptaker ved dybdeintervjuer, og transkribering av materialet i ettertid. Det å oversette fra muntlig til skriftlig form er tidkrevende, men det er nyttig for å være detaljert. Om informanten leter etter ord, kan det vise usikkerhet og det er

viktig for analysen. Informasjon om stemningen i løpet av intervjuet vil også påvirke analysen.

Kvale og Brinkmann (2012) sier at kvaliteten på transkriberingen ofte ikke har vært gjenstand for diskusjon. Transkribering er komplisert. Det er en fortolkningsprosess, og en oversettelse fra talespråk til skriftspråk. Transkriberingen blir betraktet som grunnleggende empirisk data i undersøkelsen. Transkripsjon til skriftlig form innebærer tap av stemmeleie, intonasjon og åndedrett, men mulighet til struktur, og intervjuene er bedre egnet til analyse.

Transkribering av intervju er ifølge Kvale og Brinkmann (2012) oversettelse av levende samtaler, og et middel for fortolkning av det som ble uttalt i intervjuet. Å analysere betyr å dele opp i biter eller elementer. Transkribering av samtalen og oppfatningen av intervjuet kan ha form som en fortellende tekst. Det vil gjøre transkriberingen lettere å lese og forskeren rekonstruerer intervjuet til en historie forskeren ønsker å fortelle publikum.

3.15 Analyse

Kort sagt har den kvalitative analyse ifølge Tjora (2012) som mål å gjøre det mulig for en leser av forskningen å få økt kunnskap om temaet det forskes på. I analysefasen må forskeren bruke sin intelligens og kreativitet til å se det som står i empirien utover problemstillingen og klare å jobbe systematisk. I oppgaven er det valgt en induktiv analyse av intervjuet, der forskeren starter med å ikke ha noen ide om hvilke fenomener som vil være interessante. I analysen vil funnene bli satt inn i nye kategorier med nye overskrifter. Hovedfunnene blir i fokus, og danner grunnlaget for analysen.

I første omgang vil analysen ifølge Dalen (2004) handle om at forskeren forsøker å forstå budskapet til informanten, og hva informanten virkelig ga uttrykk for. Forskeren ser saken fra informantens ståsted og lar seg ikke påvirke av egen forforståelse. Det gjør at informantens oppfatning av fenomenet blir i fokus, og utsagn som berører problemstilling og forskningsspørsmål blir dratt fram.

Tjora (2012) sier det kan være lurt å renskrive feltnotatene, og sette funnene i ny emner. I undersøkelsen betraktes empirisk data som bestående av nye temaer som kan sorteres. I denne

oppgaven vil utsagnene til informantene i de nye kategoriene bli gjengitt som sitater. Hvert sitat vil bli forklart av forskeren som forklarer budskapet ut fra informantenes perspektiv.

Dalen (2004) sier at i prosessen vil forskeren se på uttalelsene til informantene i en større sammenheng. Generell kunnskap om temaet beriker og utvider utsagnene. Forskeren kan se etter sammenhenger og ulikheter opp mot teori, og kan også se flere utsagn opp mot hverandre i en helhet ut over det informantene selv opplever.

I andre fase sier Tjora (2012) at det er viktig å samle funnene som er relevant for problemstillingen i grupper. Det vil være naturlig å utelate et stort antall funn, for nå er det problemstillingen som bestemmer hva som er relevant, ikke empirien. Dermed sitter forskeren igjen med bare hovedtemaer, og vil allerede nå se konturene av resultatet. I denne oppgaven vil hovedfunnene i andre del av analysen settes opp mot teori, forskningsspørsmålene og problemstillingen. Funnene blir dermed satt inn i en større sammenheng.

I tredje fase utvikler forskeren ifølge Tjora (2012) konsepter, der forskeren ser på teorier som kan være relevante. I samfunnsvitenskapen oppfatter forskeren typologi som en skjematisk klassifisering av ulike analytiske kategorier, fenomener eller funn som knyttes opp til en mer teoretisk dimensjon. Forsker vil utvikle ny forståelse på et teoretisk nivå. Kvalitativ forskning er et håndverk der den intellektuelle datagenereringen og analysen utvikles over tid.

4 RESULTATER

Dalen (2004) sier tematisering som framstillingsform er mye brukt i analyse. De nye temaene tar i denne oppgaven utgangspunkt i intervjuguiden og er alle relevante for å belyse problemstillingen. En viktig del av analysen vil være å se på kodingen og hvor hovedtyngden av uttalelsene ligger. Uttalelsene innen hovedkategoriene blir transkribert og er rådataen i oppgaven. I første del av analysen vil rådataen bli tematisert i nye underkategorier for å analyseres videre. I dette kapitlet vil rådataen bli analysert og sett opp mot seks hovedkategorier.

Ifølge Dalen (2004) er det viktig at forskeren ikke låser seg fast i kategorier, men står fritt til å endre hovedkategorier, og slå sammen kategorier eller splitte til nye kategorier. Derfor vil analysearbeidet kreve mye arbeid, for å få hovedkategorier som omfavner funnene og som også vil kunne gi svar på problemstillingen. Vendepunkts-framstilling kan ifølge Dalen benyttes om en opplevelse som har ført til mestring og bedre livskvalitet. Informantene vil i analysen fortelle om flere livsendringsopplevelser, og hvordan det endret livene deres. I dette kapitlet vil jeg legge fram data gjennom å bruke sitater som fanger opp det essensielle, sitater som skiller seg ut eller sitater som gjentar seg hos flere informanter.

Tjora (2012) sier formidlingen av kvalitativ forskning har som mål å gi leseren en innsikt i undersøkelsens funn. Leserene skal også få et så godt innblikk i forskningen at de er i stand til å bedømme undersøkelsens troverdighet. Analysen vil derfor være oversiktlig og gi gode sitater. Funnene i de seks hovedkategoriene vil bli bearbeidet og forklart på en fornuftmessig måte. Dette for å kunne la leserne følge prosessen fra rådata til analyse og så til resultater, og også for å la leseren få innblikk i forskningen. Ifølge Tjora er det vanlig i formidling av kvalitativ forskning å bruke sitater fra intervju, utdrag fra feltnotater, utdrag fra dokumenter og transkriberingssituasjoner for å gi leseren mulighet til å komme tett innpå empirien. Det vil være et poeng å bruke sitater for å vise mangfoldet i datamaterialet, derfor er det flere sitater under hvert tema i dette kapitlet.

I forsvaret brukes et uttrykk ”å skrive venstrevendt”. Det betyr at forfatter først beskriver hovedpoenget i et tema, for så å gå i dybden og forklarer utfyllende. I resultatkapitlet vil det derfor først komme et hovedpoeng under hvert tema, etterfulgt av en forklaring med sitater. Under analysen vil resultatene også bli sammenlignet med en komparativ analyse. Der

svarene til de ulike informantene blir satt opp mot hverandre for å finne likheter og ulikheter. Denne strategiske måten å skrive resultat kapittelet på er ment for å gi leseren en bedre forståelse av funnene under hvert tema, og for å gjøre kapittelet strukturert og ryddig.

Tjora (2012) legger vekt på betydningen av anonymisering, der utdrag eller siteringer ikke skal være mulig å bli gjenkjennelig for en leser. All forskning bygger på tillit mellom forsker og den det forskes på. Dette betyr at forskere må tenke seg om før de publiserer data. Derfor er alle sitatene i kapittelet nøye vurdert ut fra nytteverdi opp mot tema og problemstilling, og hvilken informasjon leseren trenger for å få et godt bilde av essensen i datamaterialet. Det er ifølge Tjora ikke alltid hensiktsmessig å anonymisere data som presenteres i forskning. Likevel har presentasjon av sitater og funn i dette kapittelet hatt fokus på nytteverdi og anonymisering av informantene.

I denne oppgaven har fem informanter svart på 20 spørsmål knyttet til utdanningsbakgrunn, potensiale, motivasjon og utdannings- og karrierevalg. Alle fikk spørsmålsguiden til gjennomlesing før intervjuet, og intervjuene ble gjennomført i august 2015. Intervjuene varte i 35 til 45 minutter, og intervjuene ble tatt opp på lydopptaker. Etter transkribering er alle informantene informert om at alle intervjuene bli slettet. Informantene er fem jenter mellom 18 og 21 år med ulik erfaring med utdanning- og karrierevalg.

Informantene er kort presentert under metodekapittelet, og vil gå under informant A, B, C, D og E. Dette for å skille mellom hvem som sier hva, for å gjøre det lettere for leseren å følge med i analysen, og gjøre det mer oversiktlig. Av hensyn til anonymiseringen blir det ikke redegjort for informantenes arbeidsplass og arbeidsområde. Resultatkapittelet vil gi en oversikt over de mest aktuelle funnene i undersøkelsen. Funnene vil bli systematisert i nye temaer som representerer hovedfunnene, og oppgaven skiller mellom ulike fenomener og ser på likheter og ulikheter i svarene.

4.1 Egen praksiserfaring

Tre av informantene B, D og E forteller at de først gjennom praksiserfaring opplevde mestring og det å være flink. De fikk positive tilbakemeldinger fra veiledere og kollegaer og det ga dem motivasjon og tro på seg selv. Informantene opplevde hvor viktig et godt og positivt arbeidsmiljø er for å trives. Positive kollegaer og kunder var hovedårsaken til at informantene ønsket å utdanne seg for å bli i yrket.

Informant E forteller:

Jeg har jobbet ved siden av studiene, og fikk høre at jeg var veldig flink. Kundene kom ofte tilbake, og jeg fikk høre at jeg var en flink selger. Jeg har også fått høre fra de jeg jobber med at jeg er flink og er veldig positiv og blid mot kundene. Jeg er ikke sur, og blir noe feil, prøver jeg å finne ut av det og løse det så kundene blir fornøyde. Smiler jeg til kundene så blir de fornøyde, og så blir de glade. Så gjennom å jobbe har jeg fått sett at jeg er flink, og jeg vet nå mer om hva jeg vil jobbe med. Og jeg kunne godt tenkt meg en fast jobb innenfor det samme.

I intervjuet fortalte informant E at hun jobbet hardt med skolearbeidet, og erfarte at teoretiske fag var tungt for henne. Hun opplevde tilbakemeldingene fra lærere som dårlige i forhold til innsatsen som lå bak innleveringer, og hva hun forventet. Fravær av positive tilbakemeldinger på skolen gjorde henne mindre motivert til å studere. Derfor ble det å få positive tilbakemeldinger fra kunder og kollegaer essensielt for å få selvtillit og trygghet på at hun er flink. Det avgjørende for at informanten ønsket jobb innenfor det samme, var den positive og støttende arbeidsplassen.

Informant B fortalte at hun hadde negative erfaringer fra arbeidsmarkedet. Det å få gode kollegaer, et stabilt og trygd arbeidsmiljø i læretiden ga henne tilbake troen på seg selv. Det betyr at positive og konstruktive tilbakemeldinger gjorde at hun utviklet seg, og det ga henne mestringsfølelse.

Videre sier hun:

Etter videregående skole begynte jeg å jobbe i en butikk med en dårlig leder. Det ga meg en knekk. Læreplassen ga meg stabilitet, forutsigbarhet og trivsel, med kollegaer jeg kunne stole på og hadde det bra sammen med. Og jeg er utrolig glad for det, for har virkelig funnet ut det jeg ønsker å gjøre.

Dette betyr at det å jobbe under en dårlig leder ga informant B en knekk, hun sa under intervjuet at hun innså at hun på grunn av helsen måtte slutte. I ny jobb som lærling opplevde hun et trygt og godt arbeidsmiljø. Det å få positive tilbakemeldinger gjorde at hun blomstret opp, og det ga henne lyst til å gjøre en god jobb. Det førte også til at hun ønsker en jobb innenfor det samme i framtiden.

Informant D opplevde som informant B å få selvtillit og mestringsfølelse av praksis, hun sa:

Jeg var i praksis på yrkesfag, og fikk tilbakemeldinger på at jeg var så moden og gjorde en så god jobb. Veilederne sa jeg så det som skulle gjøres, og at jeg lærte veldig fort. Å det var jo veldig positivt! Jeg likte det å mestre oppgavene, og at alle andre synes jeg var flink i dette. Å WOW dette er noe jeg får til, der jeg ikke plages. Så å gå fra å være lite motivert og plages med skolearbeidet, gikk jeg til å få til det praktiske. Å jeg ser at i praktiske oppgaver så lærer jeg utrolig raskt. Det gjorde at jeg blomstret, tenk jeg har lært så mye på så kort tid!

Informant D opplevde på lik linje med informant E, at teoretiske fag var tunge. Hun oppfattet at hun jobbet hardt med innleveringer uten å få de beste tilbakemeldinger. Det medførte at hun ikke klarte å gjøre sitt beste på skolen. Tilbakemeldinger fra kunder og kollegaer ble viktig for henne, det å få høre at hun var flink ga selvtillit. I ettertid ser informanten at hun kunne jobbet hardere på skolen, og oppnådd bedre resultater. Det tar hun med seg som en erfaring.

4.2 Valg av riktig utdanning

Valg av riktig utdanning virker ifølge informantene og være styrt av både tilfeldigheter og rent hell. Informant A og B opplevde begge å velge feil utdanning på videregående. Likevel ser de det å velge feil som del av en prosess, der de nå har valgt riktig utdanning. De tre informantene C, D og E som valgte riktig utdanning på videregående var alle usikre på valget. De sier selv at det var hell at valget ble riktig for dem.

Informant A sier:

Jeg valgte feil linje på yrkesfag på vg1, og en uke før skolestart viste jeg at dette ble bare helt feil. Fikk heldigvis byttet etter 4 dager ved hjelp av rådgiver, og stortrivdes. På andre året valgte jeg på nytt feil linje, og ved hjelp av rådgiver fikk jeg igjen byttet linje. Begge gangene visste jeg ikke helt hva jeg gikk

til. Er i grunn veldig glad jeg har søkt feil hver gang, for har kjent på det å vente i flere dager før jeg fikk vite at det gikk i orden å bytte linje.

Informant A opplevde å velge feil begge årene på videregående, og møtte ut fra hennes ord heldigvis en veileder som hjalp henne inn på en linje hun ønsket å gå. Videre sier hun:

Jeg hadde ikke satt meg inn i hva linjene jeg søkte på videregående gikk ut på, derfor valgte jeg feil på både vg1 og vg2. Jeg så bare på drømmer, og tenkte ikke på at det var et mye bredere spekter på det. Jeg trives så godt med det jeg gjør nå, så på en måte glad jeg har prøvd ut litt.

Informant A viste ikke hva hun gikk til, og det førte til at hun valgte feil. Likevel opplever hun det å velge feil videregående utdanning som en del av en prosess. Prosessen hun har vært gjennom har bidratt til at hun har funnet utdanningen og yrket hun trives i. Under intervjuet fortalte Informanten at hun hadde ikke turt å tenke på hva som ville skjedd om hun ikke hadde fått byttet linje. Hun tror hun ville fortsatt, men at det ville gått ut over motivasjonen. Det var viktig for henne å møte en veileder som stilte spørsmål og hjalp henne å finne linjen hun ønsket å studere. Informanten uttrykte stor takknemlighet for hjelpen hun fikk av rådgiveren.

Informant B opplevde også som informant A å velge feil videregående utdanning, og sier:

Jeg valgte feil linje på vg2 yrkesfag. Jeg tok påbygg etterpå samtidig som jeg tok yrkesfagene jeg ønsket å ta ved siden av som privatist. Jeg hadde ingen planer om å ta fagbrevet, og valgte yrkesfag fordi det hørtet mye artigere ut. Valgte det som virket enklest, og selv om jeg valgte påbygg hadde jeg heller ingen planer om høyere utdanning.

Informant B valgte feil linje på Vg2, men fullførte skoleåret. Grunnen var at hun hadde planlagt å ta påbygg etterpå, og hadde ikke tenkt å bli lærling. Likevel tok hun yrkesfagene som privatist ved siden av VG3 påbygg. Hun ble skolelei, og etter påbygg begynte hun å arbeide. Dårlig ledelse og dårlig arbeidsmiljø gjorde henne syk, og hun måtte slutte i jobben.

Videre sier informant B:

Helt ved en tilfeldighet og en feil kom jeg til å søke om læreplass. Noen måneder senere ble jeg oppringt og tilbydd læreplass, og først takket jeg nei. Men det å få ordnede forhold og mulighet til en utdanning gjorde at jeg takket ja. Når jeg startet viste jeg ikke hva jeg gikk til, verken om arbeidsplassen

eller om fagbrevet jeg skulle ta. Alt ble egentlig til helt tilfeldig. Og jeg er utrolig glad for det, for har virkelig funnet ut hva jeg ønsker å gjøre.

Tilfeldighetene gjorde at informant B takket ja til en læreplass. Hun hadde planlagt å jobbe, og hadde ingen planer om videre utdanning. Tilbudet om læreplass var derfor noe hun ikke hadde forventet og derfor takket hun først nei. Etter litt mer vurdering og samtale med familie og venner ble tilbudet om læreplass fristende. Hun hadde fått høre at lærebedriften hadde ordnede forhold og godt arbeidsmiljø, og det gjorde at hun takket ja. På læreplassen fant hun seg godt til rette sammen med gode kollegaer og positive veiledere. Hun sier at gjennom å bli lærling fant hun yrke som viste seg å bli riktig for henne.

Informant D sier at valg av utdanning for henne var veldig tilfeldig:

Jeg ville bli så mye rart når jeg var yngre, og når jeg ble eldre så viste jeg heller ikke helt hva jeg gikk til når jeg valgte programområde. Det var veldig tilfeldig at jeg valgte yrkesfag. Jeg syns en tv serie på tv var veldig kult, og tenkte at dette programområdet er det nærmeste jeg kommer. Bare flaks at det ble rett for meg!

Informant D fortalte om flere utdanninger hun hadde vurdert, og hvordan valget av videregående utdanning var tilfeldig. Hun valgte det som virket mest riktig, og diskuterte valget med familie og venner. De rundt støttet hennes valg. Det som gjorde henne sikker på sitt valg var at et familiemedlem hadde fortalt spennende historier fra samme yrke. Selv om hun opplever det som ren flaks at det ble riktig valg, så var hun usikker på om hun ville mestre jobben og trives.

Informant C opplevde som informant D at det var ren flaks at linjen hun valgte på videregående ble riktig for henne. Hun sier:

Når jeg skulle velge videregående skole så hadde jeg ikke peiling på hva jeg ville gjøre videre. Jeg visste ikke hva jeg ville lære mer om. Det var egentlig rein flaks at jeg likte det jeg valgte. Jeg hadde ingen interesser og ingen mål når jeg startet på videregående. Siden jeg var så usikker på hva jeg hadde lyst til så hadde jeg ikke i grunn tenkt så mye på hva jeg ville. Grunnen til jeg valgte yrkesfag var fordi jeg tenkte linjen virket så strukturert og at det derfor ville bli lett for meg å ta den linja.

Informant C sier hun opplevde det som vanskelig å velge videregående utdanning i en så ung alder. Spesielt fordi hun ikke visste hva hun ønsket å bli og hva hun passet som. Hun hadde

ikke tenkt så mye på yrkesvalget og utdanningen hun skulle søke på. Dermed ble valget av videregående tatt ut fra hva hun trodde ville være lettest å komme seg gjennom. Det at linjen passet henne opplevde hun som ren flaks, for hun visste ikke hva hun gikk til.

4.3 Valg av yrke

Når informantene snakket om yrkesvalg, så var det ulikt hva de anså som viktig. To av informantene A og C vektla ambisjoner og ønsket om lederjobb, mens tre informanter B, D og E vektla det å få seg en fast jobb innenfor det de gjorde nå og trivdes med. Informant A som har ambisjoner, ønsker å bruke læretiden på å finne ut av hvilket fagfelt hun ønsker å bli leder i. Det hun vektla var en jobb der hun får innflytelse, er betydningsfull og blir sett. Informant C har også ambisjoner og ønsker en jobb som er meningsfull for henne, der hun har påvirkningskraft og utgjør en forskjell for noen. De andre tre informantene C, D og E vektla økonomi, trygg arbeidsplass og trivsel. De ønsker en jobb de mestrer, trives i og som de gleder seg å dra til hver dag.

Informant A forteller:

Jeg vil ha en jobb som blir sett på som viktig. At andre ser på meg som en viktig person. Lyst å bli en leder, en som er synlig og som er dyktig og har en stor rolle. Har ikke tenkt akkurat hva jeg ville bli, bare hvor det skal ende opp. Lyst til å være leder, men også ha kunnskaper innenfor området jeg er leder for. Der jeg vet hva jeg snakker om, og godt kan stå foran andre.

Det betyr at informant A ikke vet helt hva hun vil bli. Hun drømmer om en jobb der hun har innflytelse og har en lederposisjon. Hun er usikker på innenfor hvilket fagfelt, men har tenkt litt og prøvd å lage en plan på hvordan hun kan nå målet sitt. Hun har planlagt å ta generell studiekompetanse i lærlingtiden, for å spare et år og være yngre en de andre som må ta påbygg først. Hun forteller at hun gjerne vil ta valg som gjør at hun i ung alder kan jobbe seg opp å bli leder. Informanten ønsker å bruke læretiden på å sette seg inn i ulike yrker og utdanninger. Det at hun har god tid til å undersøke hva hun vil studere videre ser hun på som en fordel, fordi hun da vet bedre hva hun vil og har større mulighet til å velge riktig yrkes- og utdanningsvalg.

Informant C sier:

Jeg har alltid vært veldig glad i folk, og spesielt barn. Yrket jeg valgte, er et yrke der jeg tror jeg har det som skal til. Jeg har hørt fra andre at jeg er flink med mennesker, og jeg er opptatt av rettferdighet. Jeg står for det jeg sier og gjør! Og jeg vet jeg må ha en jobb der det er viktig for noen at jeg kommer på jobb. Det at noen bryr seg, og at jeg kan hjelpe andre! Der jeg bryr meg og viser omsorg.

Informant C ønsker et yrke som er meningsfullt for henne. En jobb der hun kan hjelpe andre, og hjelpe svake i samfunnet. Hun har erfart at hun tørr å si i fra, og det å hjelpe de svakeste som ikke klarer å si ifra selv ser informantene på som viktig. Informanten ønsker å jobbe med barn, og hun oppfatter seg selv som flink med mennesker. Hun ser for seg en jobb der hun utgjør en forskjell, og at hun kan bidra til at andre får det bedre.

Videre sier informant C:

Jeg har lyst å få en jobb der jeg har litt mer jeg skulle sagt. Lyst å jobbe meg oppover, der jeg får litt påvirkningskraft. En jobb der jeg er litt fri, og mine meninger er viktig og blir verdsatt. Der det jeg gjør er viktig, og jeg ikke er nederst. Vil ikke være helt øverste sjef, fordi jeg vil ha kollegaer og vil ikke bare sitte med papirer.

Det betyr at selv om informant C ønsker å hjelpe andre, så ønsker hun seg en jobb med innflytelse og en lederjobb på sikt. Dette begrunner hun med at en jobb der hun har mer hun skulle ha sagt gir henne frihet til å handle, og myndighet til å ta avgjørelser. Det at hun ønsker handlingsrom og muligheter til å ta avgjørelser gjør at informanten ønsker seg en lederjobb. Hun ser for seg at en lederjobb vil kunne gi henne større frihet. Likevel ønsker hun ikke å være øverste sjef, fordi hun ønsker å jobbe med mennesker. I en lederjobb ser hun for seg at det blir mer papirarbeid. I tillegg ønsker hun å ha kollegaer på samme nivå, og være en del av et team som jobber sammen.

Informant B forteller at det viktigste for henne er en fast jobb og sikker økonomi:

Det som motiverer meg er drømmen om en fast jobb innenfor det jeg arbeider med nå. Der jeg kan ta utdanning på universitetet ved siden av og opprettholde en god og trygg økonomi. Og se at jeg kan få en grei årslønn, og kunne kjøpe et hus. Det er det som ligger bak alt jeg gjør, tanken om en sikker økonomi.

Informant B legger i intervjuet vekt på at hun oppfatter alle jobber som like viktige, og at hun ikke synes det er så viktig hva hun arbeider som. Hun har ikke behov for å jobbe i et statusyrke. Hun trives med det hun gjør nå, og målet er derfor en fast jobb innenfor det hun trives med. Det betyr at hun ikke ønsker forandring, så lenge hun trives med det hun gjør. Drømmen om hus og trygg økonomi kommer først. Likevel sier hun at når hun har fått fast jobb så ønsker hun høgere utdanning ved siden av jobben. Der hun kan ta deltidsstudier og likevel opprettholde en god og trygg økonomi.

Informant D forteller:

Det å få positive tilbakemeldinger i praksisen gjorde at jeg ville fortsette å gjøre alt jeg kunne for å vise dem at jeg var interessert i å fortsette å være der, og gjøre en god jobb og lære. Det fungerte, og jeg fikk lærlingeplass der jeg var i praksis. Og i læretiden vil jeg fortsette å gjøre en så god jobb at jeg får jobb der etterpå. Jeg vil vise dem at den de så når jeg var i praksis er den samme som de får som lærling. Ei som er fokusert og motivert! Det å ha mulighet for å få seg en jobb etter utdanningen er også viktig for meg.

Informant D forteller i intervjuet at hun fikk praksis på videregående på det hun oppfattet som drømmelæreplassen. Derfor gjorde hun alt hun kunne for å vise dem hvor glad hun var for å få være i praksis på akkurat den arbeidsplassen. Det ga utslag og arbeidsgiveren ga henne tilbud om læreplass etter videregående. Nå er målet å fortsette å gjøre en så god jobb i læretiden, at hun forhåpentligvis får fast jobb etterpå. Informanten var klar på at målet er å fortsette i yrket, og hun jobber for å få seg fast jobb innenfor noe hun trivdes med.

På grunn av informant D sitt fokus på å gi alt, ønsker hun ikke å tenke på å ta generell studiekompetanse i læretiden eller videre utdanning. Under intervjuet la hun vekt på å lære mye i praksis. Hun vil gi alt hver dag på jobb, og ønsker fullt fokus på læretiden. Videre studier ønsker informant D å fokusere på etter hvert, om hun ikke får jobb etter læretiden eller selv ønsker mer utfordring etter hvert.

Informant E forteller:

Jeg trives med å jobbe, det er morsomt og jeg gleder meg til å omgås kunder og kollegaer. Når hyggelige kunder kommer innom går jeg rundt å smiler i mange timer etterpå. Jeg får så mye mer energi av å stå på. Nå har jeg lyst å ha mitt eget firma, og gjør en liten forskjell for noen i samfunnet. Få et navn, der folk vet hvem jeg er, og jeg kan hjelpe noen om de er i nød. Har ikke som mål å bli rik. Men har lyst til å ha en

jobb som jeg gleder meg til å gå til, der dagene er varierte. Der jeg kan være meg selv. Lyst å ha en jobb der jeg også har tid til familie og venner.

Informant E sier hun ønsker seg en jobb hun gleder seg å gå til, der hun har økonomi til å gjøre det hun ønsker. Informanten opplever det som givende å komme på jobb, og blir i godt humør av positive kunder og kollegaer. Det å ha en jobb der hun trives og kan være seg selv er viktig for henne. Det betyr at informantens positive erfaringer i jobben hun har ved siden av utdanningen gjør at hun vil arbeide innenfor det samme yrket også på sikt. Men likevel ser hun for seg at eget firma gir henne større frihet til å være seg selv. En jobb der hun selv bestemmer og står fritt til å ta avgjørelser. Hun har ikke lyst å bli rik, og verdsetter tid med venner og familie. Derfor ønsker hun ikke et firma der hun bare jobber, for hun vil ha fritid og tid til de hun har rundt seg.

Videre sier informant E:

Det å velge et framtidig yrke er blitt mer en realitet nå når jeg snart er ferdig med studiespesialiserende. Det er på tide å tenke på å bli voksen og tjene egne penger og flytte ut hjemmefra. Ser jo at jeg må utnytte det jeg har og utvikle det. En A4 jobb med det samme hver dag inn og ut passer ikke meg. Jeg må være sosial og ha med mennesker å gjøre, og møte forskjellige mennesker i løpet av en dag.

Informant E er nå snart ferdig med videregående utdanning, og vet at hun snart må ta et valg om framtidig yrke. Hun fortalte i intervjuet at hun ikke har tenkt så mye på hva hun vil gjøre etter videregående. Foreldrene ønsket at hun skulle studere videre på høyere utdanning, men hun har vært for usikker på yrkesvalget til å tenke så mye på det. Hun har lyst på en sosial jobb, der hun møter ulike mennesker, og vurderer utdanninger innen salg og markedsføring.

Informanten har fått tilbakemeldinger på at hun er en god selger, og at hun er så positiv at kundene smiler bare de ser henne. Likevel ønsker informanten å sette seg mer inn i studiemuligheter og yrkesveier hun kan gå. Hun opplever det som vanskelig å sette seg ned å se på yrker og utdanninger når hun ikke vet hva hun passer til. Derfor unngår hun å ta et valg, og håper hun ved å ta et friår og jobbe kanskje finner ut hva hun ønsker å bli. Hun har lyst å dra til utlandet å jobbe, og ser for seg at det blir lettere å reise rundt å jobbe før hun slår seg til ro og får familie. Hun skulle ønsket at hun visste bedre hva hun passer til, og at hun kunne begynne å studere etter videregående i fall hun ombestemmer seg.

4.4 Tanker om eget potensiale.

Informantene har alle en tanke om at de har stort potensiale. Det som skiller informantene fra hverandre er ambisjonene de har for framtiden. De to informantene A og C med ambisjoner var tydelige på at videre utdanning vil føre dem til målet om å bli ledere på sikt, og de vektlegger livslang læring og utvikling som viktig. Derfor jobber de hardt og ønsker å ta høyere utdanning for å oppnå bedre jobber etter hvert. Informant B som ønsker en jobb der hun får trygg økonomi og trivsel, er likevel den som tenkte lengst. Hun uttrykte at hun tar ting som de kommer, hun vet hun har potensiale og er flink på skolen og hun sa at for alt hun vet så ender hun opp med en doktorgrad.

Informant E som ønsker seg en jobb der hun gleder seg å gå til, sier samtidig at hun ønsker å gjøre karriere. Hun ser for seg en jobb som er viktig og godt betalt. Informant D legger vekt på at det viktigste for henne er at hun har en jobb hun mestrer og trives i. En jobb der hun får støtte fra kollegaer og har et godt arbeidsmiljø. Likevel ser hun ikke bort fra at hun med årene tar mer utdanning, men det styres av om hun ønsker mer utfordring etter hvert.

Informant C forteller:

Jeg var så usikker på hva jeg passet til og hva jeg skulle velge. Jeg har lært at jeg når de målene jeg har satt meg, og jeg har lært mye om meg selv gjennom de valgene jeg har tatt. Lyst å gjøre ferdig bacheloren først, jobbe noen år og så ta en master. Jeg har lyst å få kunnskap, og en master tror jeg får meg det jeg vil. Det å sette seg mål og klare målene er viktig for meg. Det er den jeg er og det er den jeg vil at andre skal se.

Informant C har høye ambisjoner, og opplever at hun har potensiale til å nå det hun vil. Hun setter seg høye mål og vet at hun har stort potensiale, for hun har klart mange av målene hun har satt seg. Informanten har jobbet hardt, og klarte å ta generell studiekompetanse i læretiden, og det gjorde at hun kom rett inn på høyere utdanning. På dette studiet har hun fått gode tilbakemeldinger som gode karakterer. Hun har likevel lyst til å fullføre en utdanning av gangen, jobbe noen år å få erfaring og så ta en master. Det at hun setter seg høye mål kommer av at hun vet hun har potensiale til å klare det hun vil. I tillegg ønsker hun å vise andre at hun er ressurssterk og når sine mål. Hun sier at det å nå mål og klare det hun ønsker å oppnå er en del av den hun er, og hun ønsker at de rundt henne skal se hvor flink og ressurssterk hun er.

Informant C forteller videre:

Jeg har lyst å jobbe meg opp, og har ikke lyst å bli en av de som kommer til et punkt i livet så stopper alt opp! Jeg har lyst at andre skal se at det tak i meg, og jeg kommer meg dit jeg vil! Har jeg bestemt meg for noe så gjør jeg det! Men skjønner jeg må jobbe på gulvet når jeg er nyutdannet. Det som motiverer meg er at jeg veldig sta! Jeg har ikke lyst til å tape mot meg selv. Og liker å se at andre ser at jeg får det til.

Det betyr at informant C anser seg selv som målbevisst og som så sta, at om hun bestemmer seg for noe, så jobber hun hardt for å nå målet. Hun utnytter staheten og det at hun ikke liker å gi opp når hun først har satt seg et mål. Hun er ressurssterk og har potensiale, men er likevel reflektert og ser for seg viktigheten av å jobbe seg opp for å få kunnskap om fagfeltet hun utdanner seg til. Grunnen til at hun ønsker videre utdanning og fokuserer på livslang læring er at hun frykter å stagnere. Hun har ikke lyst å stoppe og utvikle seg, hun ser andre som stagnerer og ikke kommer seg videre, og har ikke lyst å bli en av dem. Hun har lyst å gjøre karriere, og ser at hun har potensiale til å klare alt hun vil. Når hun har satt seg et mål, så vil hun ikke gi opp, det å nå målet er drivkraften hennes.

Informant B hadde i utgangspunktet ikke tenkt å ta høyere utdanning og sier:

Ingen hjalp meg og jeg fant ut av det å ta yrkesfagene som privatist og ta Vg3 påbygg samtidig av meg selv. Jeg er så strukturert at jeg tenkte det ville gå bra, og jeg bestod med gode karakterer. Først hadde jeg ikke planer om å studere videre, men etter hvert så jeg at alt krever utdanning. Jeg måtte venne meg til tanken, og nå vil jeg studere og ta en bachelor. Jeg har ikke planer om videre studier etter det, for jeg vil fokusere på å fullføre bacheloren først og bli ferdig med det. Jeg trenger ingen doktorgrad, jeg vil bare ha en fast jobb. Og tar det litt som det kommer, for vil jeg senere så vet jeg at jeg er flink, så for alt jeg vet så har jeg plutselig en doktorgrad.

Det betyr at informant B har erfart at hun klarer det hun ønsker å klare. Hun finner ut av det meste selv, og har potensiale til å klare alt hun vil. Hun klarte å finne ut av hvordan hun kunne ta yrkesfagene hun ønsker å ta ved siden av påbygg uten hjelp fra annet enn informasjon på Internett. Selv om hun er ressurssterk så setter hun seg ett mål av gangen, og fullfører det hun gjør med gode resultater. Hun er ikke opptatt av status eller en jobb andre anser som viktig. Men ut fra erfaringene hun har fått, vet hun at utdanning vil hjelpe henne å få en jobb hun vil trives med. Selv om hun ikke higer etter en jobb som krever ambisjoner, så

vet hun at om hun ønsker seg noe så har hun alle muligheter. Det som er viktigst for henne er å trives.

Informant A har klare ambisjoner og sier:

I forhold til potensiale så vil jeg nå ganske langt. Vet det vil være mye jobb, men har ikke tenkt på mastergrad eller doktorgrad. Jeg vil jobbe hardt for å fortjene den jobben jeg får.

Informant A ønsker å arbeide hardt for å kvalifisere seg til lederstillinger på sikt. Hun forteller at hun er strukturert og liker å lage seg planer. Det at hun er strukturert og jobber hardt, mener informanten vil gjøre at hun når målene hun setter seg. Derfor tar hun generell studiekompetanse i læretiden, og har allerede begynt å undersøke hvilke høyere utdanninger hun kan studere for å nå målet sitt. Hun har lyst å jobbe seg opp i gradene, der hun fortjener stillingene hun får fordi hun er kunnskapsrik og dyktig.

Informant E forteller:

Jeg vil aldri si meg fornøyd med en vanlig jobb i butikk. Jeg vil litt opp i karrierestigen. Og jeg ser jo at jeg må jobbe for å få den framtiden jeg vil ha. Det å jobbe i butikk har jeg prøvd, og det tilfredsstillende ikke mine drømmer, jeg vil noe mer!

Det betyr at informant E mener en jobb i butikk blir lite utfordrende for henne. Hun anser alle jobber som like viktige, men ser at hun selv trenger mer utfordring. Informanten har lyst på en godt betalt jobb, og ønsker å gjøre karriere. Derfor ser hun på mulighetene til å ta høyere utdanning. Hun er flink med mennesker, markedsføring, service og salg. Hun fortalte at hun ser på mulige utdanninger på BI eller på handelshøgskolen i Bodø. Det å ta en spennende utdanning frister, og disse studiene inneholder elementer av det hun ser på som sine styrker.

Dersom hun finner et studie som passer for de kvalitetene hun har, tror hun selv hun vil nå langt, og på sikt vil få seg en godt betalt jobb der hun vil kunne trives. I studiene håper hun å kunne reise utenlands, og drømmen om å jobbe i utlandet. Dette gjør at hun ønsker seg en utdanning som gir henne muligheten til å reise og oppleve andre deler av verden.

Informant D har vært mer usikker på sitt potensiale og sier:

Jeg var i praksis på yrkesfag, og fikk tilbakemeldinger på at jeg var så moden og gjorde en god jobb. Det gjorde at jeg blomstret. Jeg gikk fra å jobbe hardt i teoretiske fag og fikk dårlige karakterer, til å få gode tilbakemeldinger og være en av de flinkeste. Det å få hjelp fra en utenforstående som ser hva jeg er flink til trenger jeg. For det er ikke sikkert jeg ser hva jeg får til, for jeg kan være litt usikker. Derfor viktig med en som kan gi støtte og vise meg det jeg ikke ser selv.

Informant D forteller at hun er flink i praktiske fag, men at hun har slitt med teoretiske fag. Det har gjort henne usikker på eget potensiale. Derfor var det viktig for henne og få læreplass der hun var i praksis, og visste hun ville få god støtte og oppfølging. Det å oppleve og blomstre opp i praksis beskriver hun som en livsendringsopplevelse, hun følte seg flink og verdsatt. Det at andre påpekte hva hun var flink til gjorde at hun så det selv. Det er viktig for henne å være på en arbeidsplass som gir henne tilbakemeldinger på det hun gjør som er bra. Det gir henne selvtillit og trygghet.

4.5 Informantenes indre motivasjon

Hva som motiverer informantene er litt ulikt. Tre av informantene B, D og E motiveres av positive tilbakemeldinger, mens informant C sier at hun motiveres av at andre ikke tror hun klarer mål hun har satt seg. Det gir henne lyst til å bevise at hun klarer det hun vil! Hun motiveres av å sette seg mål, og fullføre det hun har planlagt. Informant D motiveres av å gjøre en god jobb, der andre ser det og gir positive tilbakemeldinger. Informant A motiveres av å sette seg mål og strukturere hverdagen. Der hun tar gode valg og kan vise til at hun har kommet seg langt til å være så ung. Informant B som ønsker trygg økonomi, motiveres av å se effekten av det hun gjør. Informant E motiveres av å jobbe hardt hver dag og gjøre sitt beste, så hun får utbytte av dagene. Det å jobbe hardt gir henne energi.

Informant A forteller:

Jeg motiveres av å sette meg mål og planlegge så jeg vet jeg får gjort det jeg skal ha gjort. Sånn som å ta studiekompetansen i lærlingtiden, det gjør at jeg sparer et helt år med å slippe påbygg. Så jeg kan komme rett inn på universitetet, der jeg er yngst og har kommet lengst! Det gjør at jeg kan rekke mer utdanning en andre. Lyst å få det til når jeg har satt meg det som mål.

Informant A forteller at det å sette seg mål hun jobber hardt for å klare er den viktigste motivasjonsfaktoren for henne. Klokke valg gir henne mulighet til å rekke mye utdanning i ung alder. Informanten er målbevisst og jobber hardt for å nå mål om hun først har bestemt seg for noe. Derfor tar hun generell studiekompetanse i læretiden, hun har strukturert og laget seg en plan for de fire fagene hun mangler. Det å komme inn på høyere utdanning rett etter læretiden gir henne motivasjon og pågangsmot til å jobbe hardt. Hun slipper da å ta påbygg til studiekompetansen, og kommer dermed inn på universitetet et år tidligere.

Informant D sier:

Er mye mer gøy når jeg gir alt, og det gjør at veilederne gir meg oppgaver som de ikke gir til andre. De stoler på meg, og jeg får de kuleste oppgavene. Det motiverer meg. Motiveres også av at andre er positive og ønsker å lære meg nye ting, og har ei holdning som er positiv mot meg og andre.

Informant D blir motivert av gode tilbakemeldinger, og av at andre tar seg tid til å lære henne opp på en konstruktiv og positiv måte. Dette medfører at hun blir tryggere og gir alt på jobb. Det at informanten er så positiv og engasjert har ført til at hun har fått oppgaver andre ikke får. Hun opplever å få mer utfordrende oppgaver fordi hun er flink. Hun får gode tilbakemeldinger, og synes det er gøy å være på jobb.

Informant C sier hun at motiveres av at andre undervurderer henne. Hun sier:

Det at andre tviler på at jeg får det til motiverer meg masse, og da får jeg så lyst til å vise dem at jeg får det til om jeg vil. Jeg synes jeg har fått til mye til å være så ung. Sånn som mange som sa du klarer aldri ta studiekompetansen som privatist i lærlingtiden. Da tenkte jeg at det klarer jeg faktisk! Det er motiverende og vite at andre faktisk ikke har klart det. Da er det en glede og fortelle at jeg klarte det!

Informant C har opplevd at andre har kommet med kommentarer på valgene hun har tatt, der de har uttrykt at dette klarer du ikke. Det gjør at hun får motivasjon av å motbevise deres påstander. Det at informanten motiveres av å bli undervurdert og få negative tilbakemeldinger skiller henne ut fra de andre informantene. Hun har et sterkt pågangsmot, og sier at hun klarer alt om hun bare vil. Det å ha tatt generell studiekompetansen i læretiden har blitt en seier, fordi flere har uttalt at det klarer hun ikke. I tillegg er det flere hun kjenner som ikke har klart det samme, det gjør at hun opplever å skille seg ut som ressurssterk. Hun er stolt av å kunne fortelle til andre hva hun har oppnådd i så ung alder.

Videre sier informant C:

Det var ikke alltid en glede og jobbe i to år med å ta studiekompetansen, og uansett hvor lite jeg hadde lyst så ville jeg fullføre for jeg hadde satt meg et mål. Og jeg ville inn på universitet etter læretiden. Hovedmotivasjonen min er at jeg har lyst å være selvstendig. Jeg vet jeg må jobbe hardt, for har ikke lyst å komme i en økonomisk krise og det motiverer meg. Jeg vet at jeg må ha noe mer enn et fagbrev, og at jeg må studere videre.

Informant C forteller at hun er målbevisst, og hun jobber hardt om hun først har satt seg et mål. Det å fullføre studiekompetansen som privatist i læretiden gjorde at hun kom rett inn på studie på universitetet. Hun forteller at hun har veldig store fordeler av yrkeserfaringen læretiden har gitt. Hun får tilbakemelding på innleveringer med at hun er reflektert, og har fin struktur på oppgavene. Hovedmotivasjon er ønsket om å være selvstendig. Hun ønsker å være økonomisk uavhengig som voksen. Derfor ønsker hun høyere utdanning, og har satt seg mål som hun jobber hardt imot.

Informant B drømmer om hus og sikker økonomi og sier:

Det som motiverer meg er drømmen om en fast jobb innenfor det jeg arbeider med nå. Der jeg kan ta utdanning på universitetet ved siden av jobb, og opprettholde en god og trygg økonomi. Det som også motiverer meg er positivitet, og jeg blomstrer når jeg får positive tilbakemeldinger på det jeg gjør. Motiveres også av å se hva jeg kan oppnå med å gjøre det jeg vil gjøre. Å se at jeg kan få en grei årslønn å kunne kjøpe et hus. Det er det som ligger bak alt jeg gjør, tanken på en sikker økonomi.

Informant B drømmer om fast jobb, hus og trygg økonomi, og motiveres av tiltak som bidrar til å nå målet. Under intervjuet la hun vekt på hvor viktig den økonomiske sikkerheten er for henne. Hun tenker og planlegger ut fra hva hun kan oppnå med det hun gjør, og hva som vil føre henne nærmere drømmen om eget hus. Informanten opplever også å bli motivert av positive tilbakemeldinger, og forteller at det er viktig at de rundt henne er positive og støttende.

Informant E forteller:

Jeg har lyst på en godt betalt jobb, der jeg har penger nok til å kose meg og nyte livet! Jeg trives med å jobbe, det er morsomt og jeg gleder meg til å omgås kunder og kollegaer. Når hyggelige kunder kommer

innom går jeg rundt og smiler i mange timer etterpå. Jeg får så mye mer energi av å stå på at jeg ikke har lyst å ligg og sove bort dagen som de fleste av vennene mine gjør.

Informant E fortalte under intervjuet at hun ikke ville tenke på alle bekymringene som kan oppstå, det vil ikke hjelpe. Hun vil prøve å leve et godt liv, og være den hun er og være positiv. Likevel innser hun at det å leve et godt liv også dreier seg om å ha penger. Penger betyr mindre bekymringer, og er en motivasjonsfaktor.

Informant E opplever seg selv som positiv og har fått positive tilbakemeldinger fra kunder. Kunder opplever å bli i godt humør av å komme innom når hun er på jobb. Det å få slike positive tilbakemeldinger motiverer henne til å dra på jobb etter skolen. Hun opplever det å stå på med skolearbeidet og jobbe ved siden av som energigivende, det motiverer henne.

4.6 Informantenes råd til veisøkere og karriereveiledere

Informantene har ulike råd de ville gitt unge som skal velge utdanning. De har også råd til karriereveiledere på hva unge kan trenge hjelp til. Informant A som strukturerer dagene i mål, ønsker at unge skal få hjelp til å sette seg mål der de ser hva de oppnår med å fullføre utdanning. Informant E ønsker at unge skal få hjelp av en karriereveileder som har kunnskap om utdanningssystemet og yrkesmuligheter. Hun valgte selv studiespesialisering fordi hun ikke visste hva hun ville bli, og råder unge til å undersøke mer og tørre å prøve noe nytt. Dette støttes av informant D som anbefaler unge å sette seg godt inn i utdanningen og fagene de kommer til å få på studiet. Informant C legger vekt på bedre karriereveiledning, og fokus på å gi unge mulighet til å reflektere over og få informasjon om utdanningsmuligheter og hva de går til. Hun ønsker unge skal få hjelp til å se hva de kan bli ut fra hva de er flink til, og muligheter de får ut fra hvilken utdanning de velger.

Informant A ønsker at veiledere skal vise 15-åringer hvor mange muligheter de har, og gi realistisk informasjon om de ulike utdanningene.

Hun sier:

Om en karriereveileder skal hjelpe unge så ville det være å få hjelp til å sette opp en plan, og få hjelp til å se hva de går til. Der de setter seg mål og får se hva de oppnår ved å nå målene.

Informant A mener en karriereveileder bør hjelpe unge og sette opp en karriereplan, der 15-åringene ser stegene i utdanningen og har oversikt over hva de skal studere for å bli det de ønsker. Hun sier unge bør få hjelp til å sette seg mål, og få en struktur som viser hva de oppnår ved å nå målene.

Videre sier informant A:

Unge skulle fått informasjon om hvor stor verden er, og mulighetene de har. For ofte er det flere veier å gå, og de har muligheter til å bli ulike ting. En veileder også kan fortelle om andre ting de må lære om de for eksempel ønsker å studere økonomi.

Informant A mener at unge bør få informasjon om hvor stor verden er, for det er så mange muligheter de ikke har kunnskap om. Hun forteller i intervjuet at en karriereveileder bør vise 15-åringer hvilke muligheter de har om de velger en utdanning. Så unge får informasjon om mulighetene, og ser hvordan ulike utdanningsløp åpner opp for ulike retninger.

Hun vektlegger realistiske planer, og informasjon fra karriereveiledere som må ta for seg hvilke fag unge må ta i de forskjellige utdanningene. Hun ønsker større fokus på å realitetsorientere 15-åringer, og vise de hva dem hva de går til om de for eksempel skal studere økonomi. Karriereveiledere kan fortelle unge om selve utdanningen og hva de går til. Hun ønsker at 15-åringer skal få innsikt i hvilke fag de får i de ulike årene, hvilke valg de har i studiet og hva de kan studere når de er ferdig med studiet.

Informant B ønsker at unge skal få karriereveiledning av veiledere med kunnskap om utdanningssystemet. Hun sier:

Skulle en karriereveileder hjulpet meg å velge utdanning ville det vært veldig godt som 15-åring å møte en som kunne vist meg mine muligheter og hvilke løp jeg kunne tatt. Hva jeg kan ta på deltid, hva må man ta på heltid. Hva går an? Snakke med noen som vet hva de snakker om! Som kjenner til utdanningssystemet bedre en det jeg greier å finne ut av ved å gå på Internett.

Informant B hadde opplevd å måtte finne ut av ting selv da hun tok yrkesfagene som privatist ved siden av påbygg. Hun ønsket selv at hun kunne fått hjelp av noen til å se på hvilke muligheter hun hadde. En veileder med kunnskap om utdanning som kunne sette opp forslag til utdanningsmuligheter og mulige veier hun kunne tatt for å nå ønsket mål. Hun fortalte at

hun hadde behov for å snakke med en karriereveileder som kunne mer enn det hun selv kunne finne ut av på Internett.

Videre sier informant B:

Skal jeg gi råd til andre som skal velge utdanning så er det at det er vanskelig å velge riktig. Viktigst å gjøre noe en trives med og er interessert i for egen motivasjon. Tørre å prøve noe ukjent, prøve og ikke gi opp. Man må bare tørre og prøve!

Under intervjuet sier informant B at det er viktig at unge får vite at det er vanskelig å velge riktig utdanning. De bør tenke på hva de trives med og tror vil være interessant å studere. Det hjelper på egen motivasjon å studere noe man har interesse for. Hun ønsker å oppfordre unge til å tørre og prøve noe ukjent. Har de lyst å studere noe som virker interessant, så ønsker hun at de skal tørre å ta det studiet. Det handler om å tørre å velge noe annet enn alle andre velger, og gå sine egne veier. Hun sier i intervjuet at hun skulle ønske flere turte å velge litt tøffe studier som er interessante og spennende. Hun sier at om valget blir feil, så går det bra likevel. Derfor oppfordrer hun unge til å ikke gi opp om det blir feil, og at de må de tørre å prøve noe ukjent om de ønsker et spennende studie.

Informant D sier som informant B at det er vanskelig å velge riktig utdanning, og ønsker at unge skal utforske mer før de tar et valg.

Hun sier videre at:

Om jeg skulle gitt et råd til de som skal velge videregående utdanning, så er det å finne ut mer og utforske. Finne ut hva det går ut på, og ikke velge i blinda som jeg gjorde! Det var bare flaks at jeg valgte riktig utdanning for meg. Heldigvis! Det er vanskelig å ta et valg når en er så ung. Det er tusen valg å velge mellom, og det er mange jobber og muligheter. Så undersøk mer!

Informant D opplevde at hun ikke satte seg godt nok inn i utdanningene før hun valgte programområde på videregående. Hun valgte ifølge henne selv i blinde, fordi hun ikke hadde kunnskap nok til å velge riktig. Det er vanskelig å velge riktig utdanning i en så ung alder som 15 år. Det er ifølge informanten så mange muligheter å velge mellom, og hun opplevde all informasjon som overveldende. Mengden av informasjon ga henne følelsen av at det var tusen valg å velge mellom, og så mange yrker og muligheter. Hun klarte ikke å forholde seg til all

informasjon hun fikk om utdanning, det ble for mye. Hun ønsker å gi råd til andre om å undersøke mer, før de tar et valg. Får unge mer kunnskap om utdanningen de vurderer gir det større mulighet til å gjøre et reflektert valg. Valg av videregående utdanning bør være et gjennomtenkt valg.

Informant B vektlegger konkret informasjon om utdanningsvalget og at unge bør få hjelp av en karriereveileder til å se om de passer til utdanningen de har valgt. Hun forteller:

Jeg tror det er viktig for det første å få informasjon om hva det innebærer å ta den utdanningen de tenker på. Og at de får informasjon om hvilke muligheter de har etter å ha tatt den linjen.

Informant B mener det er viktig at 15-åringer får informasjon om hva det innebærer å ta utdanningen de har valgt. Hun vektlegger konkret informasjon om hvilke fag de skal ha og muligheter de har etter å ha tatt den linjen.

Videre sier hun:

Å bli stilt spørsmål om det valget de har tatt, og få noen til å se om de passer til den utdanningen av noen som virkelig vet hva de snakker om. En veileder som kan ta seg tid så ikke en halvtimes test på Internett blir grunnlaget. Men få en samtale der en ser på interesser, hva du vil og hvordan du kommer deg dit du vil. Det er veldig viktig mener jeg at veilederen får unge til å reflektere selv.

Informant B forteller i intervjuet at hun dro til en veileder for å få hjelp, men det hjalp ikke henne. Hun gjennomførte flere yrkestester på Internett, og opplevde at de ikke ga henne noen ting. Informanten skulle ønsket at hun kunne fått hjelp av en karriereveileder som hadde kunnskap om utdanning- og yrkesvalg. Hun mener en karriereveileder kan hjelpe unge til å se om de passet til utdanningen de tenker på.

Videre sier hun at karriereveiledere bør gi 15-åringer flere samtaler om karrierevalget, for det vil øke muligheten til at de reflekterer og setter seg bedre inn i utdanningene de vurderer. Unge vil da kunne få muligheten til å tenke seg om, finne ut hvilke spørsmål de trenger hjelp til og få hjelp til å se ulike utdanningsmuligheter.

Informant C støtter informant B og mener karriereveiledere bør gå inn på hva 15-åringer interesserer seg for. Veilederne bør se på hva veisøkerne kan tenke seg, og hvordan de kan

komme seg videre. Dette betyr at informanten ønsker at 15-åringer skal få hjelp av en veileder med kunnskap om utdanningsmuligheter. Hun sier at det å velge riktig utdanning som 15-åring blir lettere om de får hjelp til å reflektere over hva de vil, se på hva de har interesse for og passer til.

Videre sier informant C:

Når du er 15 år så er det veldig mye som foregår i hodet ditt. Å det er i grunn helt latterlig at man da skal velge videre utdanning. Dette skal jeg gjøre! Kanskje har du ikke peiling på hva du vil, og sannsynligheten er stor for at du velger noe annet seinere. Vil hjelpe å kanskje kunne ha flere samtaler, og kanskje fått lov å tenke litt. Hva er viktig for meg? Hvilke kvaliteter har jeg? Å ja jeg kan godt passe til å jobbe med det. Der veilederen hjelper elevene å bli trygge på det de velger.

Under intervjuet forteller informant C at hun opplevde det som litt latterlig at 15-åringer skulle ta et utdanningsvalg som påvirket resten av livet deres. Hun sa at det foregår så mye annet i hodet i den alderen, det er ikke lett å tenke på videre karriere. Informanten tror flere unge ikke vet hva de vil bli, og ikke klarer å sette seg inn i de ulike utdanningsmulighetene på egen hånd.

Informanten sier videre at hun opplevde å ikke vite hva hun selv ønsket, og valgte linje ut fra hva hun trodde ville være lettest å kunne komme seg gjennom. Hun hadde ønsket å bli stilt spørsmål om hvilke kvaliteter og interesser hun har, så hun kunne valgt utdanning på et mer reflektert grunnlag. Informanten ønsker at 15-åringer skal kunne få snakke med en karriereveileder for å bli tryggere på utdanningsvalget. En som kan diskutere og stille spørsmål rundt valget de skal ta, hvilke kvaliteter de unge har og hva de passer til. En veileder som kan hjelpe unge til å bli tryggere på valget de skal ta om videre utdanning og karriere.

Informant E sier at hun ville hatt stor hjelp av å få komme til en karriereveileder som kunne hjulpet henne å velge rett utdanning, og vist henne hvilke muligheter hun har.

Hun sier videre:

En karriereveileder kunne kanskje hjulpet meg nå når jeg er så usikker på hva jeg skal gjøre videre. Foreldrene mine prøver å motivere meg til videre utdanning, men jeg vet ikke hvilke utdanninger og kurs som ville vært lurt å ta for å bli det jeg vil. Og tar jeg en utdanning så kanskje kunne en veileder

fortalt meg hvilke muligheter jeg har etter å ha fullført. Kanskje vise eksempler på andre som har lyktes og hvilke utdanninger de har tatt, og vise meg mulighetene jeg ikke viste om at jeg hadde.

Informant E valgte studiespesialisering fordi hun ikke viste hva hun ville bli, og tenker å ta seg et friår etter videregående for å finne ut hva hun ønsker å gjøre videre. Hun kunne selv tenkt seg tid hos en karriereveileder som kunne vist henne mulighetene hun har, og hvilke utdanninger som fører til det hun ønsker å bli.

Informanten sier foreldrene har prøvd å motivere henne til å studere videre på høyskole eller universitet. Det at hun fortsatt er usikker har gjort at hun ikke har tenkt å søke videre utdanning. Men likevel er det videre utdanning hun ser for seg på sikt. Hun skulle ønske hun kunne fått se eksempler på utdanninger andre har tatt. Andre som jobber innenfor samme fagfelt som hun selv ønsker å satse på. En veileder som kunne vist henne muligheter hun ikke visste hun hadde, og hvilke valg andre som har lyktes har tatt. Hun ser for seg at hun kunne valgt mer spennende utdanninger om hun viste mer om mulighetene og bredden av utdanninger som fører fram til yrket hun velger.

Videre sier informant E:

I tillegg er det sjelden jeg tar meg tid til å sette meg ned å undersøker videre utdanningsmuligheter, er jeg ikke på jobb blir tid til overs brukt med venner. Trenger hjelp til å sette av tid til å se på studier og hjelp til å finne studier jeg kan ta.

Informant E merker at når hun er så usikker på hva hun skal studere videre så blir det vanskelig å sette seg ned å lese om utdanninger og yrker på egenhånd. Hun mener en karriereveileder hadde kunnet hjelpe henne å finne ut hva hun vil gjøre videre. Hadde hun fått hjelp, så ville hun studert videre rett etter videregående istedenfor å ta et friår.

Videre sier hun:

Skal jeg gi et råd til andre som skal velge videregående utdanning, er det å være mer åpen for yrkesfag og de mulighetene det gir. Studiespesialisering er kanskje ikke det rette for dem som ikke vet hva de skal bli og ikke er flink på skolen.

Informant E opplevde at alle hun kjente valgte studiespesialisering, og hun følte seg presset til å velge det selv. Derfor vurderte hun ikke yrkesfag. Hun ser at venner som var demotiverte for skolefag i grunnskolen har slitt seg gjennom studiespesialisering på videregående. Derfor ønsker hun å oppfordre unge til å være mer åpne for å ta yrkesfag, og undersøke alle mulighetene de har.

5 DRØFTING

Dette kapitlet tar for seg drøfting av funn opp mot utvalgt teori. Forskningsmaterialet vil bli drøftet for å finne svar på hvordan karriereveiledning kan bidra til å finne potensialet og evne til selvmotivering. Drøftingen tar utgangspunkt i de samme kategoriene som i resultatkapitlet, og bruker de samme overskriftene. Dette for å strukturere kapitlet og gjøre drøftingen mer oversiktlig og ryddig. Først vil jeg presentere funnene for så å knytte funnene til teori. Teori som støtter funnene i undersøkelsen vil både bekrefte og gjøre resultatet mer valid. Teorien jeg har lest har vært med på å gi meg en viktig forståelse for tema i oppgaven.

5.1 Egen praksiserfaring

Tre av informantene B, D og E fortalte i intervjuene at de hadde opplevd lite støttende lærere. Det medførte at de først fikk troen på seg selv gjennom positive tilbakemeldinger i praksis. Det å få ros og tillit til å få utføre utfordrende oppgaver som de mestret ga mestringsfølelse. Positive veiledere førte ifølge informantene B, D og E til selvtillit, motivasjon og tro på seg selv. Skaug (2011) legger vekt på at vi kommuniserer med alt vi gjør, og at om det er travelt og du ser på klokken, kan andre tolke det som om du ikke har tid, er avvisende og ikke ønsker å hjelpe. Lærere har store klasser og lite tid til å gi personlig tilbakemelding til hver enkelt elev. Praksis er en mye bedre arena for personlig tilbakemelding og oppfølging av elevene.

Det at tre av informantene B, D og E opplevde lærerne som lite støttende kommer ifølge dem selv av manglende relasjon til lærerne. Spurkeland (2012) sier tillit er bærebjelken i alle relasjoner og må bygges opp gjennom tillitsvekkende handlinger over tid. Tillit må bygges opp av begge parter og blir derfor en gjensidig opplevelse. Tillit i en relasjon må vedlikeholdes, og har informantene tillit til veilederne i praksis så er de mer åpne for påvirkning og innflytelse. Praksiserfaringen ble dermed den arenaen der informantene lærte mer, fikk mestring og fikk selvtillit. Derfor ble praksis avgjørende for egen selvtillit, motivasjon og tro på seg selv.

Dette støttes av alle informantene, for alle har hatt jobb ved siden av studiene, er lærling eller har vært lærling. Alle blomstret opp i læretiden eller jobb på grunn av positive tilbakemeldinger, god relasjon til kollegaer og god oppfølging av en eller flere. Informantene opplevde også kundene som motivasjonsfaktor, de gledet seg til jobb eller praksis fordi de

opplevde så gode tilbakemeldinger på utført arbeid. Det ble en glede å lære, og informantene var stolte av å være flinke og mestre utførte oppgaver.

Informant B opplevde å ha en dårlig sjef i sin første jobb etter videregående utdanning, og fortalte at det ga henne en knekk. Det førte til at hun nå setter tydeligere grenser og er mer bevisst på hvor viktig et positivt arbeidsmiljø er for henne. Det at informantene reagerer så positivt på god og personlig oppfølging i læretiden viser hvor viktig det er med en positiv og god relasjon til veiledere og kollegaer. Videre er det viktig at veiledere har kunnskap om kommunikasjon med unge, og selvinnsikt rundt egen kommunikasjon, for unge motiveres av støtte og positive tilbakemeldinger.

To av informantene, D og E opplevde fravær av positive tilbakemeldinger på skolearbeidet som demotiverende. De mente at lærerne var mindre støttende og positive til deres innsats enn forventet. Ifølge Tveiten (2010) er relasjonskompetanse viktig for å skape forbindelse mellom mennesker. Relasjon vil kunne påvirke hvordan informantene og lærerne oppfatter hverandre. Oppfattelsen av manglende positiv støtte kom ifølge informantene av manglende relasjon til lærerne. Manglende relasjon førte til at informant D og E opplevde skolearbeidet som tungt i forhold til praksis.

En annen grunn til demotivasjon er negative tilbakemeldinger på skolearbeidet, det kan komme av manglende metakommunikasjon. Begge opplevde at de jobbet hardt med innleveringene, og at lærerne ikke ga tilbakemelding i forhold til det de hadde forventet seg. Bjørndalen (2009) sier det er viktig å metakommunisere. Det handler om å forstå hverandre. Metakommunikasjon handler om å snakke om forventninger, roller, mål, hensikt og fokus, der kommunikasjon bidrar til å skape en felles forståelse. En mulig forklaring på at informantene oppfatter lite positive tilbakemeldinger fra lærere er mangel på metakommunikasjon.

Intervjuobjektene opplevde lærernes negative respons som overraskende, i forhold til innsats.

Alle fem informantene forteller at de opplevde positive tilbakemeldinger i praksis, både fra kunder og veiledere. Skaug (2011) legger vekt på kongruent kommunikasjon, der følelser, ord og handlinger er i samsvar med hverandre. Når veiledere kommuniserer kongruent, vil det som blir sagt oppfattes som ærlig og oppriktig, og det vil være med på å skape tillit og trygghet hos mottaker. Den positive tilbakemeldingen informantene fikk i praksis ble derfor oppfattet som ekte. Dette støttes av informant E som sier at hun blir i godt humør av å være på

jobb, og at om hun smiler så smiler kundene tilbake. Denne positive responsen fra kollegaer og kunder gjør at hun i større grad oppfatter tilbakemeldingene som genuine og ekte. Tveiten (2010) legger vekt på at en god relasjon er styrt av egenskaper som evne til å lytte, forstå og ha evne til empati. Informantene påvirkes i like stor grad av positive tilbakemeldinger som av oppfattelsen av empati og forståelse i relasjon.

Informant B, som hadde et negativt første møte med arbeidslivet, opplevde at hun blomstret i læretiden. Der fikk hun god oppfølging, stabilitet, forutsigbarhet og trivdes med kollegaer hun kunne stole på. Dette støtter forklaringen om at en god relasjon med kollegaer og kunder er viktig og at et godt og positivt arbeidsmiljø fikk informantene til å blomstre.

Videre sier informantene at sjefen hun erfarte som dårlig hadde liten evne til empati og forutsigbarhet. Dette er i tråd med oppfattelsen av at empati og forståelse er viktig for et godt arbeidsmiljø og trivsel på arbeidsplassen. Denne oppfattelsen støttes av informant D som fikk gode tilbakemeldinger i praksis. Hun fikk høre at hun lærte fort og så arbeidet som skulle gjøres. Hun opplevde de genuint gode tilbakemeldingene som så motiverende at hun erfarte og lærte mye raskere i praksis. Det gjorde at hun blomstret opp og fikk selvtillit.

Informantene B, D og E opplevde negative tilbakemeldinger fra andre som demotiverende. Dette støttes av Tveiten (2010) sin teori om viktigheten av gode relasjoner og positivt samarbeid i en veiledningsfase. Tveiten beskriver en veiledningssamtale som en samtale med en oppstart der veileder og veisøker først blir kjent. I arbeidsfasen dannes grunnlaget for samtalen om sak og faglig innhold, samtidig som gode relasjoner og samarbeid etableres. Uten gode relasjoner, respekt for hverandre og samarbeid, er det ifølge Tveiten ikke mulig å få til en samtale om sak. Det å ikke oppnå relasjoner i samtalen vil hindre avslutningsfasen der veisøker og veileder oppsummerer og reflekterer over samtalen.

I praksis opplevde alle tre informantene B, D og E at de fikk god relasjon med kollegaer og kunder, som førte til god faglig utvikling, med læring og utvikling i fokus for samtalene. Bearbeidelse og refleksjon ble styrt av positive tilbakemeldinger og mestring hos informantene. Det positive klimaet i samtalene førte til at budskap og tilbakemelding ble oppfattet i beste mening. Det viser at i en samtale der gode relasjoner er etablert, vil faglig utbytte være større, og det ligger til rette for en samtale der sender og mottaker forstår hverandre.

Det at informant B, D og E opplevde positive tilbakemeldinger i praksis som utviklende og støttende viser hvor viktig relasjon er i en kommunikasjon. Luftforsvarets befalsskoles kommunikasjonsmodell viser dynamikken i kommunikasjon. Sender og mottaker i en dialog skal skape en felles mening i samtalen. Er ikke relasjon tilstede så vil det være vanskelig å skape en felles mening i samtalen. Siden partene i en samtale har forforståelse og erfaringer som utgangspunkt, vil begge ha et filter som de tolker budskapet gjennom. Manglende relasjon vil gjøre det vanskelig å oppfatte hverandre riktig, på samme tid som god relasjon gjør at det som sies blir oppfattet som mer positivt.

Ved manglende relasjon vil filtrene til sender og mottaker være en sperre for kommunikasjon, der det er lett å mistolke og misforstå hverandre. Blir kommunikasjon oppfattet som negativ har informantene B, D og E forklart i intervjuene at de blir demotiverte. Forventet kritikk og lite støtte førte til en forsterkning av det negative i kommunikasjonen, og kan ha bidratt til flere misforståelser. Den positive kommunikasjon som informantene opplevde i praksis ble derimot forsterket som positiv og utviklende for informantene.

5.2 Valg av riktig utdanning

Informant A valgte feil linje både på vg1 og vg2 på videregående, og sier hun ikke tenkte på hvilke fag som lå i studiet. Hun hadde fått informasjon på skolen fra elever som gikk ulike linjer, og de hadde fortalt hvor mye spennende de gjorde. Så når hun startet på videregående hadde hun ifølge seg selv et drømmebilde av hvordan studiet var, og det stemte ikke med realiteten. Dermed ble studiet noe helt annet enn hva hun hadde forventet. Ifølge Røise (2011) er hjernen til unge i en utviklingsprosess, avgjørelser er mer styrt av følelser enn av fornuft. Unge må lære å ta avgjørelser og se konsekvensene av sine valg. 15-åringer må gjennom erfaring blir mer vant til å stole på seg selv og sine vurderinger, der det å ta egne avgjørelser gir større selvinnsikt og de blir mer uavhengige. Først da vil unge lære og sette seg mål og få følelsen av kontroll, og ta ansvar for eget liv.

Dette kan muligens forklare hvorfor informant A la mer vekt på følelser og drømmer enn fornuft i valg av utdanning. Hun ser på det å velge feil som en prosess, der hun etter hvert har prøvd ut litt og har lært seg å undersøke mer hva hun går til og tar mer ansvar for sine valg. Informanten ser på erfaringen som positivt i denne prosessen, og hun vet nå hva hun ønsker å utdanne seg til. Dette støtter Røises teori om at unge lærer gjennom å ta avgjørelser og se

konsekvensene av sine valg. Informanten opplevde større selvinnsikt gjennom å velge feil og måtte undersøke og få hjelp til å komme inn på riktig utdanning.

Informant B fortalte i intervjuet at hun valgte feil på vg2, og at hun ikke hadde tenkt å ta læretid eller videre utdanning. Hun valgte yrkesfag fordi det hørtes mye mer artig ut, og hun valgte linjen som virket enklest å ta. Hun fortalte i intervjuet at hun ikke visste hva hun ønsket og bli, valget ble derfor styrt av følelser, og hun valgte å studere det som virket enklest og morsomst. Dette støttes av Røise (2011) sin teori om at unges hjerner er i utvikling. Den grå hjernemassen vokser i perioden fra cirka 14 år til 20 år og det dannes nye nervebaner. Det limbiske systemet i hjernen er aktivt og gjør at ungdommer sanser følelser sterkere enn fornuft. Derfor vil ikke veisøkere ifølge Røise koble advarsler opp mot handling, det blir vanskeligere å se mulighetene for langsiktig gevinst opp mot rask gevinst.

Det at informant B valgte feil linje på vg2 og valgte å ta påbygg etterpå kan ifølge Swahn (2008) være fordi hun ikke var klar til å ta et yrkesvalg. Informanten sier i intervjuet at hun ikke hadde planer om videre utdanning og ikke visste hva hun ønsket å studere. Hun forteller videre at hun ved en feil og tilfeldighet søkte om læreplass, hun hadde ikke tenkt å bli lærling. Da hun ble oppringt og tilbydd plassen, takket hun derfor først nei, men ombestemte seg og tok læreplassen. Grunnen til at hun takket ja var ifølge henne selv at hun hadde opplevd å ha en dårlig sjef, og hun visste at denne læreplassen var på en trygg og god arbeidsplass. Hun sier selv at det var helt tilfeldig at hun ble lærling, og at hun visste ikke hva hun gikk til. Det kan ifølge Swahn tyde på at informant B ikke var klar til å ta et yrkesvalg.

Informant C forteller at hun ikke visste hva hun skulle velge av videregående utdanning. Derfor valgte hun ut fra hva som var mest strukturert og det hun trodde ville bli lettest for henne å studere. Hun sier selv at hun ikke var klar til å ta et utdanningsvalg. Dette støtter Swahn (2008) sin teori om at ikke alle unge er modne og klare til å ta et utdanningsvalg. En annen mulig forklaring er at informanten ifølge Røise (2011) så kortsiktig gevinst med et lett studie foran en langsiktig plan. Informanten sier selv at hun ikke klarte å se hvilken utdanning som passet henne, og hun klart ikke sette seg ned å undersøke hva de ulike utdanningene gikk ut på. Derfor valgte hun ut fra hva hun klarte å relatere seg til, som et strukturert studie som hun trodde hun ville mestre godt.

Informant E valgte studiespesialisering fordi det åpnet opp for flest muligheter etter endt studie. Hun angrer ikke på valget, men ønsker å ta et friår etter videregående for å finne ut hva hun vil å gjøre videre. Birkemo (2007) utførte en undersøkelse på 2000 ungdomsskoleelever over en toårsperiode som viste at flere valgte studiespesialiserende for å utsette valget om hva de skulle bli. Det kom også fram at enkelte elever hadde liten realisme i forhold til karrierevalget, og at flere ikke valgte på et rasjonelt grunnlag. Det kan ifølge Birkemo støtte forklaring av at hun valgte studiespesialisering fordi hun ikke visste hva hun ville bli. Informanten har tenkt på hva hun er flink til og hva som kan være interessant og jobbe med, men hun er usikker på hvilken utdanning som fører til yrkene hun tenker på.

Informant D valgte yrkesfag på grunn av at hun hadde sett på en tv-serie yrker som hun synes var spennende, og programområdet var det nærmeste hun kom i utdanning. Hun sier i ettertid at hun valgte videregående utdanning på helt feil grunnlag, og sier at det var flaks at studiet ble riktig for henne. Dette støtter Birkemo sin teori med at mange velger yrke på et ikke rasjonelt grunnlag. Hun hadde sett for seg yrket som det er på film og ser etter hun startet studie at det er stor forskjell mellom film og virkelighet. Hun hadde ikke undersøkt hva studiet gikk ut på, og startet studiet med et urealistisk bilde av yrket. Hun visste ikke hva hun gikk til og hadde ikke klart å tenke på hva hun ønsket ut av en utdanning og hva hun passer til. Dette støtter Røises (2011) sin teori om at unge ikke klarer å sette seg langsiktige mål foran kortsiktig gevinst.

Informantene i denne undersøkelsen valgte utdanning på et urasjonelt grunnlag, men til tross for dette havnet de likevel alle på riktig utdanning til slutt. Det støtter Røises (2011) teori med at dersom unge lærer å ta valg og se konsekvensene av egne valg så utvikler de seg og får mer selvtillit.

Det kan virke som om informantene opplevde utdanningsvalget som urasjonelt, men at de likevel klarte å velge utdanningen de passer best til. Dette kan sees opp mot Birkemo (2007) sin teori om at unge veisøkere ikke klarer å sette ulike faktorer i et utdanningsvalg opp mot hverandre, og de opplever at de velger utdanning på sviktene grunnlag fordi de ikke ser hvordan valget passer dem på sikt.

De tre informantene C, D og E valgte riktig utdanning på første forsøk, og kunne fortelle hvorfor de valgte utdanningen som de valgte. De oppfattet selv at de valgte på usikkert

grunnlag siden de var så usikre, men likevel viste det seg å bli riktig utdanning for dem.

Informant A og B som valgte feil videregående utdanning, hadde ikke satt seg godt nok inn i informasjon før de bestemte seg. Da de startet på studiet ble det raskt klart at de hadde valgt feil utdanning. Informant A fikk byttet studie mens informant B valgte å fortsette ut skoleåret, og heller gjøre sitt beste ut fra situasjon. Informant B valgte etterpå å ta yrkesfagene i studiet hun ønsket som privatist ved siden av påbygging til generell studiekompetanse. Dermed fikk hun yrkesfagene i utdanningen hun ønsket seg uten å måtte ta studieåret på nytt, og hun fikk samtidig generell studiekompetanse om hun senere ønsker å ta høyere utdanning.

Tre av informantene B, D og E forklarte under intervjuet at de opplevde det som vanskelig å velge riktig utdanning når de hadde så mange valg å forholde seg til. Likevel endte alle informantene ut fra deres utsagn opp med riktig utdanning ut fra hva de ønsket seg. Imsen (2000) sier at i kognitiv psykologi ser man på mennesker som individer som aktivt søker mening i tilværelsen. Videre sier Imsen at i dag lever vi i et samfunn med mange muligheter, og de fleste jakter etter en mening med livet. Det at informantene sier at de endte opp med riktig valg av utdanning og yrke kan tyde på at de søker etter mening i tilværelsen og begrunner valgene sine ut fra ønsket om å velge klokt. Konklusjon kan derfor være at informantene enten prøver å finne mening med livet, eller at de velger å se på de positive sidene av egne valg. Behovet for å ta kloke valg kan dermed gjøre at informantene ser mening i egne valg og dermed ser på valgene de har tatt som de beste for dem selv.

Det at informantene B, D og E velger å se positivt på egen situasjon og valgene de har tatt støttes av Skaug (2011) som sier at opplevelsen av mening er noe vi skaper gjennom den måten vi lever våre liv og former våre relasjoner på. Dette kan være grunnen til at informantene opplever mening med situasjon de er i, og finner glede i hverdagen. Dette støttes av Skaug (2011) som sier at veisøkere har et indre ønske om å realisere seg selv. Informantene ønsker å motivere seg selv gjennom å tenke positive tanker om at de har valgt riktig utdanning.

Informant E sier at hun har det morsomt på jobb og får energi av å være på jobb. Hun kan tenke seg til en jobb innenfor samme yrke. Hun drømmer ikke om å bli rik, og ønsker seg en jobb der hun har tid til venner og familie. Informanten ønsker å utvikle kvalitetene hun har, men ser selv at hun behøver utfordringer. Hun vil ha en sosial jobb der hun møter nye mennesker i løpet av en dag, er fri til å være seg selv, og har mulighet til å gjøre karriere. I

løpet av intervjuet ble informanten mer tydelig på hva hun ønsker seg. Hun ser at utdanning er nødvendig for å få drømmejobben, og hun kunne tenke seg til å studere markedsføring og salg på BI eller på handelshøgskolen ved Universitetet i Nordland.

Gjennom å bruke SØT modellen som struktur på intervjuene kom det i funnene fram at informantene utviklet seg i samtalen, og ble mer bevisste på hva de ønsker seg og hvilke tiltak de mente ville føre til ønsket situasjon. Dette støttes av Hartviksen og Kversøy (2008) sin erfaring ved bruk av modellen i veiledning. Metoden gir fokus på målet og hensikten med det informantene gjør. De lærer gjennom å oppdage sammenhengen mellom sine handlinger og konsekvensene handlingene får. Det å se utviklingen i intervjuene var overraskende. Informantene ble i stor grad mer bevisste på hvilke ønsker de har for framtiden underveis i intervjuene. Det var spennende å se hvordan de ble tydeligere på hva de ønsker, og hva de vil gjøre for å nå sine mål med utdanningen.

I intervjuene ble informantene stilt spørsmål rundt valg de har tatt, og hva de tenker om framtiden. Hartviksen og Kversøy (2008) legger vekt på at motivasjon handler om behov, interesser og drømmer. Det å jobbe mot ønsket situasjon er en drivkraft som gir energi. Hartviksen og Kversøy legger også vekt på at selvrealisering er et grunnleggende behov, på lik linje med ønsket om å bli tatt på alvor. Mennesker trenger å bli utfordret for å utvikle seg. Det å bli stilt spørsmål om utdanningsvalg og framtidig yrke gjorde at informantene så egne behov og ønsker. Dermed ble intervjuene utviklende, og en metode som viste informantene hva de har behov for og hvorfor. Det å se egne behov og hva som skal til for å oppnå det de ønsker seg forsterket derfor deres ønske om framtidig utdanning for å nå ønsket yrkesvalg.

5.3 Valg av yrke

Informantene A og C vektlegger at de har ambisjoner og ønske om lederjobb på sikt. Den ene av disse, informantene A, er klar på at hun vil ha en jobb der hun er viktig og har en synlig rolle i bedriften. Likevel så vet hun ikke hva hun ønsker lederjobb innenfor. Hun jobber mot et mål om å få en jobb som er viktig for henne, og har strukturert hverdagen og tar valg som vil føre til en lederjobb på sikt.

Informanten sier videre at opplevelsen med å velge feil linje på både vg1 og vg2 på videregående har gitt henne selvtillit til at hun klarer det hun har satt seg som mål. Røise

(2012) anbefaler å ta utgangspunkt i hvilken retning veisøker ønsker å gå, og undersøke veisøkers evne til utvikling. Informanten viser klare ambisjoner med å ta studiekompetansen i læretiden, og virker sikker på at hun ønsker å gå på universitet og bli en leder med kunnskaper på sikt. Ifølge Røise (2012) vet veisøkere best om egne liv, og det er viktig at de, familie og venner har tro på deres ønsker.

Viktigheten av å tro på egne ambisjoner støttes av Tveiten (2010). Tveiten sier at en dialog basert på humanistiske verdier handler om å respektere hverandre, og ha tro på veisøkeres muligheter og evne til å ta ansvar. Det er veisøker som skal finne veien videre. Informanten er klar på at hun ønsker en lederjobb på sikt, og ut fra Røise og Tveiten er det viktig å støtte hennes ønsker, for hun vet best hva hun vil ha ut av eget liv og hvor mye energi hun ønsker å legge ned i å nå målet sitt.

Den andre informanten med ambisjoner, C sier yrket hun valgte er et yrke der hun tror hun har det som skal til. Hun har fått støtte fra andre på at hun er flink med mennesker, og hun ønsker å hjelpe andre. Informanten er trygg på yrkesvalget, og går nå andre året på universitetet. Det at informanten er så trygg på at yrket er riktig for henne, begrunner hun med at hun har funnet yrket hun ønsker å utdanne seg til. Det gir henne trygghet på seg selv, motivasjon til studier og energi til å ta ansvar for å studere til det hun ønsker å bli.

Informant C sier videre at hun har ambisjoner, og ønsker å bli leder på sikt. Hun har lyst på en stilling der hun får påvirkningskraft, jobber selvstendig og hennes meninger blir verdsatt. Imsen (2000) sier veiledning basert på humanistisk psykologi bygger på det fri handlende mennesket som har behov for åndelig vekst og selvrealisering. Informanten har ambisjoner, men vektlegger selv i intervjuet at hun ikke ønsker å stoppe opp og ikke utvikle seg videre. Det kan virke som om at informanten har behov for selvrealisering og utvikling. Dette er hennes drivkraft til å komme seg videre og bli leder på sikt.

Informant B forteller at det viktigste for henne er å få en fast jobb og sikker økonomi, og at dette ligger bak alle hennes valg. Ønsket om fast jobb innenfor det hun arbeider med nå motiverer henne til å stå på. Tveiten (2010) sier det er veisøker som har ansvaret for selve handlingen, og som skal finne veien videre. Veisøker må bli bevisst på egen selvmotivering til å fullføre utdanningsplanen som fører til ønsket karriere. Ifølge Lauvås og Handal (2000) sier handlings- og refleksjonsmodellen at det er viktig at veisøkere blir bevisste på hvilke verdier,

erfaringer og kunnskaper som ligger bak valg de har tatt eller planlegger å ta. Gjennom å bli bevisst på hvorfor de handler som de gjør kan informantene ta mer bevisste valg der de når sine mål.

Informant D forteller at positive tilbakemeldinger i praksis gjorde at hun ønsket å fortsette å jobbe på samme arbeidsplass. Dette motiverte henne til å gjøre en god jobb. Hun erfarte å få læreplass der hun var i praksis, på grunn av arbeidsplassens positive inntrykk av hennes arbeid. Informanten fortalte at mulighet til å få jobb på samme arbeidsplass etter læretiden var viktig for henne. Hun ønsket hun ikke å ta generell studiekompetanse i læretiden fordi hun ville bruke tiden på å lære mer i praksis. Hun håper å få fast jobb etter læretiden. Dette tyder på at informanten har gjort et reflektert valg ut fra erfaringer. Hennes kunnskaper om arbeidsplassen har lært henne at om hun gjør en god jobb, øker det mulighetene hennes til å få mer spennende oppgaver og eventuelt fast jobb senere.

5.4 Tanker om eget potensiale

Informant A oppfatter at hun har stort potensiale. Likevel erfarte hun ved valg av videregående utdanning at hun ikke visste hva hun ville bli. Hun har lyst å bli leder på sikt, og har lyst å opparbeide seg kunnskap som gjør at hun oppnår en lederjobb etter hvert.

Informanten ønsker yrkeserfaring før hun tar videre utdanning, det vil gjøre henne tryggere på at utdanningsvalget hun tar blir riktig for henne. Dette støttes av Gravås (2011) som legger vekt på at det er viktig å styrke veisøkers refleksjon, motivasjon og ferdigheter til å håndtere egen karriere. Veisøker må få et bredere perspektiv, og se sine personlige ferdigheter og selv utvikle disse i takt med valgene som tas. At hun velger å jobbe seg opp i takt med mer utdanning tyder på at hun har et reflektert syn og forståelse for ansettelsesprosesser. Ulike stillinger setter krav om høyere utdanning, og kompetansen hun erverver seg i yrket gir henne også fordeler for å kvalifisere seg til bedre stillinger på sikt.

Informant A sier videre at hun har klare planer for framtidig utdanning og yrke, hun er selvmotivert og jobber hardt for å komme dit hun vil. Imsen (2000) legger vekt på at motivasjon har en sammenheng med grunnleggende verdier. Veisøkens handlinger forklares ut fra motiv, personlighetstrekk og ut fra hva personen ser på som positivt og negativt for seg selv. Imsen sier videre at dette handler om at veisøker oppdager sammenhengen mellom sine

handlinger og konsekvensene handlingene får. Det at informanten ser hvor handlingene hennes fører til, er klart hennes motivasjon til å jobbe hardt.

Dette støttes av informant B som ønsker å jobbe seg opp fra gulvet for å oppnå bedre stillinger etter hvert. Hun ser at hun har potensiale til å klare det hun vil, og har satt seg mål som hun ønsker å jobbe hardt for å nå. På den ene siden virker det som om hun bare har fokus på å få fast jobb og sikker økonomi. Likevel sier hun at om hun får fast jobb vil hun på sikt utdanne seg ved siden av jobb. Hun ønsker å opprettholde en god økonomi og på samme tid få økt kunnskap. Hun håper at mer utdanning vil føre til bedre stillinger etter hvert.

Informant B sier videre at hun vektlegger livslang læring, og at hun vil vurdere de mulighetene som dukker opp etter hvert. Hun legger vekt på at hun ikke vet hva framtiden bringer, derfor vil hun ta ting som de kommer. Likevel sier hun at hun ønsker å jobbe hardt for å få stillinger hun har lyst på. Målet er å klatre på karrierestigen, og utnytte det potensialet hun har. Swan (2008) legger vekt på at i et kunnskapssamfunn vil yrkene være i endring, og at veisøker derfor må ta hensyn til å oppdatere kunnskap underveis, og legge vekt på livslang læring. Informanten er klar over at endringer vil komme, dette er grunnen til at hun ikke vil planlegge for langt fram i tid. Hun har ikke mangel på planer eller struktur, men ønsker fleksibilitet.

Informant B hadde først ikke tenkt å ta høyere utdanning, hun oppdaget etter å ha vært lærling at hun har behov for mer kompetanse for å få stillinger hun ønsker. Hun sier at hun er så strukturert at hun mener hun vil klare å studere ved siden av fast jobb. Informanten ønsker først å fokusere på å få ferdig en bachelor, for hun vet det vil øke muligheter i arbeidsmarkedet. Hun sier at hun er åpen for framtiden og vil for alt hun vet ende opp med en doktorgrad.

Det at informant B har erfart at hun er flink og får til det hun har satt seg som mål, gjør at hun vet at hun har stort potensiale og klarer alt hun setter seg som mål. Dette støttes av Christophersen (2012) som sier at vi med utgangspunkt i våre verdier setter oss mål, ambisjoner eller ønsker for hva vi vil ha ut av livene våre. Etter hvert utvikler vi oss og får flere handlingsalternativer og strategier.

Informanten sier videre at hun har klare verdier på likeverd og respekt. Derfor ønsker hun seg nødvendigvis ikke et statusyrke, for henne er drømmen fast jobb og god økonomi.

Informanten sier videre at hun ønsker å ta en utdanning av gangen for å gjøre sitt beste og få best mulig resultat. Hun ønsker å være fornøyd med det hun har prestert og ta ting i framtiden som det kommer, og utdanne seg i takt med hva hun ser behov for. Informanten sitt ønske om å være lykkelig i hverdagen gjør at hun selv ikke ønsker fokus på eget potensiale. Hun legger vekt på trivsel i det hun gjør, og hennes verdier danner grunnlaget for hva hun ønsker ut av livet sitt.

Informant A sier at hun har potensiale, og ønsker å nå langt. Hun jobber hardt for å oppnå en lederstilling på sikt. Dette er i tråd med Christophersen (2012) sine tanker på at vi ut fra våre verdier setter oss mål, ambisjoner eller ønsker for hva vi vil ha ut av livene våre. Informanten har en grunnleggende tro på seg selv, hun ønsker å bidra til samfunnet og bli en betydningsfull ansatt. Informanten har ikke tenkt på i hvilket yrkesområde hun ønsker å bli leder. Hun har nettopp startet opp som lærling, og valget av videre utdanning skal først tas om to år, og hun ønsker å bruke tiden på å undersøke sine muligheter. Hun ønsker å være åpen for ulike muligheter og være fleksibel. Derfor passer det henne å ha en åpen plan inntil videre.

En annen informant E støtter Christoffersen (2012) sin teori at vi ut fra våre verdier setter oss mål, ambisjoner eller ønsker for hva vi vil ha ut av livene våre. Hun ønsker en godt betalt jobb der hun kan kose seg og nyte livet. Hun mener at alle yrker er like mye verd, men ser likevel at god lønn gir henne mindre bekymringer. Informanten ønsker å jobbe seg opp karrierestigen, og jobbe hardt for den framtiden hun vil ha.

Informant E er klar på at hun har potensiale, og hun fokuserer på hva hun ønsker å få ut av livet sitt. Christophersen (2012) sier at i verdisamfunnet vi lever i så identifiserer vi oss med rollemodeller. Vi prioriterer våre valg ut fra hva vi ser på som viktig, der verdier, vilje og valg styres av om det er verd det. Informanten ønsker å kunne hjelpe de svake i samfunnet, at andre vet hvem hun er og at jobben hun gjør blir satt pris på. Det å være snill og hjelpe andre blir en tydelig del av hennes identitet. Hun ser opp til andre som stiller opp og hjelper de svake, og de er hennes rollemodeller.

Informant D legger vekt på at hun er flink i praktiske fag, og at hun ikke vil ta mer utdanning før hun ser behovet for det. Hun har nå en arbeidsplass som er trygg, og får de positive tilbakemeldingene hun trenger. Informanten har valgt å bruke all energi på å gjøre en god jobb i læretiden, og hun håper å få fast jobb etterpå. Likevel er hun ikke fremmed for å ta en bachelor på sikt, for hun vet hun har potensiale og vil klare det om hun vil. Grepperud (2008) sier at tanken på livslang læring og selvledelse handler om å bygge på det enkelte individs lyst til å lære og framstå selvstendig, modent og motivert i både utdanning og læringsadferd. Veisøker ønsker å ta ansvar for egen læring og ta initiativ til egen utvikling og har satt seg mål ut fra egne behov og ønsker.

Informant D har erfart at hun trenger positive tilbakemeldinger fra andre for å trives og lære. Derfor ønsker hun å bli i nåværende stillingen og prøve å få fast jobb etter læretiden. Hun ønsker ikke nødvendigvis mer utdanning og en bedre jobb, men ønsker å være i et arbeidsmiljø der hun trives og ser at hun utvikler seg og blir trygg på seg selv. Likevel ser informant D ikke bort fra at hun på et senere tidspunkt ønsker mer utfordring, og at hun da tar mer utdanning.

5.5 Informantenes indre motivasjon

Informant A motiveres av å sette seg mål, og lager seg lister som strukturerer tiltakene hun må gjøre for å nå målene sine. Det å systematisere tiltakene og tenke langsiktig virker viktig for henne. Hun vil gjerne ta gode valg, og setter seg dermed godt inn i det hun ønsker å gjøre. Informanten er strukturert og lager seg kortsiktige mål som alle fører til hovedmålet på sikt. Ifølge Gravås (2011) gir et yrke veisøker mening, tilhørighet, identitet og relasjon til samfunnet. Ut fra informantens utsagn ønsker hun å bli en som lykkes, og som andre ser på som ressurssterk.

Det at informant A oppfatter seg selv som ressurssterk og ønsker en synlig profil i arbeidsmarkedet på sikt gir henne motivasjon til å stå på og arbeide hardt. Ifølge Imsen (2000) er motivasjon hvordan våre følelser, tanker og fornuft sammen påvirker og gir mening til våre handlinger. Informanten arbeider hardt og ser mening med handlingene sine ved at hun når sine mål. Det å definere mål og se for seg at hun får en jobb som på sikt gir henne anerkjennelse og respekt, virker å være en viktig bidragsyter til hennes selvmotivasjon.

Informant A er strukturert og har klare mål med sine handlinger. Dette kan ifølge Imsen (2000) forklares med at hun har behov for å ta kloke valg, der hun gjennom å sette seg mål utfører en handling. Informanten bruker indre faktorer til å nå målet, likevel oppnår hun å tilfredsstille ytre faktorer som bedre lønn, anerkjennelse og status på sikt. Hun har uttrykt at det er ytre faktorer som gir henne motivasjon til å arbeide hardt.

Forholdet mellom indre og ytre faktorer som påvirker motivasjon hos informanten er ifølge Brochs-Haukedal (2014) kompleks. Det er flere faktorer som kan utløse en handling. Informant A kan ha et uløst behov for en betydningsfull jobb, der hun blir verdsatt og blir sett. Informanten setter seg mål om å bli leder, og hun ser på hvilke handlinger som gir henne den kompetansen hun ser på som avgjørende for å nå målet. Underveis vil ytre faktorer som sosial påvirkning fra familie, venner, studiemiljø og kollegaer kunne påvirke og skape ytre motivasjon.

Informant A ønsker å være stolt av seg selv, og ønsker at andre ser på henne som ressurssterk, og det påvirker valgene hennes. Ytre faktorer for motivasjon er for henne belønning som å kvalifisere seg til bedre stillinger etter å ha nådd høyere utdanningsnivå. Bachelorgrad og mastergrad gir henne mulighet til bedre betalte jobber. Ytre faktorer kan også være praktiske forhold som økonomiske rammer, sted og bo og utstyr. Alle disse faktorene påvirker informantens motivasjon i større eller mindre grad.

Informant C skiller seg ut fra de andre informantene ved at hun motiveres av at andre undervurderer henne. Mangel av ytre motivasjonsfaktorer forsterker informantens indre motivasjon. Hun forklarer dette med at hun får lyst å bevise det motsatte når noen ikke tror på henne. Hun er villig til å jobbe hardt i flere år for så å glede seg over å kunne fortelle andre at hun har klart det som få andre har klart. Ifølge Brochs-Haukedal (2014) motiveres informanten av indre faktorer. Selvmotivasjonen til informanten er sterk, og bidrar til at hun jobber hardt for å nå sine mål.

Informant C har behov for å skille seg ut som flink, og hun når mål andre anser som vanskelige å nå. Det å nå mål som for andre er uoppnåelig motiverer henne til å sette seg nye høye mål, og hun opplever mestringen i tidligere situasjoner som forsterkende for egen selvmotivering. Ifølge Imsen (2000) er definisjon på motivasjon det som forårsaker aktiviteten til en person, som gjør at person gjentar aktiviteten som gir handlingen mål og

mening. Selvmotivering og undervurdering fra andre er faktorer som virker motiverende for denne informanten. Hun setter seg høye mål for å vise at hun kan, og finner mening i å jobbe fram mot mål som andre anser som for ambisiøse.

Informant C forteller videre at det har vært hardt å ta generell studiekompetanse ved siden av læretiden, men ønsker å bli selvstendig med en god jobb på sikt. Ifølge Brochs-Haukedal (2014) er kunnskap om motivasjon viktig for å forstå handlingene til en person. Motivasjon kan også forklare ut fra personen sin målrettede adferd, person når målene hun ønsker seg gjennom å benytte sine egenskaper.

Informant D sier at hun liker å gi alt på jobb, da får hun mer spennende oppgaver og lærer mer. Hun motiveres av at andre tar seg tid til å lære henne nye ting, og at andre har en positiv holdning til henne. Ifølge Brochs-Haukedal (2014) motiveres informanten av ytre faktorer. Hun får en sosial påvirkning og belønning i forhold til at andre ser hun er flink. Mikkelsen og Laudal (2014) sier at høyt motiverte personer tar valg og vet hvilke mål de vil velge når de står ovenfor alternativer. De bruker tid og krefter til å nå sine mål, men motiveres så positivt i prosessen at de klarer å opprettholde aktivitetsnivået. Mikkelsen og Laudal sier videre at indre motivasjon kommer av våre psykologiske behov og indre driv etter vekst.

Det at informanten har behov for positive tilbakemeldinger og ros fra andre, ytre faktorer, som anerkjennelse og ros er en stor del av hennes motivasjon. Hun opplevde demotivering i forhold til skolearbeidet, der hun brukte mye tid på innleveringer, og ble overrasket over negative tilbakemeldinger. Demotivering av skolearbeidet er muligens årsaken til at hun ønsker å vente med videre utdanning.

Informant B forteller at hun drømmer om å få en fast jobb, og ønsker å ta utdanning ved siden av jobb. Det viktigste for henne er en trygg økonomi, og muligheten til å kjøpe seg hus. Det støttes av Imsen (2000) sin teori om at personens handling forklare ut fra motiv, personlighetstrekk og hva personen ser på som positivt for seg selv. Informanten motiveres av indre faktorer, som hva hun oppnår med det hun gjør, og det styrer hennes handlinger. Ifølge Mikkelsen og Laudal (2014) er det å tilfredsstille behov viktig for å overleve, men også for å oppleve velvære og trivsel. Et utilfredsstilt behov skaper en slags spenning som får oss til å sette oss mål og handle slik at behovet blir tilfredsstilt.

Informant B har behov å få trygg økonomi og hus, og hun jobber for å få dekket dette behovet. Først når hun har lykket med dette ser informanten for seg at hun vil ta mer utdanning. Hennes behov for utvikling vil ikke bli dekket i første omgang, men vil endres og utvikles etter hvert. Informanten er fornøyd om hun får en fast jobb først.

Informant E forteller at hun ønsker å ha penger nok til å kose seg, og ønsker å jobbe hardt for å få en jobb hun gleder seg å gå til. Trivsel og god økonomi er hennes motivasjon til å ta utdanning og jobbe hardt. Hun motiveres også av indre faktorer, hun ser hva hun oppnår med innsatsen. Karriere assosieres ifølge Gravås (2011) med å være vellykket. Informanten ser at hun gjennom å gjøre endringene kan få mulighet til å få en jobb hun vil trives i.

Informantene har alle satt seg klare mål for hva som er viktig for dem. De er klar over hva de motiveres av og hvilke tiltak som må iverksettes for å nå ønsket situasjon. Det at alle informantene fant indre motivasjon gjennom å nå mål de ønsket seg støttes av Skaalvik og Skaalvik (2013) som tar utgangspunkt i at alle trenger å tilfredsstille egne behov, og har selvmotivering til å jobbe hardt for å nå målene de har satt seg. Underveis i intervjuene ble informantene tydeligere på hva som motiverte dem, og hva som var målet. Det å bli stilt spørsmål der informantene måtte svare, satte i gang en bevisstgjøring hos dem. Informantene reflekterte rundt egne valg og muligheter, og fikk satt ord på egne mål og ønsker for framtiden, og forklarte hva som ga motivasjon til innsats.

Alle informantene satte egne behov for selvrealisering som begrunnelse for innsats. Skaalvik og Skaalvik (2013) bruker Maslow sin utvidete behovs pyramide som forklaring på motivasjon. Han satte øverst behovet for positiv selvoppfatning, selvrespekt og anerkjennelse. Tilfredstillelse av disse behovene krever at mennesker får oppgaver de mestrer, og at arbeidet de gjør blir anerkjent. Enda viktigere er det at eleven blir anerkjent uavhengig av hvor god prestasjonen er.

Dette forklarer hvorfor alle informantene opplyser i intervjuene at det var først gjennom praksiserfaring og positive tilbakemeldinger fra veiledere at de fant ut hva de ønsket som yrkesvalg. Det hang også tett sammen med at de fikk oppgaver de mestret, og fikk tilbakemelding på både arbeidet de utførte og på hvordan de som person valgte å løse oppgaven. Det å få positive tilbakemeldinger i praksis var med å bygge opp informantenes

selvoppfatning og selvrespekt. Derfor ble praksiserfaring en viktig erfaring for informantenes motivasjon.

5.6 Informantenes råd til veisøkere og karriereveiledere

Informant A, som liker å strukturere målene sine, ønsker at unge skal få hjelp til å sette seg mål og se hva de oppnår ved å nå målene. Wallroth (2010) sier at vi forstår andre gjennom å forstå oss selv. Dette nye begrepet kaller han å mentalisere. Vår evne til å mentalisere handler om å se eget perspektiv, og forstå at andre har sitt perspektiv. Andre fortolker situasjon gjennom sitt utgangspunkt og forforståelse, og veileder må se veisøkers perspektiv. Informantene tar alle utgangspunkt i egen situasjon når de gir råd til andre. Dette støtter Wallroth sin teori om at vi forstår andre gjennom å forstå oss selv. Der rådene informantene gir til andre blir gitt ut fra deres erfaringer og savn av hjelp.

Informant D legger vekt på at unge veisøkere bør få informasjon om hvor stor verden er, alle mulighetene de har og mulighetene de ulike utdanningene gir. Hun så selv den kortsiktige gevinsten av sin egen utdanning, og ønsker å gi råd til andre om å undersøke mulighetene sine bedre. Ifølge Røise (2011) styres unge av kortsiktig gevinst, og synes det er vanskelig å forutse langsiktige mål. Det gjør at veiledere må være bevisst på unges kortsiktige tankegang, og bidra til refleksjon over det langsiktige målet med utdanningen. Dette støttes av informanten, som i ettertid ser at hun skulle ha undersøkt grundigere hva hun gikk til og hvilke muligheter studiet ga henne.

Informant B sier det samme, hun skulle ønsket hun hadde møtt en studieveileder som kunne vist henne hvilke muligheter hun hadde. En karriereveileder med kunnskap ut over det hun kunne finne ut av på Internett. Informanten hadde selv opplevd å velge feil utdanning. Hun ønsker at unge skal få hjelp til å lage en langsiktig utdanningsplan.

Informanten råder i tillegg unge til å tørre å prøve noe ukjent, blir det feil så må de ikke gi opp. Ifølge Røise (2011) må unge lære å kjenne seg selv og vite hvor de vil med livene sine. De må sette seg mål og definere stegene de må ta for å komme seg dit de vil. Røise sier videre at unge må ta kontroll over livene sine og ta initiativ. Unge må lære seg å gå ut av trygghetssonen for å få utvikling, oppleve mestring, få selvtillit og oppdage eget mot. Det

informanten legger vekt på er at 15-åringer må tørre og prøve noe nytt, og ikke gjøre som alle andre.

Dette støttes av informant C som sier at unge må tørre å utforske mer. Hun sier veisøkere må finne ut av hva de ulike utdanningene går ut på så de ikke velger feil, som hun gjorde. Informanten sier det var flaks at utdanningen hun valgte ble riktig for henne. Hun sier det er så uendelig mange muligheter, og hun ønsker at unge kunne utforske mer før de tar et valg. Dette støttes av OECD rapporten (2014) som slår fast at god karriereveiledning vil styrke den enkeltes mulighet til å ta et bevisst valg om utdanning, yrke og karriere. Informanten mener at karriereveiledere kan bidra til å få unge til å reflektere mer over utdannings- og yrkesvalget, og dermed få mer kunnskap om mulighetene ulike utdanningen gir.

Alle informantene etterlyser bedre karriereveiledning, dette viser at OECD rapporten (2014) sin konklusjon er viktig. Informantene mener unge trenger hjelp til å se muligheter og til å velge utdanning som samfunnet har behov for. Ifølge Gravås har profesjonaliseringen av karriereveiledning som mål å se individers ferdigheter og gi veisøker innsikt i sine muligheter og motivasjon.

Informantene ønsker også at 15-åringer skal få hjelp av en karriereveileder til å tenke gjennom hvilke muligheter de har opp mot behovet samfunnet har for arbeidskraft. Informant A, B, C og E sier at mer utdanning vil gi dem lettere muligheter til jobb innenfor yrket de ønsker å utdanne seg til. De har forstått at det er mange søkere på stillinger, og at det vil bli vanskelig å få jobb med bare videregående utdanning eller fagbrev. Derfor ønsker de selv mer utdanning, og råder unge til å tenke på hva som skal til for å få en jobb innen yrket de utdanner seg til.

Informantene ønsker mer profesjonell karriereveiledning av veilederne med god kunnskap om det å veilede unge veisøkere. En veileder som får 15-åringer til å reflektere rundt egne valg og muligheter, og hjelper dem til å tenke langsiktig. Dette støttes av Røise (2011) som sier det er viktig å ta utgangspunkt i det veisøker selv ønsker, og få unge til å reflektere og ta egne valg for sin framtid. Dette støttes også av Gravås (2011) som sier det er veisøker selv som har best forutsetning for å finne veien som er riktig for dem selv.

De to informantene med ambisjoner A og C har vektlagt status og identitet som viktige motivasjonsfaktorer. Rådene de har til en karriereveileder er å hjelpe unge å se hva utdanningen de har valgt fører til og hvilke muligheter de har videre. De mener at unge trenger hjelp til å se hva de oppnår med valgene de tar. Begge informantene ønsker lederyrker, og blir motiverte av statusen og mulighetene yrket gir. Dette kan forklare hvorfor de legger vekt på å informere 15-åringene om hva de oppnår med å ta utdanning, og hjelp til å se det langsiktige perspektivet. Gravås (2011) sier at yrkesvalget i en velferdsstat som Norge gir veisøker identitet, tilhørighet og viser hvilken relasjon veisøker har til samfunnet.

Informantene a og C, finner begge glede i å tenke på statusen yrket de har tenkt å jobbe i gir, og ønsker at unge skal få hjelp av en karriereveileder til å se identiteten yrket gir.

Informant C ønsker at unge veisøkere i fremtiden vil få mer informasjon om hva det innebærer å ta utdanningen de tenker på. Veiledning som går på gjennomgang av fag og muligheter som ligger i utdanningen. Dette støttes av informant B som ønsket at hun hadde fått hjelp til å finne utdanningsmuligheter som førte til at hun nådde sine mål. Christophersen (2012) sier at vi lever i et kunnskapssamfunn med overflod av informasjon. Veisøkere står ovenfor mange valg og muligheter de skal ta stilling til.

Informant B sier videre at hun hadde behov for å få hjelp til å strukturere all informasjonen og sette opp konkrete utdanningsmuligheter som var relevant for henne. Hun opplevde all informasjonen som overveldende, og mener flere unge ville velge riktig utdanning om de fikk hjelp fra en veileder. Derfor anbefaler hun at 15-åringene får hjelp til å sette opp strukturerte utdanningsplaner med ulike valg som er relevante for dem. Planer som viser hva de oppnår underveis, men også mulighetene videre.

Informant C ønsker profesjonelle karriereveiledere inn i utdanningssystemet. Veiledere som har kunnskap om utdanningssystem og krav, og som kan stille konstruktive spørsmål som får veisøkere til å reflektere over valgene sine. Hun mener det vil kunne hjelpe unge til å bli tryggere på at valgene de tar er riktige for dem. Ifølge Gravås (2011) er det samfunnsøkonomisk viktig å få flest mulig til å bidra til samfunnet, utvikle sine evner og leve gode og meningsfulle liv. Informanten sier det å få hjelp til å bli tryggere på utdanningsvalget kan hjelpe unge til å finne et yrke de passer til og trives i.

Informant C sier videre at unge skal velge utdanning i en alder der det pågår mye i hodet. Hun sier at mange ikke vet hva de vil bli, og 15-åringer har behov for flere samtaler om utdanningsvalg og få tid til å reflektere og tenke over hva de vil. Informanten sier videre at unge bør bli bevisst på hva som er viktig og riktig for dem, tenke på hvilke kvaliteter de har og få hjelp til å se hvilke yrker som passer for dem. Hun mener at en karriereveileder vil kunne hjelpe unge til å bli trygg på at de gjør et reflektert og godt utdanningsvalg. Dette støttes av Gravås (2011) som sier det er viktig at veisøkere blir kjent med seg selv og vet hva som er deres sterke og svake sider. Veisøkere må vite hva de drømmer om og hva de vil.

Informanten C har samme oppfatning som Gravås om at unge trenger hjelp til å finne ut hva de passer til å ønske å bli videre. Mange legger ned mye energi og penger i å ta utdanning, og feile valg koster mye. Alle fem informantene i denne undersøkelsen var usikker på hva de ville bli, og to valgte feil utdanning. Først i praksis så informantene hva de passet til og ønsket å bli videre. Informantene ønsker derfor å råde 15-åringer til å tenke mer gjennom hva de passer til når de skal velge utdanning og yrkeskarriere.

Alle informantene anbefaler også karriereveiledere til å realitetsorientere unge om hva de går til i de ulike utdanningene. På den måten vil unge kunne ta et valg basert på realistiske forventninger til hva yrket de utdanner seg til innebærer. Christophersen (2012) sier at unge veisøkere må lære seg å ta ansvar, avklare hvem de er, hvem de ønsker å være og hvilke verdier de ønsker å realisere i livene sine.

Informant E sier hun har vært usikker på hva hun vil bli, og at det derfor er vanskelig å sette seg ned å tenke på framtidig utdanning- og karrierevalg. Hun etterlyser hjelp til å finne ut hva hun er flink til og passer som. Christophersen (2012) sier at unge må lære seg å ta ansvar for egne valg. Informant E ønsker videre å gi råd til andre veisøkere på 15 år at de må bli mer åpne for å velge yrkesfag og ikke bare ta studiespesialisering fordi andre tar det. Hun opplevde press fra medelever på at studiespesialisering åpnet flest muligheter, og var det beste valget. Informanten kjente ingen som valgte yrkesfag, og opplevde at hun fikk lite informasjon om yrkesfag. Årsaken til dette kan være at hun hadde allerede bestemt seg for studiespesialisering, og var ikke mottakelig for informasjon om yrkesfag på informasjonsmøtene.

Informant E ser i ettertid at hun skulle vært mer åpen for andre studiemuligheter enn studiespesialisering som programfag. Dette begrunner hun med at hun så andre som i utgangspunktet var demotiverte på grunnskolen slite på skolen, disse ville nok fått større utbytte av utdanningen på yrkesfag med mer praktisk rettede fag. Virgerland (2006) legger vekt på at mennesker er ulike og har ulike evner, preferanser og muligheter til å velge et godt liv. Samfunnet er en helhet, og vi har ulike roller som alle må fungere for at hjulene skal gå rundt. Det er ikke alle som ønsker å ta høyere utdanning, og alle yrker er viktige for at samfunnet skal fungere.

6 KONKLUSJON

Konklusjonskapittelet vil kunne gi svar på hvordan fem informanter ser sin situasjon opp mot hovedproblemstillingen. Oppgaven vil dermed kunne gi økt kunnskap om karriereveiledning av unge voksne, og kunne gi svar andre unge kjenner seg igjen i. Likevel vil ikke svarene kunne generaliseres til at alle unge opplever egen situasjon slik informantene i denne undersøkelsen gjør, for temaet er stort og komplekst. Målet er likevel å kunne belyse hvordan en samtaler med unge voksne om karrierevalg kan gjennomføres, og tanker unge har om utdannings- og karrierevalget.

I del 6.1 vil konklusjonene på undersøkelsen sees opp mot de ulike hovedkategoriene som er benyttet i kapittel 4 og 5. Kapittelet vil gi svar på hvordan informantene planlegger framtiden, hvorfor de valgte utdanningen de tok, og deres tanker om framtiden. Kapittelet vil kunne gi svar på hva som gjorde at informantene så sitt potensiale, og hva som motiverte dem til videre utdanning og jobbsøking. Tilslutt vil kapittelet belyse informantenes råd til 15-åringene som skal ta et valg om videregående, og råd til karriereveiledere som skal veilede unge veisøkere. I dette kapittelet har jeg valgt å se bort fra hvilke av informant A, B, C, D og E og som kommer med uttalelsene fordi jeg vil ha fokus på tema i hver hovedkategori.

Del 6.2 vil belyse om konklusjon og funnene er valide, og om metoden som er valgt gir svar på det undersøkelsen er ment å gi svar på. Validiteten styrkes om problemstillingen og forskningsspørsmålene er forankret i teori, og om det er logiske sammenhenger mellom teori og funnene i undersøkelsen. Reliabilitet er avhengig av hvor pålitelig datamaterialet er i undersøkelsen. Generaliserbarheten vil være om resultatet kan benyttes til å si noe generelt om tema, og om det kan overføres til andre personer og situasjoner.

Del 6.3 vil ta for seg metodekritiske betraktninger. Valg tatt underveis i prosessen med å skrive masteroppgaven vil bli sett på i et kritisk lys. Her vil oppgaven se på hvordan valgene underveis kan ha påvirket resultatet, og i hvilken grad. Jeg vil også se på hvordan valg av informantene har hatt innvirkning, fordi jeg har en relasjon til alle fra før. Videre vil jeg se på hvordan valg av metode og design har innvirket på oppgaven. Min kunnskap om tema, valg av teori, valg av spørsmål i intervjuguiden vil også kunne påvirket resultatet. Tilslutt vil jeg se på valg av oppfølgingsspørsmål til informantene under intervjuene, og valg av det jeg har

oppfattet som interessante funn i analysen. Målet har vært at alle valgene i oppgaven skal være reflektert og godt begrunnet, og at valgene skal være fornuftige.

6.1 Konklusjonene på undersøkelsen

I denne delen av oppgaven vil jeg skrive venstrevendt og det vil først komme en kort oppsummering av hovedfunn, og så en mer utfyllende gjennomgang av de viktigste funnene under hvert av de seks hovedtemaene. Figuren under er en visualisering av hovedfunnene i hvert av de seks hovedkategoriene.

Figur 9 Hovedfunnene i kapittel 6

1. Egen praksiserfaring:

Hovedfunnet i temaet Egen praksiserfaring, er hvor viktig tillit og en gode relasjon er for mestring, læring og utvikling. Informantene opplevde praksiserfaringen som avgjørende for egen selvtillit, motivasjon og tro på seg selv. Informantene fortalte at de fikk god oppfølging i praksis. Veilederne ga dem konstruktiv kritikk på oppgavene de utførte. De lærte mer og ble trygge på seg selv med å mestre jobben. Positiv tilbakemelding og læring gjorde dem mer mottakelig for påvirkning og innflytelse.

Det at informantene reagerer så positivt på god og personlig oppfølging viser hvor viktig det er med kunnskap om kommunikasjon med unge, og selvinnsikt rundt egen kommunikasjon. Unge motiveres i større grad av støtte og positive tilbakemeldinger.

Oppfattelsen av manglende positiv støtte fra lærere kan være en følge av manglende relasjon og metakommunikasjon. Informantene opplevde lærernes mindre positive tilbakemelding som negativ respons. Alle opplevde tilbakemeldingene fra praksis som positive. Dette kan være fordi tilbakemeldingene var kongruente, både kroppsspråk og paraspråk viste en positiv tilbakemelding. Informantene ble i like stor grad påvirket av positive tilbakemeldinger og av oppfattelsen av empati og forståelse i relasjon. Dette viser at i en samtale der god relasjon er etablert, vil unge være mer mottakelige for læring og få større utbytte av tilbakemeldinger.

2. Valg av riktig utdanning:

Hovedfunnet i temaet Valg av riktig utdanning, er hvor usikre 15-åringene er i forhold til å ta et utdanningsvalg. De har ikke kunnskaper om hva som er viktige faktorer de burde tenke over for å gjøre et reflektert og riktig utdanningsvalg. Informantene hadde heller ikke kvalifikasjoner til å vurdere om de ut fra personlighet passet til utdanningen de valgte, og om dette var en utdanning som ville passe deres interesser, helse eller sterke og svake sider. Dermed mente informantene at utdanningsvalget ble tatt på sviktende grunnlag, og de tre informantene som valgte riktig utdanning på første forsøk, uttrykte dette som flaks.

Informantene opplevde det vanskelig å velge videregående utdanning. De to informantene som valgte feil fikk større selvinnsikt, og erfarte det som en del av prosessen med å velge riktig utdanning. De tre informantene som valgte riktig utdanning oppfattet dette som rent hell, og var glade for at valgene ble riktige for deres del. Røise (2011) sier at unge hjerner er i utvikling, og det gjør at følelser oppfattes sterkere. Dette medfører at 15-åringene er i en alder der de ikke ser langsiktig gevinst opp mot mulighetene for rask gevinst.

Informantene forklarte under intervjuene at de opplevde det som vanskelig å finne riktig utdanningsvalg når de hadde så mange muligheter å forholde seg til. De var ikke i stand til å vurdere de ulike utdanningene, og mulighetene utdanningene ga. Dermed mente de utdanningsvalgene ble tatt på usikre grunnlag, for de visste ikke hva de gikk til og ikke om valget passet til deres personlighet og egenskaper. Dette kan forklares ut fra Birkemo (2007) sin teori om at unge veisøkere ikke klarer å sette ulike faktorer i et utdanningsvalg opp mot

hverandre, og informantene opplevde at de velgte utdanning på sviktene grunnlag fordi de ikke så hvordan valget passet dem på sikt.

Det å se utviklingen i intervjuene var overraskende. Underveis i samtalen ble informantene tydeligere på hva de ønsker å gjøre for å nå sine mål med utdanningen de har valgt. Hartviksen og Kversøy (2008) legger vekt på at motivasjon handler om behov, interesser og drømmer. Det å jobbe mot ønsket situasjon er en drivkraft som gir energi, mennesker trenger å bli utfordret for å utvikle seg.

Under samtalene skjedde det både bevisstgjøring og utfordring, informantene ble utfordret til å svare på spørsmål om hvorfor de hadde valgt som de gjorde og hva de ønsket å gjøre framover. Informantene måtte tenke gjennom sine valg og det satte i gang en bevisstgjøringsprosess som førte til at de ble mer bevisste på egne valg og ønsker for framtiden.

SØT modellen som struktur på intervjuene ga en bevisstgjøring på situasjon nå, ønsket situasjon og tiltakene som fører til ønsket situasjon. I tillegg fikk informantene spørsmål som skapte refleksjon rundt viktige temaer innen karriere- og utdanningsvalg. Spørsmål og refleksjon over svarene førte til en prosess der mange brikker falt på plass for informantene. Dette viser hvor viktig det er å gi unge en arena der de må ta valg, reflektere og begrunne sine avgjørelser. Der unge tar ansvar for egne valg, men på samme tid blir stilt spørsmål som er viktige å tenke over, og som gjør at valgene blir gjennomtenkte.

3. Valg av yrke:

Hovedfunnet i temaet Valg av yrke, er at informantene opplevde positive tilbakemeldinger og mestring i praksis som avgjørende for valg av framtidig yrke. Alle informantene opplevde praksis som så positivt at de ønsket å utdanne seg for å kvalifisere seg til å fortsette å jobbe innenfor samme fagfelt. Selv de to informantene med ambisjoner fant ut hva de ønsket som framtidig yrke gjennom praksiserfaring. Det å få positive tilbakemeldinger og oppleve mestring i praksis ble en viktig erfaring og livsendringsopplevelse for informantene. Informantene fortalte under intervjuene at det å få kollegaer som var positive og støttende, og bli en del av et godt arbeidsmiljø, ga dem lyst til å fortsette.

To av informantene har ambisjoner og ønsker å bli ledere på sikt. De uttrykte behov for selvrealisering og utvikling, det ga dem drivkraft til å jobbe hardt med studier og jobb. Intervjuobjektene satte seg mål og var bevisste på hvilke tiltak som førte fram til ønsket situasjon. Drivkraften til disse informantene er indre motivasjon. De har lyst til å gjøre sitt beste, og bevise ovenfor seg selv og andre at de får til det de ønsker. Dette støttes av Imsen (2000) som vektlegger humanistisk psykologi. Teorien bygger på det frie handlende mennesket, som har behov for åndelig vekst og selvrealisering. De andre tre informantene ønsker trivsel og en jobb som gir dem glede og mestringsfølelse. Dette viser hvor viktig et godt arbeidsmiljø er. Alle informantene opplevde praksis som så positivt at de ønsker og utdanne seg for å kvalifisere seg til jobb innen samme fagfelt.

4. Tanker om eget potensiale:

Hovedfunn i temaet Tanker om eget potensiale, er at alle informantene har tro på eget potensiale og muligheter, og det er behovene for trivsel og trygghet som er avgjørende for om de vil ta høyere utdanning eller jobbe. De to informantene som har ambisjoner ønsker å jobbe seg opp i gradene med å ta mer utdanning underveis og kvalifisere seg til bedre stillinger etter hvert. De har et sterkt behov for selvrealisering og har stor tro på egne evner. I tillegg virker det som om de har et sterkt konkurranseinstinkt der de konkurrerer mest mot seg selv, men også mot andre. Informantene fortalte under intervjuene at de liker å skille seg ut som dyktige, og det å få positive tilbakemeldinger på arbeidet de gjør gir dem motivasjon til å jobbe enda hardere.

Informantene jobber derfor svært hardt på skolen og i praksis, oppnår gode resultater og har tro på at de vil nå langt om de bare fortsetter å gjøre sitt beste. Siden intervjuobjektene ønsker lederjobber på sikt, vil de å ta høyere utdanning, for det ser at det er nødvendig for å nå målene sine. Dette støttes av Gravås (2011) som sier veisøker må se sine personlige ferdigheter og selv utvikle disse i takt med valgene som tas. Informantene ser hva som er viktigst for dem selv og tar bevisste valg ut fra hva de ønsker seg.

De tre informantene som setter trivsel som viktigst, ser at de har potensialet til å klare det de ønsker. De ser ikke bort fra at de tar mer utdanning etter hvert om de ser behovet for det. Dette støttes av Imsen (2000) som sier motivasjon har sammenheng med grunnleggende verdier, informantenes handlinger forklares ut fra hva personen ser på som positivt og negativt for seg selv. Informantene fortalte under intervjuene at de ønsker å bli en del av et

positivt arbeidsmiljø. De la vekt på at om de ikke trives vil de ta mer utdanning, fordi det vil øke deres sjanser til en jobber som de vil trives i. De vil også ta mer utdanning dersom de får behov for mer utfordring og selvutvikling. De ser alle tre at ønsker de en mer utfordrende jobb, øker de mulighetene til å kvalifisere seg til jobber ved å ta mer utdanning. Likevel ser de for seg at de nå har nok utfordring og ikke ønsker videre utdanning ennå.

5. Informantenes egen motivasjon:

Ut fra hva som er beskrevet vil hovedfunn i temaet Informantenes egen motivasjon, være at informantene har behov for positive tilbakemeldinger for å se selv hva de er flinke til. Denne usikkerheten på hva de kan komme også fram under valg av utdanning. Informantene som fikk en god relasjon til kollegaer eller veiledere i praksis eller jobb tok lettere til seg tilbakemeldingene de fikk. De opplevde mestring og utviklet seg i takt med egen selvtillit og trygghet. Det ser ut som om informantene trenger tilbakemelding fra personer de har en god relasjon til før de tar det til seg kritikk. Tilbakemeldingene blir da oppfattet som konstruktive og gitt i beste mening, og brukt til læring og utvikling.

Den gjensidige anerkjennelsen og respekten intervjuobjektene opplevde i praksis og jobberfaring ble en viktig bidragsyter til informantenes selvmotivasjon. Det å oppleve å lære raskere og få tilbakemelding på at de er flinke gjorde at informantene fant ut at dette ønsker de å arbeide videre med. Dermed valgte informantene å se på yrket som riktig valg for dem selv, og la videre utdannings- og karriereplaner med dette yrket som mål. Dette støttes av Haukedal (2014) som sier at unge har behov for å ta kloke valg.

Informantene første positive yrkeserfaring ble dermed det de ønsker å utdanne seg til. Informantene ser at handlingene deres fører til at de oppnår et arbeidssted de trives i, og en jobb der de opplever anerkjennelse, ros og respekt fra kollega. Dette gjør at tre av informantene godt kunne tenke seg å fortsette i yrket, og det gir motivasjon til å fortsette og gjøre en god innsats. De to informantene med ambisjoner ser dette som en god start på deres karrierer, de vil videre vurdere litt friere hva de ønsker å utdanne seg til ut fra den kunnskapen de har ervervet seg når nye valg om videre karriere- og utdanningsvalg skal tas.

Det at informantene i stor grad motiveres av ytre faktorer som anerkjennelse og ros ser ut til å være årsaken til at praksiserfaring ble avgjørende for at de fant ut hva de ønsker for framtiden. Imsen (2000) sier at motivasjon er hvordan våre følelser, tanker og fornuft sammen påvirker

og gir mening til våre handlinger. Det å få gode tilbakemeldinger motiverte informantene til å jobbe hardere, de opplevde forsterkning av mestringfølelsen og at det var viktig at innsatsen ble lagt merke til av kollegaer.

Underveis i intervjuene ble informantene tydeligere på hva som motiverte dem. Det å bli stilt spørsmål og måtte svare, satte i gang en bevisstgjøring hos dem. De reflekterte rundt egne valg og muligheter, fikk satt ord på egne mål og ønsker for framtiden, og forklarte hva som gir dem motivasjon til å gjøre en innsats. Det var ulikt hva som motiverte informantene. En av dem skiller seg ut ved at hun motivertes av at andre ikke har tro på henne, og hun får lyst til å bevise at hun klarer alt hun ønsker å klare. Hun snur dermed mangel på positive tilbakemeldinger til indre motivasjon. Hun forteller at hun gleder seg over å kunne vise hva hun har klart, og hun håper andre skal bli imponerte og se hvor ressurssterk hun er. Hun gir inntrykk av at hun selv ser sin styrke, er trygg på seg selv og liker å skille seg ut.

Informantene A og C, som har ambisjoner, motivertes i stor grad av indre faktorer. Det å sette seg mål og jobbe hardt gir dem mestringfølelse og pågangsmot. De har satt seg som mål å bli ledere på sikt og ønsker å gjøre karriere. Det å nå delmål gir dem motivasjon og tro på at de vil nå langt. Det virker som om informantenes indre drivkraft gjør at hindringer blir til utfordringer som de finner ut av. Dermed undersøker de mer ut muligheter, leser og undersøker og lager seg planer og mål.

De andre tre informantene, som motiveres mer av ytre faktorer som anerkjennelse og ros, virker å jobbe hardere for å få oppnå positive tilbakemeldinger fra andre på at de er flinke. Intervjuobjektene virker under intervjuene mer usikre på egne evner og utrykte behov for tilbakemeldinger fra andre for å tro på at de er flinke. Likevel viser alle tre informantene stor selvtillit og tro på egne evner og motivasjon. De har satt seg andre mål enn de som ønsker statur og lederjobber. De setter trivsel og mestring høyt, og tar valgene sine ut fra hva som er viktig for dem selv, og hva de motiveres av.

6. Informantenes råd til veisøkere og karriereveiledere:

Hovedfunnet i temaet Informantenes råd til veisøkere og karriereveiledere, er at unge trenger hjelp til å reflektere rundt utdanningsvalget. Informantene ser selv at de skulle ha undersøkt mer grundig hva de gikk til og hvilke muligheter de ulike studiene ga. De visste ikke hva de gikk til, og følte at det bare var flaks at de valgte riktig utdanning. Dette støttes av Røise

(2011) som sier at veiledere må være bevisst på unges kortsiktige tankegang, og bidra til refleksjon over langsiktige perspektiv.

Rådet informantene gir, er at unge har behov for hjelp av karriereveiledere som har kunnskap om både utdanningssystemet og yrkesvalg. I tillegg sier de at karriereveiledere må ha kunnskap om det å veilede unge veisøkere, hjelpe unge til å reflektere over sine valg. Unge må selv avgjøre hva de vil, men ved å få reflektert rundt utdannings- og karrierevalget mener informantene at unge får større muligheter, og blir tryggere på valgene de tar.

Veisøkerne tar alle utgangspunkt i egen situasjon når de gir råd til andre. Dette kaller Wallroth (2010) og mentalisere, vi forstår andre gjennom å forstå oss selv. Rådene informantene gir blir styrt av deres behov og ønsker. Informantene anbefalte bedre karriereveiledning, og sier 15-åringer har behov for flere samtaler om utdanningsvalg for å få tid til å reflektere og tenke over hva de vil. Unge må få satt tanker på hva som er viktig for dem, tenkt på hvilke kvaliteter de har og hjelp til å se hva de passer som. Informantene ønsker at 15-åringer skal få hjelp av karriereveiledere som gir dem trygghet på at de gjør reflekterte og gode utdanningsvalg.

6.2 Undersøkelsens validitet, reliabilitet og generaliserbarhet

Gyldigheten til resultatet vil være om jeg som forsker har forstått informantene riktig. Derfor har jeg valgt informanter jeg har en relasjon til og som har tillit til meg fra før.

Intervjuobjektene vil være åpne og svarene skal i størst mulig grad være respondentenes egne erfaringer. I tillegg har relasjonene til informantene vært preget av åpenhet, noe som øker sjansen for at viktig informasjon ikke blir holdt tilbake. På samme tid vil åpenheten gjøre det lettere å avklare underveis forståelsen av både spørsmål og svar. Dette vil igjen styrke validiteten i undersøkelsen.

Intern validitet er om jeg som forsker kan avvise alle årsakssammenhenger som kan påvirke resultatet i undersøkelsen. Under intervjuene har jeg vært bevisst på å ikke påvirke svarene til informantene og ikke stille ledende spørsmål. Spørsmål underveis i intervjuet har hatt fokus på å øke forståelsen, og få svar på hovedproblemstillingen.

Troverdigheten og reliabiliteten til resultatet sikres ved at spørsmålene i intervjuguiden er forankret i hovedproblemstillingen og teori. Dette er ment for å gjøre forskningen oversiktlig, og gjøre funnene troverdige ved at de knyttes opp mot aktuell teori. Troverdigheten henger sammen med om forskerne gjør rede for hvordan data utvikles. Oppgaven er tydelig på hvordan dataene bearbeides, hva som er teori og hva som er forskerens tolkninger. Argumentasjonen opp mot teori i oppgaven er ment å overbevise leseren om at kvaliteten på forskningen er god, og dermed også verdien av resultatene.

Ekstern validitet er i hvilken grad årsakssammenhengene holder i andre sammenhenger og mulighetene til å bruke resultatet til å generalisere. Undersøkelsen er en kvalitativ undersøkelse med fem informanter. Selv om jeg mener resultatet kan overføres til andre unge som får samme spørsmål og i lignende situasjoner, vil ikke resultatet være hevet over enhver tvil. Resultatet på oppgaven viser hvordan fem unge ser på deres livssituasjon opp mot hovedproblemstillingen. Likevel mener jeg resultatet kan brukes som en rettleiding for hva som kan forventes i lignende situasjoner, der jeg mener andre unge veisøkere i stor grad vil kjenne seg igjen i funnene. Dette forsterkes også ved at funnene er forankret i teori, og at jeg som forsker er kjent med fagfeltet.

6.3 Metodekritiske betraktninger

Underveis i prosessen har metodiske valg kunnet påvirke resultatet, som valg av kvalitativ metode og dybdeintervju av fem informanter. Hadde det vært flere informanter ville oppgaven blitt for stor, og det hadde ikke vært mulig å gå i dybden slik som denne oppgaven gjør. Med bare fem informanter ble det viktig å velge informanter som ville gi fyldige og troverdige data.

Nyeng (2012) sier objektivitet vil være vanskelig fordi mennesker tolker situasjoner ulikt. Dermed vil informantens svar på spørsmålene være en fortolkning og ikke en sannhet, men den personens oppfattelse av fenomenet. Intervjuguiden godt bearbeidet for å veie opp for objektivitetsutfordringen i datamaterialet, og så knyttet til teori og forankret i hovedproblemstillingen.

Videre sier Nyeng (2012) at det å skrive en masteroppgave om andres synsvinkel krever aktivt lytting og forståelse av informantens ståsted. Dermed falt valget på fem informanter

som jeg kjenner fra før, og var positive til å delta i undersøkelsen. Siden relasjon allerede er etablert, er målet å få til en samtaler basert på gjensidig tillit, respekt og åpenhet. Det vil styrke kvaliteten på innsamlet data, og øke forståelsen av kommunikasjon mellom forsker og intervjuobjektene.

Ifølge Johannessen (2011) vil valg av metode beskrive hvordan jeg i denne masteroppgaven går fram for å samle inn forskningsdata, og hvordan dataen som er samlet inn analyseres. Siden dette er en studie av mennesker, har jeg valgt en samfunnsvitenskapelig metode. Hva jeg oppfatter som spennende funn og hva som legges vekt på vil likevel kunne påvirke resultatet. På samme måte som resultatet kan være påvirket av mitt valg av informanter og utvalget av teori. Jeg har arbeidet med karriereveiledning av unge voksne i fem år, og har dermed kunnskap om tema. Dette gjør at jeg vil være kritisk til innsamlet data, på samme tid som det gir meg trygghet til å ikke ønske å påvirke resultatet. I undersøkelsen er alle valg tatt bevisst for å få et troverdig resultat som kan generaliseres og gi kunnskap om karriereveiledning av unge voksne.

7 OPPSUMMERING

Masteroppgaven er en forskningsbasert studie om kommunikasjon med unge voksne om karrierevalg. Målet er å gjøre funn som belyser tema og gir svar på problemstillingen; *Hvordan kan karriereveiledning bidra til å finne potensialet, og evnen til selvmotivering?* Problemstillingen har blitt operasjonalisert i tre forskningsspørsmål for å avgrense tema og få en mer målrettet og oversiktlig oppgave. Forskningsspørsmålene har igjen blitt utgangspunkt for intervjuguiden. Intervjuguiden starter med fem spørsmål fra SØT modellen om situasjonen nå, ønsket situasjon og tiltakene informantene ser fører fram til ønsket situasjon. Dette for å få et felles utgangspunkt for intervjuene og få etablert en god dialog før hovedspørsmålene ble stilt. Hvert forskningsspørsmål har blitt til fem spørsmål i intervjuguiden. Spørsmålene informantene ble stilt har dermed et formål med å gi svar på hovedproblemstillingen.

Del 7.1 er en utdyping i forhold til om undersøkelsen har gitt svar på de tre forskningsspørsmålene og hovedproblemstillingen. Målet med operasjonaliseringen av problemstilling til tre forskningsspørsmål er å begrense oppgaven og gi en tydeligere rød tråd tilbake til problemstillingen. I tillegg er det ment for å gi en struktur som gjør det enklere for leseren og følge prosessen fra start til slutt. I del 7.2 tar oppgaven kort for seg forhold som har kunnet påvirke forskningen. Dette for å vise en bevisstgjøring rundt forhold som kunnet påvirke forskningen, men også å vise hvordan oppgaven har tatt hensyn til dette. Del 7.3 ser på hva jeg som forsker har lært av å skrive denne oppgaven, og hva jeg tar med meg videre i arbeid med mennesker, som veileder og som fagperson. Oppsummeringen avsluttes med del 7.4 som ser på forhold som ville vært interessant og undersøke videre.

7.1 I forhold til om undersøkelsen har gitt svar på problemstillingen

Under vil jeg kort ta for meg om undersøkelsen har gitt svar på de tre forskningsspørsmålene og tilslutt vil jeg svare på hovedproblemstillingen. For å strukturere svarene vil jeg lage små overskrifter som skiller svarene fra hverandre.

Forskningsspørsmål 1:

Hvordan hjelpe unge voksne til å se eget potensiale og gjøre et reflektert utdannings- og karrierevalg? Gjennom undersøkelsen kom det fram hvor viktig det er med positive tilbakemeldinger for å gjøre informantene mottakelig for påvirkning og innflytelse. Positive

tilbakemeldinger var ifølge informantene i undersøkelsen avgjørende for at de så sitt potensiale og sine sterke sider. I tillegg var en god relasjon og tillit til veilederne avgjørende for at informantene opplevde tilbakemeldingene som positive og gitt i beste mening. Det er viktig at informantene opplever empati og forståelse i relasjon, for å kunne ha en god og åpen samtale. Det skal tillit og forståelse for formålet med samtalen til, for å kunne snakke om sitt potensiale, egne ønsker og drømmer for framtiden.

Unge har behov for å ta egne valg for sin framtid både når det gjelder karriere og utdanning, og de trenger hjelp til å se sitt potensiale og mulighetene utdanningen gir. Undersøkelsen viste at unge trenger hjelp til å forstå ulike faktorer i en utdanning opp mot hvem de er og deres potensiale. Det å strukturere veiledningssamtalen og se på ulike sider ved en utdanning, vil hjelpe unge veisøkere til å forstå bedre den informasjonen som de mottar. I tillegg kom det fram i undersøkelsen at det var hensiktsmessig å legge opp til flere karriereveiledningssamtaler, for å gi veisøkere mulighet til å reflektere og gjøre bedre gjennomtenkte valg av utdanning.

Forskningsspørsmål 2:

Hvordan hjelpe unge veisøkere til å finne egen motivasjon? I undersøkelsen kom det fram at informantene fant motivasjon gjennom å se egne behov og jobbe mot en situasjon de ønsket seg. Tre av informantene fant egen motivasjon gjennom å drømme og jobbe mot å oppnå en jobb de vil trives i, mens to av informantene drømte om en lederjobb med anerkjennelse og påvirkningskraft. Derfor bør karriereveilederen forsøke å finne drivkraften til veisøkerne, og finne ut hva som gir dem energi til å jobbe for å nå mål.

Informantene fant også motivasjon gjennom positive tilbakemeldinger i praksis, og de opplevde mestring og fikk trygghet på at de var flinke. Informantene opplevde tilbakemeldinger fra lærere på utdanningen som mindre positiv, og i undersøkelsen kom det fram at informantene oppfattet tilbakemeldinger i praksis som mer positivt. Det viste seg at konstruktive tilbakemeldinger fra personer veisøkere har tillit til, faglig respekt for og en god relasjon til er avgjørende for om de unge oppfatter tilbakemeldingene som positive og tar det til seg. Det å få positive tilbakemeldinger ga dem motivasjon til å jobbe hardere, og de fikk trygghet, større faglig utvikling og mestringsfølelse.

Det å utvikle seg innenfor et fagfelt de hadde interesse for ga informantene åndelig vekst, selvrealisering og de blomstret opp. Det viser hvor viktig det er for unges motivasjon å få faglig utvikling, mestringsfølelse og få dekt egne behov og jobbe mot mål de ønsker seg. Derfor mener jeg en karriereveileder bør være bevisst på å bygge tillit og gode relasjoner til veisøkere, lytte og hjelpe dem å finne egne drømmer, behov, mestringsområder og interesser. Gjennom å avdekke og bevisstgjøre veisøkere på alle de små elementer som tilsammen gir drivkraft og energi, vil de finne egen motivasjon.

Forskningsspørsmål 3:

Hvordan hjelpe unge veisøkere til å tenke langsiktig i valg av utdanning og karrierevalg? I undersøkelsen kom det fram at informantene har behov for å ta kloke valg, og at de har behov for hjelp til å se langsiktig gevinst og hva de oppnår med å ta en utdanning. Karriereveiledere bør derfor gi veisøkere kunnskap om ulike utdanninger og muligheter de har. Undersøkelsen viste også at informantene var usikre på valg av videregående utdanningen, og selv opplevde å velge på sviktende grunnlag. Informantene mente 15-åringer trenger hjelp av en karriereveileder til å se hva de passer til og hjelp til å reflektere og bli tryggere på hva de selv ønsker og valget de skal ta om videre utdanning og karriere.

I undersøkelsen kom det også fram at unge ikke klarer å forholde seg til all informasjon om utdanninger, og at de trengte hjelp til å strukturere informasjon. Dette viser hvor viktig det er å gi informasjon til veisøkere. Informasjon blir konstruktiv og gitt for å opplyse dem om utdanningene de tenker på og mulighetene utdanningene åpner opp for. Dette for å gjøre det lettere å tenke langsiktig, og for å se hvilke valg som fører til ulike muligheter og yrker. Når valg av utdanning og yrke er tatt er det lettere for veisøkere å ta inn over seg informasjon om selve utdanningen, fag og inntakskrav.

Hovedproblemstillingen:

Hvordan kan karriereveiledning bidra til å finne potensialet, og evnen til selvmotivering? Det kom tydelig fram i undersøkelsen hvor viktig gode relasjoner og tillit er for informantenes mestring og utvikling. Ut fra dette mener jeg en karriereveileder må være bevisst på å sette seg inn i veisøkeres livsverden, bygge tillit og gode relasjoner før en samtale om temaet karriereveiledning av unge starter. Det vil danne grunnlag for konstruktive og ærlige samtaler, der unge veisøkere får tillit til å snakke om sine drømmer og ønsker for fremtiden.

Det kom også fram i undersøkelsen hvor usikre unge er i forhold til å ta et utdanningsvalg. Derfor må veiledere være forsiktig med å fortelle om egne perspektiver og gi råd til unge, fordi det kan påvirke en usikker veisøker. Karriereveilederen bør heller lytte, forsøke å forstå veisøkere og oppmuntre til refleksjon. Dette vil få dem til å reflektere og ta ansvar for egne valg for framtiden. Karriereveilederen kan komme med kunnskap om utdanninger og muligheter veisøkere har ut fra deres ønsker om videre karriere. Denne konkrete kunnskapen vil gi informasjon som veisøkere kan reflektere over, og gjøre det enklere å ta valg.

Gjennom en åpen samtale om utdanningsmuligheter må karriereveilederen lytte til veisøkeren og stille konkrete spørsmål underveis for å åpne opp for refleksjon rundt valgene som skal tas. Veisøkeren selv må bli klar over sine egne muligheter i forhold til kravene de ulike utdanningene stiller. På samme tid som veisøker får mer informasjon, må likevel veileder begrense og strukturere informasjon slik at veisøker klarer å ta imot og forstå budskapet. Informantene i oppgaven la vekt på at de synes informasjon var vanskelig å ta inn over seg og det var lett å bli overveldet. Derfor kan det være gunstig å ha flere samtaler, så veisøkere kan få bearbeidet informasjon og få mulighet til å reflektere over valgmuligheter. Klarer veilederen å balansere informasjon om utdanning og muligheter, vil veisøkere få større utbytte og bli mer åpen for å undersøke mer, i tråd med informantenes råd.

Informantene opplevde at de hadde behov for positive tilbakemeldinger fra andre de har gode relasjoner og tillit til for å se selv deres sterke sider og potensiale. Veileder og veisøker må bygge opp en god relasjon i veiledningsfasen. Det er viktig for å åpne for positive samtaler, der veisøker erfarer at veileder ønsker det beste og er en god samtalepartner som unge ønsker å diskutere sin framtid sammen med. En samtale om karrierevalg må være frivillig og styrt av veisøkers behov og ønsker. SØT modellen anbefales for å strukturere samtalene og bevisstgjøre veisøkere på hva de ønsker.

Når veisøker selv har tatt sitt valg om videre utdanning og har satt seg mål for videre karriere, vil motivasjonen være styrt av et indre behov for å gjennomføre planen. Veisøkere har reflektert og tatt alle valgene ut fra hva de selv ønsker for framtiden, og det gjør at planen blir noe de føler nærhet til, og eier. Dette gir grunnlaget til selvmotivasjon. Utdanningsplanen er laget ut fra kunnskap om utdanningen og mulighetene utdanningen gir, dermed vet de hva de går til og hva de oppnår. Kunnskapen vil styrke veisøkers motivasjon underveis i

utdanningsløpet, for ved å vite hva de går til blir hindringene underveis snudd til motivasjon og mestring.

7.2 Forhold som kunne påvirket forskningen

Siden jeg kjenner foreldrene til to av informantene vil kommunikasjon om masteroppgaven og intervjuene kunne påvirket resultatet. Informantene kunne fått en forståelse av hva jeg som forsker ønsket og forske på, og dermed fokusert deres svar ut fra hva de trodde jeg forventet. Det samme er om informantene får forståelsen av at foreldrene skal få vite deres svar på intervjuet, og svarer ut fra hva de forventer foreldrene vil at de skal svare. I oppgaven ønsket jeg ærlige og oppriktige svar, uten påvirkning og forventninger. Derfor unngikk jeg all kommunikasjon i forkant, både med intervjuobjektene og foreldrene.

Informantene har sin opplevelse av valg av videregående utdanning, mens foreldrene kan ha ulik oppfatning av samme situasjon. Det samme vil være om jeg undersøker hvilken informasjon 10. klassinger får om valg av videregående utdanning. Skolens versjon være ulik informantenes, det vil kunne påvirket min tolkning av informantene. I intervjuene ønsker jeg å undersøke situasjon slik informantene oppfattet den, og påvirkning vil ha hindret dette.

Det at jeg kjenner informantene var ment å gi en fordel i allerede etablert tillit og relasjon. Jeg var bevisst på valget av informanter. Det at det ble bare jenter i undersøkelsen var tilfeldig. To gutter ble spurt om å delta, sa ja, men var opptatte uken intervjuene ble gjennomført. Min erfaring med å ha jobbet som karriereveileder av unge voksne i fem år, har kunnet påvirke hva jeg synes er interessante funn, og ønsket å sette fokus på i oppgaven. Valget av tema har blitt påvirket av mine år med karriereveiledning.

7.3 Forskers utbytte av forskningsprosjektet

Dette forskningsprosjektet har lært meg hvor viktig en god relasjon og tillit er for å få åpne samtaler, der begge får utbytte og påvirker på hverandre. Det at ikke informantene ble motivert av alle, støttes av teorien om at unge har behov for positive tilbakemeldinger. Dette støttes av alle informantene, der funnene viser at alle fant motivasjon og selvtillit gjennom praksis. I framtidig arbeid med mennesker vil jeg være mer bevisst på å bygge opp og vedlikeholde gode relasjoner basert på tillit og trygghet.

I prosessen med å skrive oppgaven så hadde jeg i starten store ambisjoner på hva jeg ville undersøke. Det tok tid å begrense problemstillingen og forskningsspørsmålene, for å holde en rød tråd gjennom hele oppgaven og få et godt resultat. Dette vil hjelpe meg i senere skriftlige arbeid, jeg vil unngå å tenke for stort og heller se på hva ønsker jeg å formidle eller undersøke.

I løpet av arbeidet med intervjuene ble jeg overrasket av hvordan informantene underveis i samtalene ble tydeligere på hva de ønsket og hva som var deres mål for fremtiden. Jeg fikk sett hvor viktig det er for unge å få reflektert rundt utdannings- og karrierevalget. Informantene fikk gjennom intervjuene spørsmål som gjorde at de måtte reflektere over deres oppfatning av egen situasjon. Denne refleksjonen hjalp dem med å finne deres vei videre, og alle informantene takket for hjelpen etter intervjuene.

Det at jeg som forsker stilte spørsmål, lyttet, og hadde fokus på informantenes situasjon og synsvinkel skapte refleksjon. Det viste meg hvor viktig det er å lytte, og hvor ødeleggende det er for unges prosess og refleksjon om en veileder kommer med velmente råd. Siden unge er usikre og ønsker å ta kloke valg for fremtiden, vil råd fra en veileder kunne påvirke valg. Derfor har jeg i prosessen med å skrive denne oppgaven erfart at det er viktig å stille gode spørsmål og lytte, isteden for å komme med velmenende råd.

7.4 Forhold som bør undersøkes videre

Det er flere avgrensninger som har vært nødvendig underveis i oppgaveskrivingen, som senere ville vært interessant og forske videre på. Det første jeg kunne tenkt meg og forsket videre på er å gå mer i dybden på hvert undertema og undersøkt hva som styrte valget av videregående utdanning hos flere av informantene, og deres tanker om fremtiden. Videre vil det være interessant å få svar på hva som gjorde at flere informantene så sitt potensiale først i praksis, og hva som motiverte dem til videre utdanning og jobbsøking. Det ville også vært interessant og fått belyst i en større oppgave informantenes råd til 15-åringer som skal ta et valg om videregående, eller råd til karriereveiledere som skal veilede unge veisøkere.

Samfunnsøkonomisk ville det vært nyttig å gjøre en større undersøkelse, der en kunne sett på virkningen av profesjonell karriereveiledning opp mot motivasjon, resultat og frafall i videregående. En undersøkelse der unge selv sier hva som er årsaken til at de valgte feil

utdanning, og hva de tror ville hjulpet for at de skulle velge riktig. Eller hva som fra unges ståsted er årsak til hvorfor de sluttet i den videregående utdanningen. Dette for å lære å kunne sette inn tiltak for å hindre frafall og øke motivasjon for skolearbeid.

LITTERATURLISTE

- Andreassen, I. H., m. fl. (2008). *Utdanningsvalg – identitet og karriereveiledning*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjørndalen, C. R. P. (2011). *Det vurderende øyet. Observasjon, vurdering og utvikling i undervisning og veiledning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Brochs-Haukedal, W. (2014). *Arbeids- og lederpsykologi*. Latvia: Cappelen Damm.
- Christophersen, J. (2012). *Veivalg, selvledelse i praksis*. Oslo: Schibsted forlag.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Drønen, T. S., m.fl. (2011). *Forståelsen av gyldne øyeblikk*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Eide, S. B. og Skorstad, B. (2013). *Etikk – til refleksjon og handling i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Everett, E. L. og Furseth, I. (2008). *Masteroppgaven – Hvordan begynne – og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fugleseth, K. og Skogen, K. (2007). *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk – design og metoder*. Oslo: Cappelens forlag AS.
- Gravås, T. F. og Gaarder, I. E. (red.) (2011). *Karriereveiledning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hatland, A. (red.) (2011). *Veivalg i velferdspolitikken*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hartviksen, M. og Kversøy, K. S. (2012). *Samarbeid og konflikt – to sider av samme sak*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Imsen, G. (2000). *Elevenes verden – innføring i pedagogisk psykologi*. Aurskog: Tano Aschehoug.
- Johannessen, A. m. fl. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Johannessen, J. A. og Olsen, B. (2008). *Positivt lederskap – Jakten på de positive kreftene*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Karlsen, T. J. (red.) (2011). *Veiledning under nye vilkår – skapende prosesser mellom veiledere og veisøker*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kleven, T. A. (red.) m. fl. (2011). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Oslo: Unipub.

- Kunnskapsdepartementet (2007). St. melding nr. 16. ... og ingen sto igjen — Tidlig innsats for livslang læring.
- Kunnskapsdepartementet (2011). Stortingsmelding nr. 22. Motivasjon - Mestring - Muligheter - Ungdomstrinnet.
- Kunnskapsdepartementet (2013) Stortingsmelding nr. 14. Kompetanse for en ny tid.
- Kunnskapsdepartementet (2015). Offentlig utvalg om karriereveiledning. Hentet 11. 04. 2015, fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ekspertutvalg-om-karriereveiledning/id2403783/>.
- Kuvaas, B. og Dysvik, A. (2013). *Lønnsomhet gjennom menneskelige ressurser – Evidensbasert HRM*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- McNiff, J. (2002). *Action research for professional development*. Internett utgave lastet ned 3. Mai 2013 <http://www.jeanmcniff.com/ar-booklet.asp>.
- Merleau-Ponty, M. (2012). *Kroppens fenomenologi*. Bokklubbens kulturbibliotek.
- Mikkelsen, A. og Laudal, T. (red.) (2014). *Strategisk HRM 1 – Ledelse, organisasjon, strategi og regulering*. Latvia: Cappelen Damm AS.
- Mikkelsen, A. og Laudal, T. (red.) (2014). *Strategisk HRM 2 – HMS, etikk og internasjonale perspektiver*. Latvia: Cappelen Damm AS.
- Mitchell, T. R. og Larson, J. R. (1987). *People in Organizations*. New York: McGraw-Hill.
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pettersen, R. C. og Løkke, J. A. (2007). *Veiledning i praksis – grunnleggende ferdigheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet – fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Skaalvik, E. M. og Skaalvik, S. (2013). *Skolen som læringsarena – selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Solberg, K. (red.) (2005). *I morgen – studievalg, utdanning i utlandet, friår, studentøkonomi, selvinnsikt, utveksling*. Steinkjer: Kaleidoskopet sats og trykk.
- Spurkeland, J. (2012). *Relasjonskompetanse – resultater gjennom handling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Spurkeland, J. (2013). *Relasjonsledelse*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Tiller, T. (2006). *Aksjonslæring – forskende partnerskap i skolen. Motoren i det nye læringsløftet*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder – i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Tveiten, S. (2010). *Veiledning – mer enn ord...* Bergen: Fagbokforlaget.
- Vigeland, K. (2006). *Lykkelig – om lykke og menneskets behov*. Oslo: Humanistisk forlag.

VEDLEGG 1: Intervjuguiden

Intervjuguide

SØT modellen - utgangspunkt:

1. Hva er din yrkes og utdanningsbakgrunn? (Situasjon nå)
2. Har din utdanning passet til din arbeidssituasjon? (Forklar)
3. Hva ønsker du om å bli? (Ønsket situasjon)
4. Hvilke tiltak skal til for at du når ønsket situasjon? (Tiltak)
5. Har ønsket situasjon endret seg underveis i utdanningen eller etter hvert som du ble eldre? (Hvorfor)

Karriereveiledning se potensiale:

6. Hva fikk deg til å se ditt potensiale og påvirket ditt yrkesvalg? (Livsendringsopplevelser)
7. Hvordan og hvorfor påvirket det deg? (endring)
8. Hva ville fått deg til å se ditt potensiale tidligere, og fått deg til å utnytte ditt potensiale bedre?
9. Hva er ditt potensiale?
10. Hvor langt kan du nå?

Karriereveiledning skape indre motivasjon:

11. Hva motiverer deg
12. Hva demotiveres du av?
13. Hva kan en karriereveileder gjøre for deg? (Behov/motivasjon)
14. Hvordan kan en karriereveileder få deg til å lage en langsiktig utdanningsplan? (Livslang læring)
15. Hva er viktig for deg for at du skal realisere ditt potensiale? (Bli det du har lyst til)

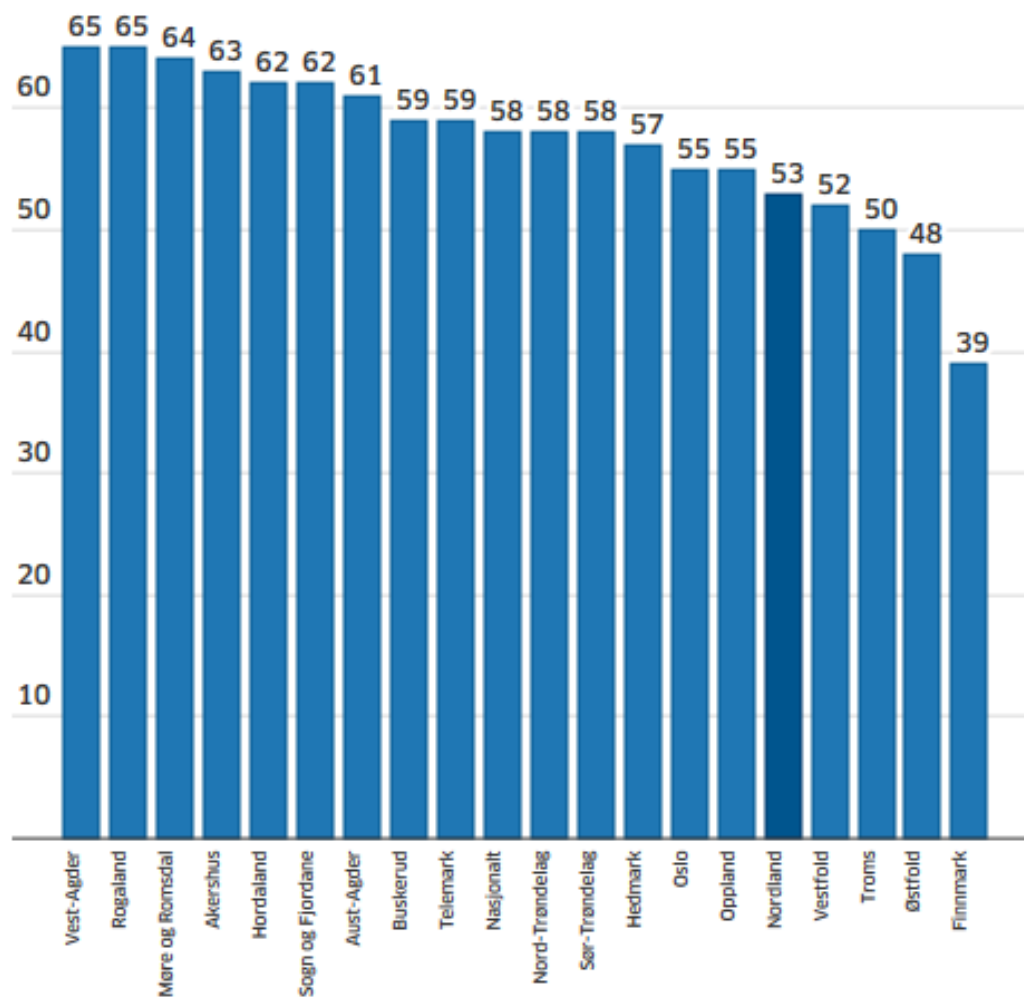
Karriereveiledning hjelp til å tenke langsiktig:

16. Hvilke karrierevalg har du vært mest fornøyd med og hvilke karrierevalg har du vært mindre fornøyd med? (begrunn)
17. Hvis du kunne valgt annerledes hva ville du endret?
18. Hva er planen din videre?
19. Hva kunne en karriereveileder ha gjort for å motivere deg til å realisere deg selv?
20. Hvis du hadde gått til en karriereveileder når du var 15 hva mener du ville motivert deg til å finne ditt potensiale og utnytte mulighetene best mulig?

VEDLEGG 2: Statistikk frafall videregående utdanning

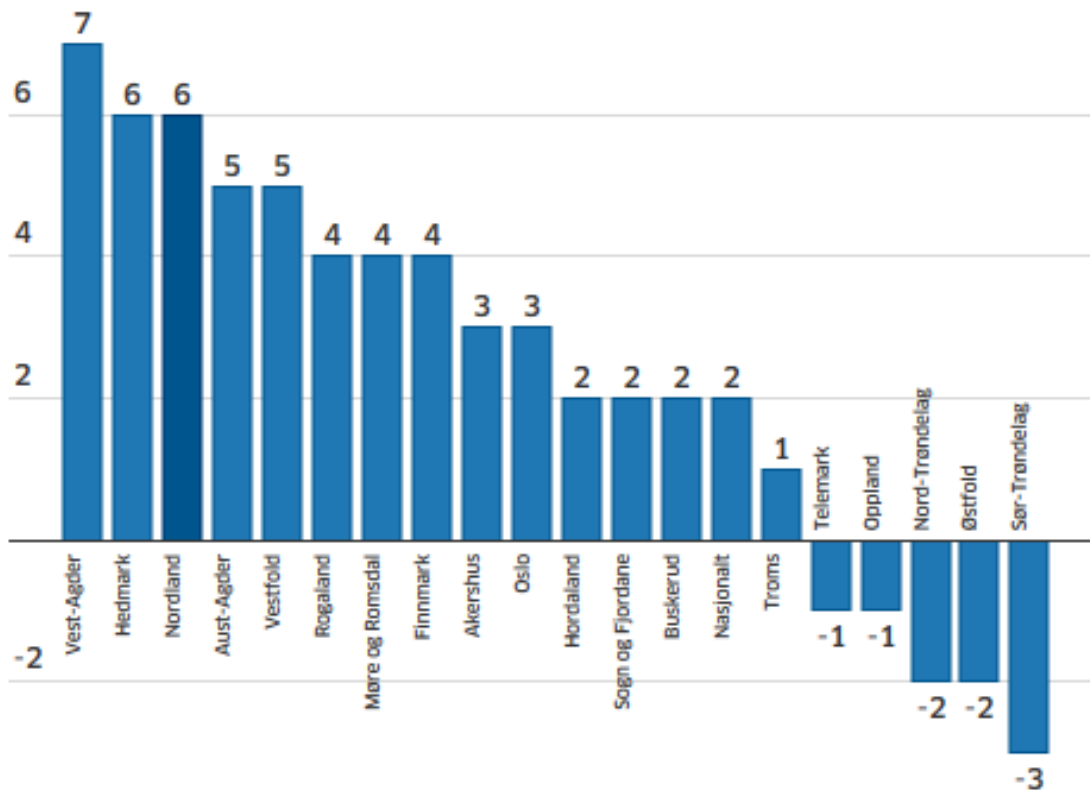
Andel som fullfører og består på yrkesfag, 2009-kullet

Andel som fullfører og består på yrkesfag i løpet av fem år

2003-kullet   2006-kullet   2009-kullet   Endring

En utfyllende artikkel er publisert i aftenposten.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Her-lykkes-de-best-med-a-fa-ned-fracfallet-8131462.html>

FIGURER

Figur 1 Problemstilling operasjonalisert til tre forskningsspørsmål	side 13
Figur 2 Relasjon og samarbeid	side 20
Figur 3 Utvikling av tillit	side 21
Figur 4 Kommunikasjonsmodellen	side 21
Figur 5 SØT modellen	side 26
Figur 6 Indre og ytre faktorer i motivasjon	side 32
Figur 7 Maslows behovshierarki utvidet versjon	side 33
Figur 8 Fra problemstilling til intervjuguide	side 41
Figur 9 Hovedfunnene i kapittel 6	side 90